

VANKIEN TIEDONTARPEET JA TIEDONHANKINTA

Informaatiotutkimuksen
pro gradu – tutkielma
Tampereen yliopisto
Tampere 2005
Olli-Pekka Rauhamaa

Tiivistelmä

Tampereen yliopisto

Informaatiotutkimuksen laitos

RAUHAMAA, OLLI-PEKKA:

Vankien tiedontarpeet ja tiedonhankinta

Pro gradu tutkielma, 77 s.

Informaatiotutkimus

Syyskuu 2005

Tutkimuksessa tarkastellaan vankien tiedontarpeita ja tiedonhankintaa neljässä ns. suljetussa vankilassa eri puolella Suomea. Tutkimusmenetelmänä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu; haastatellut olivat eri-ikäisiä ja erimittaisia tuomioita kärsiviä vankeja, yhteensä 31 vankia, joista 6 oli naisia.

Tutkimusongelmia oli neljä: 1) Millä tavoin vankiloissa on järjestetty tiedonsaanti ja miten erityisesti vankilakirjastot palvelevat vankien tiedonhankintaa? 2) Millaisia tiedontarpeita vangeilla on? 3) Mitkä lähteet ja kanavat tyydyttävät heidän tiedontarpeitaan? 4) Millä tavoin vankilan säännöt ja käytännöt rajaavat vankien tiedonhankintaa?

Tutkimuksessa selvisi, etteivät vangit eristyneisyydestään huolimatta elä tiedollisessa pimennossa. Useimmilla vangeilla on sellissään televisio ja osastoille sekä vankilan kirjastoon tulee sanomalehtiä. Vankilan sääntöjä ja käytäntöjä vangit pitivät tiedonhankinnan kannalta hitaina ja byrokraattisina. Paras suullinen tiedonlähde ei ollut henkilökunnan edustaja vaan toinen vanki. Tuomion alkuvaiheessa vangin tiedontarpeet liittyvät talon tapojen ja päivittäisen rytmin opetteluun, tuomion loppuvaiheessa asunto- ja työpaikkaongelmien ratkaisemiseen.

Tuomion pituus vaikuttaa tiedontarpeisiin ja tiedonhankinnan intensiviteettiin. Lyhyellä tuomiolla vanki keskittyy vain tuomion kärsimiseen ja vapauduttuaan jatkamaan elämäänsä siitä mihin se jäi. Pitkällä tuomiolla ulkomaailma halutaan unohtaa ja tiedonhankinta ja tiedontarpeet keskittyvät tuomioajan mahdollisimman miellyttävään kuluttamiseen sekä itsensä kehittämiseen vankilan sääntöjen ja käytäntöjen antamissa rajoissa.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Tutkimusongelmat	2
3. Tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimuksesta	4
4. Vankeus ja vankielämä	17
4.1 Vankilan luonne instituutiona ja vankisäännöt	17
4.2 Vangin arkipäivä	26
4.3 Opiskelu ja lukeminen vankilassa	29
4.4 Vankilakirjastot	34
5. Empiirisen tutkimuksen asetelma	52
6. Empiirisen tutkimuksen havainnot	55
7. Johtopäätöksiä	76

Lähdeluettelo

Liitteet

1. Johdanto

Kiinnostukseni vankilakulttuuria kohtaan heräsi vuonna 1992, kun aloitin Keravan kauppaoppilaitoksen yo-pohjaisen kirjastolinjan. Samassa rakennuksessa sijaitsi Vankeinhoidon koulutuskeskus, jonka kirjastosta löysin runsaasti mielenkiintoista vankila-aiheista luettavaa. Lopputyöni vuonna 1994 teinkin vankilakirjastojen historiasta ja niiden kehityksestä.

Vankien tiedontarvetta ja tiedonhankintaa ei ole Suomessa aikaisemmin tutkittu, paitsi aihetta sivuten on tehty pari lukututkimusta tarkastelevaa pro gradua, esim. Kurki-Sipilä 1990. Maailmallakin aiheesta on vähäisesti tutkimuksia.

Halusin tutkia vankien tiedontarvetta ja tiedonhankintaa, koska yleinen käsitys lienee, että vangeilla on tarvetta vain kärsiä tuomionsa kuluttamalla aikaa televisiota katsellen ja puntteja nostellen. Elämää on kuitenkin heidän osaltaan tuomion aikana ja myös tuomion kärsimisen jälkeen. Onkin perusteltua kysyä, millaista tietoa he tarvitsevat vankilassa oloaikana säilyttääkseen kosketuksen ulkomaailmaan ja valmistautuakseen vankilan jälkeiseen elämään. Vangin elämä vankilassa voi olla muutakin kuin vain ”pilveä, puntteja ja päiväunia.”

2. Tutkimusongelmat

Tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimuksessa on useita malleja ja rajan veto arkielämän ja ammatillisen tiedontarpeen ja -hankinnan välille on liukuva. Vankien tapauksessa on syytä laajentaa tiedontarve myös virkistyksen eli vapaa-ajan lukemisen puolelle. Pro gradussani haluan haastattelujen avulla tutkia vankien tiedontarpeita sekä heidän tiedonhankintaansa. Keskeisinä tutkimusongelmina ovat: 1) millä tavoin vankiloissa on järjestetty tiedonsaanti ja miten erityisesti vankilakirjastot palvelevat vankien tiedonhankintaa? 2) millaisia tiedontarpeita vangeilla on?, 3) mitkä lähteet ja kanavat tyydyttävät heidän tiedontarpeitaan? , 4) miten vankilan säännöt ja käytännöt rajaavat tiedonhankintaa?

Tutkimus kohdentuu tiedontarpeeseen laajasti käsitettynä, varoen kuitenkin lipsumasta lukemistutkimuksen puolelle. Tiedonhankinnan osalta huomioin kaikki mahdolliset tiedonlähteet; suulliset ja kirjalliset, muodolliset ja epämuodolliset. Niihin voi yhdistää sen, miten tieto laajasti käsitettynä auttaa vankia selviytymään vankilassa ja orientoitumaan odottavaan vapauteen ja nk. normaaliin yhteiskuntaan.

Tutkielmani rakenne on seuraava:

Luku 3 käsittelee tiedontarve- ja hankintatutkimusta.

Luku 4 tarkastelee vankeuteen ja vankilaelämään liittyviä kysymyksiä ja alaluvut ovat:

- 4.1. Vankilan luonne instituutiona ja vankisäännöt
- 4.2. Vangin arkipäivä (päivärutiinien luonne, sellissä olo, työ, omaisten tapaamisen käytännöt, television katselu, puhelimen ja Internetin käyttö)
- 4.3. Opiskelu ja lukeminen vankilassa
- 4.4. Vankilakirjastot

Luku 5 kuvaa empiirisen tutkimukseni asetelman.

Luku 6 raportoi empiirisen tutkimuksen keskeiset havainnot jakautuen alalukuihin:

- 6.1. Vankien tiedontarpeet (praktisten ja orientoivien tiedontarpeiden luonne)
- 6.2. Keskeiset tiedonhankinnan lähteet ja kanavat (miten hyödynnettiin)
- televisiota, radiota, vankitovereita, vankilan henkilökuntaa, kirjoja ja lehtiä,
- kirjastoa. Mitä lähteitä suosittiin ja miksi?
- 6.3. Tiedonhankinnan ongelmia

Luku 7 kokoaa yhteen keskeisimmät empiiriset tulokset

3. Tiedontarve- ja hankintatutkimuksesta

Tiedonhankinnan tutkimus kuuluu informaatiotutkimuksen keskeisiin alueisiin.

Tiedonhankinnan tutkimuksessa keskeiset käsitteet ovat tiedontarve, tiedonhankinta ja tiedonkäyttö.

Tiedontarve

Tiedontarve voidaan jakaa orientoivan ja praktisen tiedon tarpeisiin. Orientoivan tiedon tarpeet ovat pyrkimyksiä pysyä ajan tasalla toimintaympäristön muutoksista ja praktisen tiedon tarpeet liittyvät tietyn ongelman ratkaisemiseen. Taylor jäsensi v. 1968 tiedontarpeen neljällä eri artikulaatiotasolla. Ensiksi on ns. ydintarve, jossa tiedontarvitsijalla on tuntemus siitä, että häneltä puuttuu jotain, mistä pitäisi olla perillä. Toiseksi voidaan erottaa ns. tietoinen tarve, jossa yksilö tiedostaa tarpeensa olemassaolon ja osaa puheella sanoiksi. Kolmas tiedontarpeen artikulaatiotaso on se, jossa yksilö osaa jäsentää tiedontarpeensa konkreettiseksi kysymyslauseeksi. Neljännellä tasolla eli kompromissitarpeessa yksilön osaa suhteuttaa tarpeensa kirjaston tietovarantoihin ja esittää kysymyksensä siten, että haluttua tietoa voi löytyä. (Taylor 1968). Tiedontarpeen käsite on ongelmallinen. Käsitteelle ei ole löytynyt tyydyttävää määritelmää sen abstraktisuuden takia ja sen operationalisoiminen erilaisiin tutkimustarkoituksiin on hankalaa.

M.B.Line on pyrkinyt artikkelissaan (1974, 87) vähentämään tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimuksen lähtökohtien epämääräisyyksiä ja peruskäsitteistön abstraktisuutta. Hänen mukaansa tiedontarpeesta puhuttaessa voidaan käyttää termejä tarve, halu, kysyntä ja vaatimus.

Tarve (need): Mitä informaatiota yksilöllä pitäisi olla, mitä hänen pitäisi tietää. Tarve on yksilön kokemisesta riippumaton eli yksilö ei ole tietoinen kaikista tarpeistaan.

Tarve on potentiaalista kysyntää.

Halu (want): Mitä informaatiota yksilö haluaisi itsellään olevan. Yksilö saattaa haluta, vaikka ei tarvitse ja tarvita, vaikka ei halua informaatiota. Myös halu on potentiaalista kysyntää.

Kysyntä (demand): Pyyntö, joka kohdistuu halutuksi uskottuun informaatioon.

Yksilöt voivat pyytää informaatiota, jota eivät tarvitse, tai haluta tai tarvita informaatiota, jota eivät pyydä. Kysyntä on potentiaalista käyttöä.

Käyttö (use): Mitä informaatiota yksilö todellakin hyödyntää. Käyttö voi olla tyydytettyä kysyntää, mutta se voi olla tulos myös selailusta tai sattumasta.

Vaimus (requirement): on yhdistävä termi; sillä voidaan viitata siihen, mitä on tarvittu, mitä on haluttu, mitä on kysytty tai pyydetty tai se voi olla kaikki nämä kolme kategorialla.

Tiedonhankinta

Laajasti ymmärrettyä tiedonhankinta on prosessi, joka virittyy tiedontarpeista ja päättyy hankitun tiedon käyttöön. Tiedonhankinta lähtee ongelman tuottamasta tiedontarpeesta. Tiedonhankkija valitsee tiedonlähteet ja kanavat nojautuen aikaisempiin kokemuksiinsa. Tiedonhankinnan merkittävä käsitteellinen jäsenyys on Tom D. Wilsonin laatima tiedonhankinnan malli. Hänen mukaansa tiedonhankintaa virittää fysiologisten, affektiivisten ja kognitiivisten tarpeiden tietty yhdistelmä.

Tarpeitaan tyydyttävän yksilön elämää määrittävät fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä, työelämästä lähtöisin olevat arvot, normit ja rooliodotukset.

Perustarpeiden tyydytykseen yhdistyvä tiedonhankinta määrittyy näiden kautta (Wilson 1981).

Tiedonhankinnan käsite voidaan myös tulkita laajasti huomion ollessa hankittavan tiedon sisällössä ja vaikutuksissa tai suppean instrumentalistisesti, jolloin painopiste

on tiedon siirtämisen ja siirtymisen mekanismeissa. Tiedonhankintaprosessin vaiheita voivat olla tiedonlähteiden ja tietoa välittävien kanavien valinta, hakeutuminen tiedon lähteille, saadun aineiston relevanssin punninta ja käyttökelpoisen aineiston omaksuminen. Laajaan tulkintaan sisältyy myös tiedon hyödyntäminen tai tiedon käyttö. Suppeassa käsityksessä tiedonhankinnasta sisältyisi vain esim. dokumenttien noutaminen kirjaston hyllystä. Tiedonetsijällä on aina jonkinlainen käsitys ongelmista, joihin tiedonhankinta kohdistuu. Ilman tätä käsitystä yksilö ei voi arvioida, missä määrin oma tieto riittää ongelman ratkaisemiseen, mitä tietoa tarvitaan lisää ja mistä lähteistä etsiä puuttuvaa tietoa. Tiedonhankinnan kohteina ovat näin ne dokumentit, joita tiedontarvitsija ei ole vielä saanut pyrkiessään tyydyttämään tiedon tarpeitaan. (Savolainen 1990, 37-38)

Tiedonhankinnalla ei ole itseisarvoa, vaan informaatiota hankitaan jonkin tavoitteen tai päämäärän saavuttamiseksi. Tiedonhankinnan kohteena ovat ne tietosisällöt ja dokumentit, joita tavoitteellisesti toimivalla yksilöllä ei vielä esiymmärryksensä valossa ole, tai joita hän ei ole vielä löytänyt tai saanut haltuunsa pyrkiessään tyydyttämään tiedontarpeitaan. (Savolainen 1990, 38.)

Tiedonkäyttö

Tiedonkäytöllä tarkoitetaan esimerkiksi eri lähteiden tai kanavien käyttöä. Informaatiotutkimuksessa ei kuitenkaan ole paljon tarkasteltu sitä, millä tavoin yksilöt hyödyntävät eri lähteiden tietosisältöjä. Yleensä tiedon käytön tarkastelun lähtökohtana on oletus siitä, että informaatio muuttaa yksilön tietoa ja muuttuneiden käsitysten avulla on siten mahdollista tehdä asioita. (Savolainen 1994, 101-105)

Tiedonhankintatutkimuksesta

Tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimuksen traditionaalisten tutkimustapojen rinnalla on alettu soveltaa vaihtoehtoista paradigmaa, joka tarkastelee tiedontarpeita ja tiedonhankintaa yksilön perspektiivistä käsin. Järjestelmäkeskeisen ja yksilökeskeisen paradigman eroja ovat Dervin & Nilan (1986) jäsentäneet seuraavilla seitsemällä vastakohtaparilla:

- 1) Objektiiivinen vs. subjektiivinen informaatio: Perinteisessä paradigmassa informaatiota pidetään objektiiivisena, vakiomerkityksisenä. Uuden paradigman mukaan taas jokainen yksilö tulkitsee informaation omalla tavallaan.
- 2) Mekanistiset, passiiviset käyttäjät vs. konstruktiiiviset, aktiiviset käyttäjät: Objektiiivisen informaation idean mukaan käyttäjä on ymmärretty perinteisessä näkökulmassa lähinnä passiivisena informaation vastaanottajana. Yksilökeskeisessä näkökulmassa sitä vastoin pyritään tarkastelemaan ihmisiä tarkoituksenhakuisina ja itseään kontrolloivina olentoina, jotka itse päättävät niistä strategioista, joita he hyödyntävät pyrkiessään selvittämään ongelmiaan.
- 3) Tilanneriippumattomuus vs. tilannekohtaisuus: Perinteisessä näkökulmassa ei oteta huomioon tilannetta, vaan uskotaan havaintojen sopivan kaikkiin yksilöihin kaikissa tilanteissa. Yksilökeskeisessä näkökulmassa pyritään aiempaa suurempaan tilanneherkkyyteen. Siinä uskotaan, että juuri erilaiset tilanteet vaikuttavat siihen, millaista tiedonhankintastrategiaa kulloinkin lähdetään soveltamaan.
- 4) Atomistinen vs. kokonaisvaltainen käsitys tiedonhankinnasta: Yksilökeskeinen paradigma pyrkii tarkastelemaan tiedonhankintaa aiempaa kokonaisvaltaisemmin, eikä keskittymään vain yhteen informaatiojärjestelmään. Kirjasto- ja informaatiopalvelulaitoksia pidetään vain yhtenä tiedonhankintakanavista, eikä niille anneta tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimuksessa mitään erikoisasemaa.
- 5) Ulkoinen käyttäytyminen vs. sisäinen käsitys: Perinteisessä tiedontarve- ja

tiedonhankintatutkimuksessa on yleensä keskitytty lähinnä tutkittavien ulkoisen käyttäytymisen havainnointiin. Yksilökeskeisessä paradigmassa painotetaan yksilön sisäisiä käsityksiä.

6) Kaoottinen vs. systemaattinen yksilöllisyys: Järjestelmäkeskeisessä näkökulmassa on uskottu yksilöllisyyden huomioon ottamisen aiheuttavan kaaosta, kun taas yksilökeskeisessä näkökulmassa oletetaan, että yksilöllisiä eroavaisuuksia voidaan ja niitä myös pitää tarkastella systemaattisesti.

7) Määrällinen vs. laadullinen tutkimus: Perinteisessä näkökulmassa on painotettu kvantitatiivista tutkimusta, kun taas yksilökeskeinen näkökulma on ottanut omakseen laadullisen tutkimuksen. (Dervin & Nilan 1986, 13-16)

Tiedontarpeita ja –hankintaa jäsentäviä teoreettisia malleja

Sense-making –konseptio (Brenda Dervin)

Sense-making –konseption kehittäminen on aloitettu 1970-luvun alkuvuosina. Kyseessä ei ole valmis teoria, vaan pikemminkin tutkimusohjelma. Se tarjoaa lupaavan teoreettisen viitekehyksen, jota soveltamalla on voitu kehittää monia mielenkiintoisia ideoita ja hypoteeseja. Sense-making –konseption vahvimmat juuret ovat amerikkalaisessa kommunikaatiotutkimuksessa, eivätkä kirjastotieteen ja informatiikan piiriin ensisijaisesti kuuluvassa tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimuksessa. (Savolainen 1991, 6-11.)

Sense-making –konseptio on joukko metateoreettisia oletuksia ja väitteitä, jotka koskevat informaation ominaisuuksia ja sitä, minkä on ihmisen tiedonhankintakäyttäytyminen ja kommunikointi (Dervin 1992, 61-62). Näitä väittämiä ovat:

1) käsitys ihmisestä aktiivisena ja konstruktiiivisena olentona, 2) epäjatkuvuusoletus ja

3) keskittyminen prosesseihin ja dynamiikkaan staattisten ilmiöiden ja entiteettien sijasta.

Sense-making –konseptiossa oletetaan, että ihminen on perusluonteeltaan aktiivinen ja konstruoiva olento, jonka käsissä informaatio muuttuu ”tiilestä saveksi”, jota hän muovailee ja soveltaa omiin tarkoituksiinsa nähden mielekkäällä tavalla. (Dervin 1983, 69)

Sense-making –konseptiossa lähdetään siitä, että epäjatkuvuutta on kaikkialla: todellisuuden ja inhimillisten havaintojen välillä, inhimillisten havaintojen ja tajunnan välillä, tajunnan ja kielen välillä jne. Epäjatkuvuus oletetaan yleiseksi säännönmukaisuudeksi, jonka voidaan nähdä luonnehtivan erityisesti ihmistä toimijana. Kaikkea ihmisen toimintaa tarkastellaan aika- ja tila-avaruudessa toteutuvana prosessina. Ihmisen ymmärretään jatkuvasti ottavan askeleita (step-taking), etenevän. Tähän etenemiseen liittyy koko ajan epäjatkuvuuksia, kuiluja tai esteitä, joista heidän olisi jollakin tavalla selvittävä, jotta matkaa voitaisiin jatkaa. (Dervin 1992, 62-66)

Kolmas konseptin ulottuvuuksista, keskittyminen dynamiikkaan ja prosesseihin tulee esille siinä, että toiminnan, esim. tiedonhankinnan säännönmukaisuuksia ei selitetä rakenteellisilla ja suhteellisen staattisilla tekijöillä kuten esim. koulutustaso, vaan pikemminkin niitä oletetaan löytyvän sen perusteella, miten ihmiset kulloinkin käsittävät kohtaamansa ongelmatilanteen tai kuilun. (emt. 66-67)

Sense-making –konseptiossa tiedonhankinnan lähtökohtana on tilanne, jossa yksilö joutuu ongelmalliseen tilanteeseen, kuilun (gap) partaalle, jossa aiemmin luodut merkitykset ovat puutteellisia ja niiden tilalle on luotava uusia. Tilanteesta selviäminen vaatii uuden merkityksen (sense) luomista.

Ongelmallisessa tilanteessa heränneisiin kysymyksiin ehdotetut vastaukset merkitsevät yritystä rakentaa ”informaationsilta” tiedollisen kuilun yli. Sense-making –

konseptiossa korostetaan, että sillan rakentaminen (ideoiden tai vastausten luonti) on harvoin päämäärä itsessään, vaan ihminen etsii keinoja sillan rakentamiseen vain, koska haluaa sillan avulla päästä mieleisiinsä tavoitteisiin (Dervin & Clark 1987, 28).

Ongelmalliset tilanteet voivat olla hyvin erilaisia. Päätöstilanteessa tiedontarvitsijalla on valittavanaan useita eri mahdollisuuksia. Estetilanteessa eteneminen on mahdotonta tiellä olevan esteen takia. Problemaattisessa tilanteessa yksilö on tiellä, jolla hän ei haluaisi olla, ts. hän on joutunut tilanteeseensa huolimatta omista toimenpiteistään. Pitkittyneessä tilanteessa yksilö näkee itsensä paikassa, josta ei vie pois lainkaan teitä ja tien katoamistilanteessa yksilö näkee tien äkkiä katoavan. (Dervin 1992, 75).

Sen kuvaamiseksi, mitä hyötyä ihmiset hankkimastaan informaatiosta saavat, on sense-making –konseptin mukaisissa tutkimuksissa käytetty ainakin seuraavia ”apu”- kategorioita: 1) ideoiden luonti, 2) suunnan löytyminen, 3) taitojen hankkiminen, 4) tuen tai vahvistuksen saaminen, 5) motivaation hankkiminen, 6) etsiytyminen muiden yhteyteen, 7) rauhoittuminen tai rentoutuminen, 8) mielihyvän tai onnellisuuden saavuttaminen ja 9) päämäärien saavuttaminen (Dervin 1992, 75).

Sense-making –konseptiä on kritisoitu ennen kaikkea sen liiallisesta abstraktisuudesta ja siitä, että se perustuu lähinnä yksilöpsykologiseen tarkasteluun. Konsepti ei ota tarpeeksi huomioon niitä sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita, jotka yksilön ulkopuolelta ohjaavat hänen toimintaansa ja ajatteluaan (Frohmann 1991, 10, Savolainen 1989, 52).

Arkielämän tiedonhankinnan viitekehys (Savolainen)

Savolaisen kehittämässä viitekehyksessä lähteiden ja kanavien käyttöä tarkastellaan

sosiaali- ja ammattiryhmittäin elämäntavan ja elämäntieteen kontekstissa.

Lähtökohtana on Bourdieun habitusteoria, jota täsmennetään elämäntavan ja elämäntieteen käsitteillä. Viitekehys soveltuu arkielämän ei-ammattillisen tiedonhankinnan tutkimukseen.

Arkielämä on elämäntieteen ja elämäntavan muodostama kokonaisuus. Elämäntapa kuvaa yksilön käsitystä asioiden normaalista järjestyksestä. Elämäntieteen liittyminen tiettyyn elämäntapaan ja on sitä palvelevaa pragmaattista ongelmanratkaisua.

Tiedollista orientoitumista määrittävät ihmisen arvot, asenteet ja intressit, jotka ovat ominaisia tietylle elämäntavalle ja sitä uusintavalle elämäntieteen tieteelle. Tiedonhankinta saa merkityksensä näiden asenteiden, arvojen ja intressien kautta. Arkielämän tiedonhankinta pohjautuu tottumuksiin siten, että tiettyjen lähteiden ja kanavien käyttöä pidetään luontevina tietynlaisissa ongelmatilanteissa. (Savolainen 1993, 125)

Sosiaaliluokka vaikuttaa arkielämän ongelmanratkaisutoimintaan eli elämäntieteen tieteeseen. Yksilön sosiaalistuminen kulttuuriinsa tuottaa elämäntavan ja myös elämäntieteen keinot ovat opittuja. Täten yksilölle muodostuu oma tiedollisen käyttäytymisen profiili, jota sovelletaan eri ongelmatilanteissa. Eriolaiset pääomat määrittävät sekä elämäntapaa että elämäntieteen tieteeseen siten, että pääomien määrä riippuu yhteisön muiden jäsenten pääomista. Pääomien hyödyntäminen määräytyy elämäntilanteen pohjalta. (emt. , 124-131; 119, 12-17)

Arkielämän tiedonhankinnan Savolainen jakaa orientoivan ja praktiseen tiedon hankintaan. Orientoivan tiedon hankinta on rutiininomaista jokapäiväisten asioiden ja tapahtumien tarkkailua. Se on prosessi, joka ei vaadi asioiden muuttamista. Spesifisten ongelmatilanteiden ratkaiseminen on praktisen tiedon hankintaa. Praktisen tiedon hankinta on ongelmatilanne, jolla on alku ja loppu.

Näiden tiedonhankintatapojen välillä ei ole kuitenkaan selvää rajaa. Orientoivan tiedon hankinta liittyy elämäntapaan ja praktisen tiedon hankinta määrittyy suhteessa elämänhallintaan. (emt. , 1995, 18-20)

Tehdessään yhteenvetoa aiempien tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimuksien tuloksista Patrick Wilson (1977, 80) löysi useista lähteistä empiiristä tukea ainakin seuraaville väitteille:

- Tiedonhankintakäyttäytyminen on tarkoitushakuista toimintaa; ihmiset pyrkivät etsimään käyttökelpoisena tai kiinnostavana pitämäänsä informaatiota
- Ihmiset pyrkivät sopeuttamaan tiedonhankintaansa siten, että se vastaisi sekä ulkoisia ehtoja että heidän omia sisäisiä ehtojaan. He yrittävät myös mahdollisimman joustavasti reagoida näissä ehdoissa tapahtuviin muutoksiin
- Tiedonhankinta on yleensä rutiininomaista, tiettyihin muotoihin asettunutta toimintaa
- Ihmiset ovat tiedonhankinnassa mahdollisimman taloudellisia; he pyrkivät säästämään sekä aikaa, vaivaa, että rahaa
- Tiedonhankinta on tehtäväsuuntautunutta: ihmiset hankkivat informaatiota lähes aina jotakin tarkoitusta varten, ja hankitun informaation laatua arvioidaan esim. sen nojalla, mitä hyötyä siitä on päätöksenteossa
- Suulliset, informaaliset tiedonhankintakanavat näyttävät olevan eniten ihmisten suosiossa
- Ihmiset eivät yritä hankkia kaikkea mahdollista informaatiota, mitä tietystä aiheesta on saatavilla, vaan vain muutama harva relevantiksi havaittu tiedonlähde yleensä riittää heille.

Intressi-huoli-välittäminen

Patrick Wilson on omassa tiedontarpeen määrittelyssään päätenyt kolmijakoon intressi-huoli-välittäminen. Näillä käsitteillä hän havainnollistaa ja selittää sitä, miksi ihmiset jossain tilanteessa eivät lainkaan välitä hankkia informaatiota tai he tyytyvät passiivisesti vastaanottamaan sitä, kun taas jossain muussa tilanteessa he ovat aktiivisia ja intensiivisiä tiedonhankkijoita.

Intressi on usein vain kiinnostus tietää asioita ja halua olla ajan tasalla jonkin asian suhteen. Intressi ei välttämättä ole halua vaikuttaa asioihin tai niiden kulkuun.

Tiedonhankinta on lähinnä passiivista. Passiivinen intressi kuvaa tilannetta, jossa informaatiota vastaanotetaan ilman, että halutaan tietää asiasta enempää. (Wilson 1977, 43-44)

Intressi voi muuttua huoleksi. Tällöin yksilön sitoutuminen on henkilökohtaisempaa, jolloin kiinnostus intressin aiheeseen lisääntyy. Huolehtiessaan asioista yksilö uskoo voivansa ja myös haluavansa vaikuttaa siihen, miten asiat ovat. Kuten intressissä myöskään huolen ei tarvitse johtaa tiedonhankintaan, jolloin on kyseessä suljettu huoli. Avoimessa huolella hankitaan lisäinformaatiota. (emt.,41-44)

Huoli konkretisoituu yleensä välittämiseksi, joka on omistautumista asialle.

Välittäminen on toiminta tai valmius tietyssä tilanteessa omien tavoitteiden tai päämäärien saavuttamiseksi ja epäsuotuisten olosuhteiden tai tilanteiden välttämiseksi. (emt., 41-43)

Aikaisempia tutkimuksia vankien tiedontarpeista ja -hankinnasta

Australiassa 1975 tehdyssä tutkimuksessa vankien tiedontarpeista LeDonne (1977,58) identifioi neljänlaisia tiedontarpeita seuraavassa tärkeysjärjestyksessä:

1. Talon sisäistä tietoa institutionaalisista käytännöistä, säännöksistä, ajankohtaisista

tapahtumista jne.

2. Informaatiota, joka koskee perheitä ja yhteiskunnan resursseja perheen auttamiseksi

3. Lakitietoutta, joka koskee syytettä ja muutoksenhakua

4. Tietoa työmarkkinoista ja muuta vankilasta vapautumiseen liittyvää informaatiota

Sheffieldin yliopistossa tehtiin vuonna 1992 tutkimus, jonka tarkoituksena oli määrittää vankien tiedontarpeita ja tutkia, miten tehokkaasti niitä tyydytettiin (Stevens, 1994).

Tutkimus perustui pääasiassa puolistrukturoituihin vankilan henkilökunnan ja vankien haastatteluihin kolmessa erityyppisessä vankilassa. Yhteensä haastateltiin 36 vankia ja 24 henkilökunnan jäsentä.

Tutkimuksessa todettiin ensinnäkin, että vankipopulaatio eroaa paljonkin muusta väestöstä ja että nämä tekijät auttavat määrittämään vankien tiedontarpeita. Muuhun väestöön verrattuna vangit olivat nuoria, vähemmän koulutettuja, keskimääräistä useammin työttömiä, etnisestä vähemmistöstä ja myös perheenjäsenillä oli vankeustuomioita.

Toiseksi, tuomion pituus ja jäljellä olevat tuomio määrittävät vankien tiedontarpeita. Kolmanneksi, kunkin vankilan hallinnon luonne on tärkeä siinä, miten vankien tiedontarpeet tyydytetään. Neljänneksi, muodolliset tiedonhankintakanavat olivat vankien mielestä tehottomia riippumatta niiden objektiivisesta validiteetista.

Viidenneksi, epämuodolliset verkostot olivat vankien mielestä paras tiedonlähde.

Tutkimuksessa löydettiin tiedonhankinnan esteitä, jotka osaltaan määrittivät vankien tiedonhankinnan strategioita. Ensinnäkin vangit olivat kyvyttömiä tai haluttomia ilmaisemaan tarpeitaan, joko epäluottamuksesta auktoriteetteihin tai vähäisen motivaation takia. Osa vangeista ei halunnut mitään

informaatiota, koska vankilatuomio oli tuttu ja tavallinen osa elämää. Lisäksi pääsy

tiedonlähteille oli rajoitettu. Esimerkiksi kahdessa vankilassa kirjasto oli auki silloin, kun vangit olivat enimmäkseen töissä. Kaikissa tutkimuksen vankiloissa oli jossain määrin vihamielisyyttä vankien ja henkilökunnan välillä, ja tämän vuoksi osa vangeista oli haluttomia käyttämään henkilökuntaa tiedonlähteenä. Lisäksi vankien valmennuskurssit olivat tietosisällöltään riittämättömiä tai sisälsivät liikaa tietoa, joka aiheutti hämmennystä. Myös vapautumiseen valmistavat kurssit olivat liian lähellä tuomion loppumista, mikä tuotti monille vangeille keskittymisvaikeuksia.

Yhdysvaltalainen Elfreda Chatman lukeutuu arkielämän tiedonhankintatutkimuksen suuriin nimiin. Hänen tutkimushankkeensa avaintermi on ”small world”, joka viittaa paikalliseen pienyhteisöön, jonka toiminta pohjautuu varsin tiukkojen normien ja rooliodotusten määrittämiin rutiineihin. Hän tutki myös naisvankien tiedonhankintaa kehitti ”elämänpiirin” (life in the round) käsitteen, joka on small worldin lähikäsite. Lähtökohtana oli idea siitä, että (pien)yhteisön jäsenet, esimerkiksi vangit jakavat saman fyysisen tilan ja että heillä on samansuuntaisia näkemyksiä eri asioiden merkityksellisyydestä arkipäivän toiminnassa. Toiminnan rutiininomaisuudella on keskeinen merkitys, koska esimerkiksi vankilayhteisön normit ja säännöt rytmittävät päivän ohjelmaa varsin tiukasti. (Haasio & Savolainen 2004, 116-120).

Vankilan ulkopuolisella maailmalla on Chatmanin mukaan toissijainen merkitys. Vangit saavat informaatiota joukkotiedotusvälineistä, puhelinsoitoista perheelle ja ystäville ja muilta, jotka välittävät tietoa vankilan ulkopuolisesta maailmasta. Mutta mikä pintapuolisesti näyttää olevan aktiivista tiedonkeruuta vankilassa selviytymistä varten, onkin todellisuudessa suunnattu olemaan yhteydessä vankilan ulkopuolisen maailman kanssa. Vangit ovat kyvyttömiä muuttamaan heille relevantteja asioita, joten tarkka informaatio vankilan ulkopuolisesta maailmasta

aiheuttaa heille huolta ja murhetta. Heidän elämänpiirinsä on vankilaelämään sopeutumista ja siinä selviämistä. Kuitenkin vangit pyrkivät pysymään kosketuksissa perheen jäsenten ja ystävien ongelmissa, vaikka he ovat kyvyttömiä vaikuttamaan asioiden tilaan. Tosiasiassa monet vangit kokevat kyvyttömyydessään auttaa sekä emotionaalisia että fyysisiä ongelmia. (Chatman, 1999, 214-215).

4. Vankeus ja vankielämä

4.1. Vankilan luonne instituutiona ja vankisäännöt

Vankilassa vangilta on riistetty vapaus. Vapaudenriistoon kuuluu kuitenkin normaaliusperiaate. Normaaliusperiaatteeseen kuuluu, että koska rangaistuksen sisältönä on vapauden menettäminen, vankeuden olosuhteet eivät saa koitua lisärangaistukseksi. Vankilaelämä ei voi vastata elämää vapaudessa, mutta vankilaolojen tulee vapauden puuttumista lukuun ottamatta vastata mahdollisimman hyvin yhteiskunnan yleisiä olosuhteita.

Foucaultin (1980) mukaan vankilan tehtävänä on nimenomaan olla mukana luomassa salaisesti hyödyllistä laittomuutta eli rikollisuutta. Hänen mukaansa vankila tuottaa lainrikkoojia ja ajaa jo olemassa olevan rikollisen yhä syvemmälle rikollisuuteen. Lainrikkooja erottuu rikollisesta sikäli, että häntä luonnehtii pikemmin hänen elämänsä kuin tekonsa. Lainrikkoojat näyttävät olevan yhteiskunnan ulkopuolella, mutta ovatkin itse asiassa keskitetysti valvottu ryhmä. (Foucault 1980, 284-285, 313-314).

Vankeinhoidon periaatteet ilmenevät Yhdistyneiden kansakuntien vahvistamissa vankeinhoidon vähimmäissäännöissä. Näihin sääntöihin sisältyy muun muassa seuraava ohje: ” Vanki tulee ohjata käyttämään rangaistusaikansa siten, että hänellä on aikanaan vapautuessaan edellytykset palata yhteiskuntaan. Tästä syystä vankilasäännöt eivät saa rajoittaa vangin oikeuksia, yhteyksiä yhteiskuntaan tai mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen enempää, kuin on ehdottoman välttämätöntä. Vankilasäännöt tulee laatia sellaisiksi, että niiden seuraaminen edistää sopeutumista vapaaseen yhteiskuntaan.” (Vähimmäissääntöjen soveltaminen, 1998, 23).

Vankien valitusoikeutta käsitellään vähimmäissäännöissä 35 ja 36. Vankilaan joutuessaan vangille tulee antaa kirjallinen selvitys laitoksen järjestyssäännöistä,

säädösten mukaisesta menettelystä tietojen hankkimiseksi ja valituksen tekemiseksi, sekä kaikista muista seikoista, jotta vanki ymmärtää oikeutensa ja velvollisuutensa. Jos vanki ei osaa lukea, niin tiedot annetaan suullisesti. Jokaisella vangilla on oltava mahdollisuus esittää pyyntöjä tai valituksia vankilan johtajalle, vankeinhoidon keskushallinnolle ja oikeusviranomaiselle.

Vankeuden olemukseen kuuluu rajoitetut yhteydet ulkomaailmaan.

Vähimmäissäännössä 37 todetaan kuitenkin, että vangin on sallittava käydä kirjeenvaihtoa omaistensa ja ystäviensä kanssa sekä tavata näitä vankilassa.

Perhesiteiden ja ystävyysuhteiden säilyttämiseksi todetaan pidätettyjen ja vankien suojelun perusperiaatteiden 20. artiklassa, että vankia tulisi säilyttää laitoksessa, joka ei ole kohtuuttoman etäällä hänen asuinpaikkakunnaltaan. Vangin kirjeenvaihto-oikeus mainitaan vähimmäissäännöissä erikseen. Suomen vankiloissa ei kirjeenvaihto-oikeutta ole rajoitettu, mutta tulevat posti tarkastetaan kiellettyjen tavaroiden lähettämisen estämiseksi. Puhelinta ei nimetä vangin yhteydenpitovälineeksi vähimmäissäännöissä eikä perusperiaatteissa. Puhelin voi kuitenkin olla vangille keskeinen tapa pitää yhteyttä ulkomaailmaan. Vankiloissamme vankien käytössä on korttipuhelimia, tosin puhelimen käyttöoikeudessa on eroja jopa laitoksen sisällä.

Vanki voi ylläpitää ihmissuhteitaan ja yhteyksiään ulkomaailmaan vankilatapaamisten yhteydessä. Suomen vankiloissa vankilavierailut ovat tunnin pituisia ja viikonloppuisin. Vankilomat ovat luontevin tapa ylläpitää yhteyksiä, tosin vankiloissamme lomaoikeutta on vain 6 päivää neljän kuukauden jaksolla. (emt., 108-115)

Vangin oikeuksiin kuuluu myös tiedotusvälineiden seuraaminen. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 19. artiklan mukaan jokaisella on oikeus hankkia,

vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta. Tosin vankeinhoidon vähimmäissäännöissä 39 ollaan varauksellisempia: ” Jotta ajan tärkeimmät uutiset tulisivat säännöllisesti vankien tietoon, heidän luettavakseen on hankittava sanomalehtiä tai aikakauslehtiä tai toimitettava laitoksen omaa tiedotuslehteä. Vankien voidaan myös antaa kuunnella radiota tai esitelmiä, tai hankkia tietonsa käyttämällä muita vankilahallinnon hyväksymiä tai valvomia keinoja. ” (emt. , 119)

Vankisäännöt

Yleiset säännökset

” Rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja. Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys sitä edellyttävät”(RTL 1:3 § (Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu laki (39/89).

” Vangille on viivytyksettä hänen saavuttuaan rangaistuslaitokseen annettava tietoja laitoksen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista ja asetuksista sekä muista säädöksistä. (VHA 4 § (Vankeinhoitoasetus (878/95).

Työnteko, koulutus ja muu toiminta

” Vanki on rangaistusaikanaan velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan.” (RTL 3:5 § 1 mom.)

Opiskelu rangaistuslaitoksessa

” Rangaistuslaitoksessa on järjestettävä sopivaa ammattikoulutusta ja muutakin tarpeelliseksi katsottua opetusta. (RTL 2:5 § 1 mom.)

” Rangaistuslaitoksessa annettavasta koulutuksesta on voimassa, mitä koulutuksesta yleensä säädetään. Vangille, joka ei ole suorittanut yleisen oppivelvollisuuden edellyttämää oppimäärää, on varattava mahdollisuus sen suorittamiseen. Vangille on annettava mahdollisuuksien mukaan tilaisuus opiskella aikuis- ja muissa oppilaitoksissa. (VHA 26§)

Kirjasto

” Vankien käytettävissä on oltava tieto- ja kaunokirjallisuutta sisältävä kirjasto. (RTL 2: 5 § 2 mom.)

” Vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää hyväkseen yleisten kirjastojen palveluja. Vankilan kirjaston valikoiman tulee mahdollisuuksien mukaan vastata yleisten kirjastojen tarjontaa. Vangeille on varattava riittävän usein pääsy vankilan kirjastoon ja heitä on tarvittaessa ohjattava kirjaston käytössä.” (VHA 46§)

Yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle

Poistumisluvat

” Oikeusministeriö tai, sen antamien ohjeiden mukaan, rangaistuslaitoksen johtaja voi antaa vangille luvan poistua lyhyeksi ajaksi rangaistuslaitoksesta, jos siihen on tärkeä syy tai sitä rangaistusajan pituuden takia on pidettävä muuten perusteltuna. Tarvittaessa hänelle voidaan määrätä saattaja. ” (Vankisäännöt 1996, 46)

Vangille myönnetään poistumislupa vain jos on todennäköistä, että hän noudattaa lupaehtoja. Törkeään huumausainerikokseen tai törkeää väkivaltaa sisältäneeseen rikokseen syyllistyneelle myönnetään lupa vain jos ehtojen noudattamista pidetään lähes varmana. Vangeille myönnettävät poistumisluvat jaotellaan rangaistusajan pituuden perusteella ja tärkeästä syystä myönnettäviin poistumislupiin.

Rangaistusajan pituuden perusteella lupa myönnetään aikaisintaan rangaistuksen

puolivälissä. Tärkeästä syystä voidaan myöntää lupa tätä ennen, mutta se vähennetään myöhemmin myönnettävistä poistumislupavuorokausista.

Tapaamiset

” Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena, sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään” (RTL 2:9 a § 1 mom.)

” Vangin tapaamista on tarpeen mukaan valvottava. Keskustelua saadaan kuunnella, jos se on välttämätöntä väärinkäytösten ehkäisemiseksi” (VHA 52 § 1 mom.).

Vangeilla on oikeus ottaa vastaan vieraita tapaamista varten varattuina aikoina viikonloppuisin ja erityisestä syystä muulloinkin. Suurin osa tapaamisista on valvottuja. Läheisten omaisten vierailut voidaan sallia myös ilman valvontaa.

Vankiloissa on perhetapaamishuoneita, joissa lähiomaiset voivat tavata muutaman tunnin ajan ilman valvontaa.

Puhelimen käyttö

” Vangille voidaan antaa lupa olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle.

Puhelimen käytöstä peritään enintään siitä aiheutuneita kustannuksia vastaava maksu.” (RTL 2:9 § 3 mom.)

” Kun vanki pyytää lupaa olla puhelinyhteydessä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle, hänen on pyydettyä ilmoitettava, kenen kanssa hän aikoo puhua” (VHA 48 §)

” Vangin puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai jos on erityistä syytä epäillä väärinkäytöksiä. Puhelun kuuntelemisesta on ennen kuuntelemisen alkamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen taikka vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua ei saa kuunnella” (RTL 2:9 § 3 mom.)

Kirjeenvaihto

” Rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen määräämänsä virkamies saa tarkastaa vangilta peräisin olevat ja vangille saapuneet posti- ja muut lähetykset. Kirjeitä ei saa lukea, ellei se ole tarpeen rikoksen estämiseksi tai ellei ole erityistä syytä epäillä kirjeenvaihto-oikeutta väärinkäytettävän.”(RTL 2: 9 § 1 mom.)

” Vangin ja rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle vangilla kansainvälisten sopimusten mukaan on valitus- tai kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihto on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. Vangin hänen asiamiehenään toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle osoittama kirje on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. (RTL 2:9 § 2 mom.).

Vankeinhoitolaitoksen tehtävät

Vankeusrangaistus pannaan täytäntöön suljetussa vankilassa tai avolaitoksessa. Vankilaoikeuden päätöksellä ns. vaaralliset rikoksenuusijat säilytetään suljetun vankilan yhteydessä toimivassa pakkolaitoksessa.

Laki rangaistusten täytäntöönpanosta asettaa vankeinhoidolle mm. seuraavat vaatimukset:

- Rangaistuksena pelkkä vapaudenmenetys:
Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat.
- Haittojen ehkäisy, yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen:
Rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä.
- Normaalisuus:
Rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa muuten vallitsevia elinoloja.
- Oikeudenmukaisuus, ihmisarvon kunnioittaminen, syrjinnän kieltö:
Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Vankeja ei saa perusteettomasti asettaa keskenään eriarvoiseen asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen

mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella. (Vankeinhoidon vuosikertomus, 2001, 10)

Opiskelu

Vankien koulutus on osa yhteiskunnan koulutusjärjestelmää. Vangit voivat varsinaisena työaikana saada luvan opiskella vankilassa tai sen ulkopuolisessa oppilaitoksessa. Opintolupa voi olla koko- tai osapäiväinen. (Autio ja Hautamäki 1991, 37)

Koulumaisen opetuksen lisäksi vangit voivat opiskella perus- ja lukioasteen opintoja myös itseopiskelun avulla. Tällöin opiskelija tenttii tietyn opintokokonaisuuden henkilökuntaan kuuluvan tai opettajan valvonnassa. Vankiloissa, joissa opetus järjestetty valtioneuvoston iltalukiolain nojalla myöntämän luvan mukaisesti, opettajina ovat toimineet lähinnä lukioiden iltalinjojen tuntiopettajat. Opetusta ovat antaneet myös siviilipalvelusmiehet. (emt. , 38). Vankilat ostavat vankien opiskelua varten tarvitsemat materiaalit määrärahojen puitteissa. Opinto-ohjaajat tai opettajat lainaavat materiaalin opiskelijalle. Myös kaupunginkirjastoa hyödynnetään materiaalin saamisessa.

Vangeille työaikana järjestettävää toimintaa ovat työ, koulutus ja muu rangaistuslaitoksen hyväksymä toiminta. Tavoitteena on edistää vangin mahdollisuuksia tulla toimeen yhteiskunnassa vapautumisen jälkeen.

Oppilaitokset järjestävät vankilassa tapahtuvan koulutuksen. Opinnot ovat lähinnä ammattitaidon hankkimista tai lisäämistä. Päivittäin opiskelee 11 % vangeista.

Oppilaista 5 % suoritti alkeisopintoja, 19 % perusopetuksen oppimääriä, 10 % lukio-opintoja, 7 % koulutukseen valmentavia opintoja, 53 % ammatillisia opintoja ja 6 % muita opintoja. (emt. , 41). Yleissivistäviä tutkintoja varten opetus hankittiin oppilaitoksista tai opettajina toimivat vankilan palkkaamat tuntiopettajat ja opinto-ohjaajat. Romaneille järjestetään luku- ja kirjoitustaidon opetusta. Ammatillista tai

siihen valmentavaa koulutusta on lähes kaikissa vankiloissa. Koulutuksen järjestävät oppilaitokset. Vuonna 2000 ammatillista koulutusta järjestettiin 16 eri ammattialalla. Vangit voivat tietyn edellytyksin saada luvan käydä vankilasta käsin vankilan ulkopuolisessa oppilaitoksessa. Opintoluvan myöntää oikeusministeriö tai rangaistuslaitoksen johtaja. (emt. , 42).

Vankeinhoidon johtavat periaatteet

Yhdistyneiden Kansakuntien vahvistamissa vankeinhoidon vähimmäissäännöissä sanotaan, että vanki tulee ohjata käyttämään rangaistusaikansa siten, että hänellä on aikanaan vapautuessaan edellytykset palata yhteiskuntaan. Tästä syystä vankilasäännöt eivät saa rajoittaa vangin oikeuksia, yhteyksiä yhteiskuntaan tai mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen enempää, kuin on ehdottoman välttämätöntä. Vankilasäännöt tulee laatia sellaisiksi, että niiden seuraaminen edistää sopeutumista vapaaseen yhteiskuntaan. (Vähimmäissääntöjen soveltaminen 1998, 23)

Jotta lainriikkoja olisi yhteiskuntaan palatessaan sekä halukas että kykenevä elämään lainkuuliaisesti ja huolehtimaan toimeentulostaan, tämän päämäärän saavuttamiseksi rangaistuslaitoksen tulee hyödyntää kunkin vangin yksilöllisten tarpeiden mukaisesti kaikkia soveliaita ja käytettävissä olevia parantamisen, opettamisen, moraalisen ja henkisen kehittämisen sekä muunlaisen tukemisen keinoja ja muotoja. (emt. , 31)

Vangin yhteydet vankilan ulkopuolelle

Vankeuden perusolemukseen kuuluu, että vangitulla on vain hyvin rajoitetut yhteydet ulkomaailmaan. Kuitenkin vangin yhteyksien katkaisemista voidaan vastustaa sekä käytännöllisin että ihmisoikeuksista johdetuin perustein. Vankeinhoidon vähimmäissäännössä 61 todetaan, että vankeja tulee kohdella niin, ettei korosteta

vankien eristämistä yhteiskunnasta vaan nimenomaan heidän jatkuvaa kuulumistaan yhteiskuntaan. Vähimmäissäännössä 37 todetaan, että vangin on sallittava säännöllisin väliajoin käydä kirjeenvaihtoa omaisten ja hyvämaineisten ystävien kanssa sekä tavata näitä sijoituslaitoksessaan. Yhteydenpitoa voidaan valvoa tarpeen mukaan. (emt. , 109)

Ilman erityistä aihetta ei tule rajoittaa vangin saamien eikä lähettämien kirjeiden määrää eikä myöskään pakottaa vankia vähentämään kirjeenvaihtokumppaniensa määrää. Puhelinta ei nimetä vangin yhteydenpitovälineeksi sen paremmin vähimmäissäännöissä kuin peruseriaatteissakaan. Puhelinkeskustelut voivat kuitenkin olla keskeinen tapa vangille pitää yhteyttä omaisiinsa. Paras tapa pitää yhteyttä ulkomaailmaan ovat vankilomat, joiden määrä on kuitenkin rajoitettu kuuteen vuorokauteen neljässä kuukaudessa.

Vangin muut oikeudet

Suorat kontaktit vankilan ulkopuolelle ovat vangille tärkeitä, mutta muunlaiseenkin yhteydenpitoon on vangilla oikeus. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 19. artiklan mukaan jokaisella on oikeus hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta. Vielä selvemmin todetaan kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 19. artiklassa:

Jokaisella on sananvapaus; tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tahi muulla hänen valitsemallaan tavalla. (Vähimmäissääntöjen soveltaminen 1988, 119)

Toisaalta vangin oikeutta hankkia tietoja voidaan rajoittaa yleisen järjestyksen turvaamiseksi. Selvästi varauksellisemmin asia ilmaistaan vankeinhoidon perussäännössä 39:

Jotta ajan tärkeimmät uutiset tulisivat säännöllisesti vankien tietoon, heidän luettavakseen on hankittava sanomalehtiä tai aikakauslehtiä tai toimitettava laitoksen omaa tiedotuslehteä. Vankien voidaan myös antaa kuunnella radiota tai esitelmää, tai hankkia tietonsa käyttämällä muita vankilahallinnon hyväksymiä tai valvomia keinoja. (emt. , 119)

Vangeille voidaan turvata mahdollisuudet ajantasaisen tiedon saamiseen sallimalla myös television katselu.

4.2.Vangin arkipäivä

Päivärutiinien luonteesta esitän esimerkkinä Pelson vankilan päiväjärjestyksen:

Maanantai- torstai

06:00	Herätys
06:35-06:55	Vankilan avaaminen, aamutarkastus ja aamiainen
07:00	Työhön lähtö
10:55	Työstä paluu ja peseytyminen
11:00-11:40	Ruokailu
11:15-11:55	Virkailijoiden vastaanotto ja ulkoilu
12:00	Työhön lähtö
15:50	Työstä paluu ja peseytyminen
15:55-16:30	Ruokailu
16:40-16:55	Iltatarkastus ja vankilan sulkeminen
ma, ke, to	
17:10-19:10	Vapaa-ajan toiminta

tiistaisin

17:10-18:10	Ulkoilu
18:10-19:10	Saunominen
22:00	Valot sammutetaan ja keskusradio sekä TV:t suljetaan työpäivän edellä klo 22:00

Yleisen vapaapäivän, sunnuntai- ja juhlapäivän edellä keskusradio ja TV:t suljetaan ja valot sammutetaan klo n.23.

Perjantai

06:00	Herätys
06:35-06:55	Vankilan avaaminen, aamutarkastus ja aamiainen
07:00	Työhön lähtö

09:55	Työstä paluu ja peseytyminen
10:00-10:40	Ruokailu
10:15-10:55	Virkailijoiden vastaanotto ja ruokailu
11:00	Töihin lähtö
14:15	Työstä paluu ja peseytyminen
14:15-14:45	Ruokailu
15:00	Iltatarkastus ja vankilan sulkeminen
17:10-19:10	Vapaa-ajan toiminta, ulkoilu

Lauantai

08:00	Herätys
08:15	Vankilan avaaminen ja aamutarkastus
09:00-09:30	Ruokailu
11:00-13:30	Saunominen, asuntojen ja asunto-osastojen siivous
11:00-13:30	Ulkoilu
09:00-14:30	Tapaamisaika
14:30-15:10	Ruokailu
15:40-15:55	Iltatarkastus ja vankilan sulkeminen
16:10-19:10	Vapaa-ajan toiminta
16:10-18:10	Ulkoilu kesäaikaan 16:10-18:10/ talviaikaan 16:10-17:10

Sunnuntaina ja juhlapyhinä

08:00	Herätys
08:15	Vankilan avaaminen ja aamutarkastus
09:00-09:30	Ruokailu
11:00-13:30	Ulkoilu
09:00-14:30	Tapaamisaika
14:30-15:00	Ruokailu
15:40-15:55	Iltatarkastus ja vankilan sulkeminen
16:10-19:10	Vapaa-ajan toiminta
16:10-18:10	Ulkoilu kesäaikaan 16:10-18:30/talviaikaan 16:10-17:10

Vankien työ

Vankien tekemän työn tavoitteina on vangin ammattitaidon ja työkyvyn ylläpitäminen sekä toimeentulomahdollisuuksien parantaminen vapautumisen jälkeen. Työn tekeminen normalisoi vankilaelämää ja vähentää niitä haittoja, joita vankilassaolo muuten aiheuttaisi. Vuonna 2003 työssä kävi päivittäin keskimäärin 1461 vankia eli n. 42,6 % päivittäisestä vankiluvusta. Työtoiminta on jaettu tuotannolliseen työhön ja valmentavaan työhön. Pääosa tuotannollisesta työstä tehdään avovankiloissa, joissa vangit saavat työstään veronalaista palkkaa. Teollisen tuotannon työaloista merkittävin oli puuteollisuus, jonka tärkeimpiä

tuotteita ovat massiivipuukalusteet, puutarhakalusteet, puolustushallinnolle tehtävät ammuslaatikot, käyttö- ja lahjaesineet sekä hirsimökit. Toiseksi merkittävin ja Vankeinhoitolaitoksen kannattavin työala oli kilpituotanto (autojen rekisterikilvet ja siirtomerkit sekä liikennemerkkit). Edelleen merkittävä työala vankeinhoidossa on metalliteollisuus, jossa valmistetaan mm. kalusteita julkishallinnolle ja yrityksille, käyttöesineitä yksityisille asiakkaille sekä tehdään alihankintatyötä teollisuudelle ja julkishallinnolle. Käsitöistä merkittävimpiä olivat verhoilu- ja entisöintityöt, kirjansidontatyöt, pienimuotoiset taontatyöt sekä käsityönä tehtävien koriste- ja käyttöesineiden valmistus. Luonnonmukaista maataloutta harjoitetaan 8 laitoksessa (Konnunsuon, Sukevan, Pelson, Kestilän, Satakunnan, Vilppulan ja Laukaan vankiloissa sekä Käyrän avovankilaosastolla). Maatalouden myyntikate muodostaa kolmanneksen koko Vankeinhoitolaitoksen tuotannon myyntikatteesta. Mittava osa vankilakiinteistöjen ylläpidosta tehdään vankityönä. Kiinteistötoimen eri tehtävissä työskenteli keskimäärin 431 vankia päivittäin eli n. 11% kaikista vangeista.

Luotettavaksi katsottava vanki voi vankilan johtajan tai Rikosseuraamusviraston luvalla käydä siviilityössä vankilan ulkopuolella. Siviilityön tavoitteena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan ja ehkäistä vankeuden haittavaikutuksia. Vankeja valvotaan gsm-paikannuksella sekä tarkistuskäynnein ja –soitin. Siviilityössä kävi vuonna 2003 keskimäärin 28 vankia päivittäin. (Kriminaalihuoltolaitos & Vankeinhoitolaitos vuosikertomus 2003, s. 53-55)

4.3 Opiskelu ja lukeminen vankilassa

Vankilassa opiskelusta

Koulutuksella on ollut keskeinen sija vankeinhoitolainsäädännössä. 1800-luvun lopulla vankeusajan sisältöön vaikutti kristillismoraalinen parannusajatus kurista, jolla pyrittiin muuttamaan tietämätön rikoksentehtyjä kuuliaiseksi ja säännöllisiä elämäntapoja noudattavaksi yhteiskunnan jäseneksi (Kallinen 1982,24).

Vankeusaikana vangin tuli omaksua rangaistuslaitokseen sopiva ammatti, uskonoppi sekä kansakoulukurssia vastaavat alkeistiedot. (Ruokanen 1981, 76).

Vuoden 1889 Rangaistuksen täytäntöönpanoasetuksen (RTA) perusideana oli vangin parantaminen työn ja uskonnon avulla. Uskontokasvatuksella oli keskeinen sija vankilakasvatuksessa. Uskontokasvatuksen rinnalla vankia oli opetettava myös muissa koulutiedoissa luku-, kirjoitus- ja laskutaidon saavuttamiseksi sekä tiedoissa, joita hän todennäköisesti tuli tulevassa ammatissaan tarvitsemaan. (Ruokanen 1981, 78-79).

1900-luvun alkuvuosikymmeninä alkeisopetus oli 40 ikävuoteen asti pakollista, ellei henkilö ollut käynyt kansakoulua. Opiskelu ja kasvattavat harrasteet olivat sallittuja vapaa-aikana. (Ruokanen 1981, 88). Myös 1950-luvun vankeinhoitolaitoksen asetuksen mukaan vankeuden sisältönä oli kasvatus ja hoito kansakoulu- ja uskontokasvatuspakon sekä ahkeran työnteon kautta, (emt. 97-98). Opiskelu oli edelleen mahdollista vain vapaa-aikana.

Vuoden 1974 RTA-uudistus ja vuoden 1975 uusi vankeinhoitoasetus edustavat uutta uusklassista vapausrangaistusideologiaa. Rangaistuksen ei enää katsota hoitavan eikä kasvattavan tuomittua, koska vankilaympäristön ei katsota sopivan kasvatusilmapiiriksi. Vanki yksinkertaisesti suorittaa vapausrangaistuksensa. (Ruokanen 1981, 108). Uuden lainsäädännön mukaan vankeuden sisältönä on työ ja ammattikoulutus tai vapaaehtoinen opiskelu.

Vankien koulutusta pohtineen työryhmän mielestä ”vankien koulutuksen yleistavoitteena on antaa koulutettaville sellaisia valmiuksia, tietoja, taitoja ja asenteita, jotka luovat ja lisäävät mahdollisuuksia tasavertaiseen osallistumiseen yhteiskunnan tuotanto- ja kulttuurielämään sekä demokraattiseen päätöksentekoon ja edistävät tasapainoisen kokonaispersoonallisuuden ja myönteisten ihmissuhteiden kehittymistä”. Kaikessa opetuksessa tulisi olla periaatteena pyrkimys saada opiskelijat kiinnostumaan omista kehittymismahdollisuuksista ja itsensä kehittämistä. Lisäksi vankeja olisi rohkaistava luottamaan omiin kykyihinsä oppia ja tehdä työtä. Opiskelun avulla he voivat myös oppia vaikeuksien sietokykyä, pitkäjännitteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. (Vankien koulutuksen ja vankilakirjastojen kehittäminen 1977, 15-17).

Vankien koulutus kuuluu osana rangaistusajan hyväksikäytön alueeseen ja sen avulla pyritään edistämään vangin selviytymistä yhteiskunnassa vapautumisen jälkeen. Opiskelusta kiinnostuneet vangit anovat kirjallisesti lupaa opiskella työaikana. Vankilan sisällä tapahtuvaan opiskeluun myöntää opintoluvan vankilan johtaja. Opintoja varten on myös mahdollista saada lupa opiskella laitoksen ulkopuolisessa oppilaitoksessa (RTA 3:8 §, 2. mom.) Luvan laitoksen ulkopuoliseen opiskeluun antaa oikeusministeriön rikosseuraamusvirasto tai sen ohjeiden mukaisesti vankilan johtaja. Opintolupa voidaan myöntää, jos siitä katsotaan olevan vangille hyötyä vapaudessa ja opintoja voidaan vankilaoloissa harjoittaa.

Vankiloiden opetusjärjestelyt

Vangit voivat varsinaisena työaikana saada luvan opiskella vankilassa tai sen ulkopuolisessa oppilaitoksessa. Opintolupa voi olla koko- tai osapäiväinen.

Koulumaisen opetuksen lisäksi vangit voivat edetä perus- ja lukioasteen opinnoissa myös itseopiskelun avulla. Tällöin opiskelija opettelee tietyn opintokokonaisuuden ja tenttii sen jonkun henkilökuntaan kuuluvan tai opettajan valvonnassa. Vankiloissa, joissa opetus on järjestetty valtioneuvoston iltalukiolain nojalla myöntämän luvan mukaisesti, opettajina ovat toimineet lähinnä lukioiden iltalinjojen tuntiopettajat.

Yhteistyötä on myös työväenopistojen ja paikallisten peruskoulujen kanssa. Opetusta ovat antaneet myös siviilipalvelusmiehet. Vankilat ostavat vankien opiskelussa tarvitsemia oppimateriaaleja määrärahojen sallimissa rajoissa. Materiaalia lainataan opiskelijoille opinto-ohjaajan tai opettajien kautta. Tarvittaessa kirjoja lainataan kaupungin kirjastosta. Vankilassa opintoneuvonta kuuluu opinto-ohjaajalle. Sitä voivat antaa myös sosiaali-ohjaaja, yhdysopettajat ja muut koulutus-, kuntoutus- ja sosiaalisektorilla toimivat. Vangeille annettavasta opetuksesta ja opiskelumahdollisuuksista tiedotetaan pääasiassa ilmoitustauluilla sekä myös tiedotteiden, keskusradion ja informaatiotilaisuuksien kautta. (Autio & Hautamäki, 1991,38-39).

Opiskelijana vankilayhteisössä

Koko tai osapäiväinen opiskelu vankityön vaihtoehtona mahdollistui vasta 1970-luvun puolivälissä. Tätä ennen kokopäiväistä kansakoulu-, kansalaiskoulu- tai muuta vastaavaa opetusta järjestettiin ainoastaan Keravan nuorisovankilassa. Muissa vankiloissa opetus tapahtui iltaisin ja vapaa-aikoina. Opiskelemista voidaan pitää

harvojen etuoikeutena, sillä vankityö kuuluu tavallisen vankeusvängin päivärutiineihin.

Opiskelevien vankeusvängien mielestä opiskeleminen oli vankityötä mielekkäämpää tekemistä, koska opiskelusta katsottiin olevan hyötyä sekä itselle että yhteiskunnalle.

Vankilassa opiskelemisen koettiin hyödyntävän vankia siviiliinpalaamisvaiheessa, jolloin sen arveltiin parantavan vapautuvan vängin toimintaedellytyksiä siviilissä ja siten edistävän siellä pysymistä. Vängit kokevat usein vankeusajan hyödyttömäksi ja vailla merkitystä olevaksi ajanjaksoksi. Opiskelun avulla voidaan kehittää itseä.

Opiskeleminen antaa vängeille ajateltavaa ja uutta sisältöä vankeusajalle. (Autio 1991, 57).

Opiskelevat vängit ovat vankiyhteisössä pieni vähemmistö, joten opiskelijan on selviydyttävä. Aution tutkimuksessa runsaat 40% opiskelevista vängeista ei ollut huomannut eroa omassa asemassaan verrattuna muihin vankeihin. He kokivat olevansa tasavertaisia työtätekevien vängien kanssa. Loput 60% opiskelijoista tunsivat joko olevansa arvostettuja ”vankihierarkian” yläpäässä tai halveksittuja tai kadehdittuja.

Opiskelevan vängin arvostus näkyy mm. siinä, että häneltä kysytään apua anomusten ja rutinalappujen selvittelyssä. Rutinalappujen eli vängin asiansaesittämislomakkeen avulla vängit pyrkivät eri virkailijoiden puheille. Opiskelijoiden kokemusten perusteella arvostajat ovat keskitasoa korkeammin koulutettuja tai nuoria vankeja – halveksijat vanhoja ja koko ikänsä töitä tehneitä vankeja. (emt. 62).

Aution ja Hautamäen tutkimustulosten (1991) perusteella muodostui neljä erilaista tyyppiä, joiden suhtautuminen vankilassa opiskeluun ja sen merkitykseen painottui erilailla.

Intensiiviopiskelijalle opiskeleminen merkitsee tässä elämäntilanteessa enemmän kuin

mikään muu. Hänellä on suhteellisen selvät tulevaisuudensuunnitelmat, joihin liittyy opiskeleminen myös siviilissä. Intensiiviopiskelijan paneutuminen vankilassa opiskeluun näkyi mm. rakentavana opiskeluolosuhteiden kritiikkinä.

Kierteenkatkaisija suuntautuu voimakkaasti tulevaisuuteen. Toisin kuin intensiiviopiskelijalla, hänen tulevaisuudensuunnitelmiinsa kuuluu muitakin asioita kuin opiskelun jatkaminen, kuten esimerkiksi perhesuhteiden ylläpitäminen, asunnon ja työn hankkiminen. Vankilassa opiskelemisen avulla hän yrittää parantaa selviytymisedellytyksiään siviilissä. Vankilaan hän ei aio enää palata.

Hyödyntäjä korostaa vankilassa opiskelemisen hyödyllisyyttä merkityksettömäksi koettuun vankityöhön verrattuna. Hän näkee opiskelulla olevan merkitystä vankilassaoloaikana, ei välttämättä niinkään tulevaisuudessa. Hänestä opiskelu on hyvä tapa kuluttaa rangaistusaikaa.

Oleilijan kokemusmaailmaan kuuluu vankilasta jotenkuten selviytyminen. Hän opiskelee, koska vankilassa on pakko tehdä jotakin. Opiskeleminen ei ole hänelle mikään erityinen intressi, vaan vaihtoehto vankityön tekemiselle.

(emt., 67)

Koulutuksella on keskeinen asema vankien kuntoutuksessa koska

- koulutus on tärkeää sekä yksilön että yhteiskunnan kehitykselle
- koulutus inhimillistää vankilaelämää
- koulutus edistää vangin mahdollisuuksia sopeutua yhteiskuntaan
- suurella osalla vangeista on hyvin puutteellinen koulutus (emt. , 150)

Vankilakirjastot tarjoavat myös mahdollisuuden säilyttää yhteyksiä ulkomaailmaan.

Ne voivat tarjota vangille heidän kiinnostuksiaan ja tarpeitaan vastaavia virkistysten

ja opetuksen välineitä. Vähimmäissäännössä 40 todetaan:

Jokaisessa vankilassa tulee olla kirjasto, jota kaikkiin vankiryhmiin kuuluvat vangit saavat käyttää ja jossa on kunnolliset valikoimat sekä kaunokirjallisuutta että tietokirjallisuutta. Vankeja tulee kannustaa käyttämään kirjastoa tehokkaasti hyväkseen. (emt. ,152)

Vankilakirjastossa tulisi olla vankeinhoidon vähimmäissäännöt ja muut keskeiset vankien oikeuksia käsittelevät asiakirjat. Kirjastolla tulisi olla myös koulutettu henkilökunta, joka opastaa vankeja kirjaston käytössä ja hankkii heille tietoja.

4.4. Vankilakirjastot

Vankeinhoidon säännöksissä todetaan kirjastopalveluiden osalta seuraavaa:

rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun asetuksen mukaan vankien käytettävissä on oltava tieto- ja kaunokirjallisuutta sisältävä kirjasto. Vankeinhoitoasetuksen mukaan vankien käytössä olevaan kirjastoon on hankittava opintoihin tarvittavaa ja muuta kirjallisuutta sekä sanoma- ja aikakauslehtiä. Vankeja on ohjattava kirjaston käytössä ja vangeille on pyrittävä varaamaan mahdollisuus lainata kirjoja yleisistä kirjastoista. Vankilakirjastojen aukioloajat vaihtelevat puolesta tunnista 40:een tuntiin viikossa. Useimmiten kirjastot ovat avoinna ruokatuntien aikana sekä muutaman tunnin aamu- ja iltapäivisin. Isoista vankiloista vain Konnunsuon keskusvankilan kirjastossa on mahdollisuus käydä iltaisin, tosin vain yhtenä päivänä viikossa. (Vankilakirjastojen kehittämistyöryhmä 1995, 5)

Vankilakirjastojen kokoelmien täydentäjänä on kirjastoautotoiminta. Tämän toiminnan suurimpana epäkohtana on kirjastoautojen käynti sellaiseen aikaan, jolloin vangeilla ei ole vapaata tai tiedotus käyntiajoista on puutteellista. Pysähdysaika on usein lyhyt, jolloin omaehtoiseen aineiston selailuun ei jää aikaa. Useimmista

kirjastoautoista pystyi päätteen kautta tekemään kaukolainatilaukset paikkakunnan pääkirjastosta. (emt. , 6)

IFLAN (International Federation of Library Associations and Institutions, Kansainvälinen kirjastoseurojen ja kirjastojen liitto) lähtökohtana on sääntö 40 Yhdistyneiden Kansakuntien Vankeinhoidon vähimmäissäännöistä: ” Jokaisessa laitoksessa tulee olla kaikkien vankiryhmien käytettävissä oleva kirjasto, jossa on tarjolla riittävästi sekä ajanviete- että tietokirjallisuutta. Vankeja tulee kannustaa käyttämään kirjastoa mahdollisimman tehokkaasti.”

IFLA hyväksyi vuonna 1992 ohjekokoelman vankilakirjastoille. Ohjeet on selvitys kirjastonhoitajille ja hallintohenkilökunnalle vankien kirjastotarpeista. Ohjelmakohdat ovat:

- Vangit ovat yhtä oikeutettuja kuin muutkin kansalaiset saamaan tietoa ja siten myös kunnollisia kirjastopalveluita.
- Kirjastopalveluiden tulee olla laitoksen sisällä, koska vankien on lähestulkoon mahdotonta käydä kirjastossa vankilan ulkopuolella.
- Vankilassa kirjastolla on usein ainutlaatuinen asema (television jälkeen) ainoana tietolähteenä. Sen vuoksi sillä on vastuu hankkia ja tarjota tietoa asiakkailleen. Sen tärkein tavoite on tarjota samat palvelut kuin ulkopuolella olevassa kirjastossa.
- Osana sosiaali- ja sivistystoimintaa kirjastopalveluille tulee antaa oma paikkansa toimintaohjelmassa.
- Koska vankilakirjasto on olennainen tekijä opetus-, sosiaali- ja sivistystoiminnassa, sen tulee olla täydellinen informaatiokeskus. Kirjaston tulee stimuloida vankien älyllistä, sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystä.
- Kirjaston tulee tukea kaikkea laitoksen opetustoimintaa. Kirjaston ja opetustoiminnan täytyy toimia yhdessä, jotta kirjasto voisi osallistua opetustoiminnan

valmisteluun, järjestelyyn ja toteutukseen. Kirjaston tulee avartaa vangin koulutuksellista näköpiiriä ja rikastuttaa hänen sivistyksellistä taustaansa.

- Kirjaston tulee ympäristössään rohkaista älyllistä vapautta, uteliaisuutta, vastuuta, luovaa tiedonhalua ja kulttuurin ymmärtämystä sekä valmistaa vankia palaamaan yhteiskuntaan menestyksekkäästi.

- Kirjaston tulee tarjota tukea ja ammatillisesti kehittävää aineistoa vankilan henkilökunnalle.

- Vankilakirjaston järjestelmän tulee olla yhtäläinen tai ainakin muistuttaa mahdollisimman paljon yleisessä kirjastossa käytettyä. (emt. , 15)

Vankilakirjastojen kehittämistyöryhmän suositukset

Vankilakirjastojen kehittämisen tulee tapahtua Euroopan Neuvoston ja IFLAn asettamien normaalisuuden periaatteelle rakentuvien suositusten pohjalta. Koska vangit harvoin pääsevät yleiseen kirjastoon, vankeinhoitoasetukseen tulisi ottaa maininta paitsi kirjallisuuden ja lehtien myös muun yleisissä kirjastoissa saatavilla olevan aineiston hankkimisesta vankilakirjastoon. (Vankilakirjastojen kehittämistyöryhmä 1995, 28)

Työryhmä suosittaa, että vankilat pyrkivät saamaan ns. ostopalvelusopimukset kuntien yleisten kirjastojen kanssa, jonka jälkeen kunnan yleinen kirjasto osallistuu rahallista korvausta vastaan vankilakirjastojen toiminnan kehittämiseen tarjoamalla asiantuntijapalveluita. Ostopalvelusopimuksen laatimisen yhteydessä tulee luoda selkeä kirjallisuuden ja muun materiaalin hankintaohjelma. Lukihäiriöisille, heikoille lukijoille ja lukemiseen tottumattomille vangeille tulee perustaa selkokirjojen ja –lehtien kokoelmia. (emt. , 29)

Vankilakirjaston tulisi olla auki myös iltaisin ja viikonloppuisin, sillä päivällä suuri osa vangeista on töissä. Tämä loisi edellytykset tehokkaalle kirjastotoiminnalle.

Työryhmä suosittelee, että vankilat ja kunnat pyrkivät ns. laajennettuun yhteistoimintaan ensisijaisesti paikallisen kunnan kirjastolaitoksen kanssa. Laajimmillaan yhteistoimintasopimus voisi sisältää kaikkinaisen kirjaston kehittämisen, jossa korostuvat aineiston valinta, poistopäätökset, kokoelmien hoito, tiedonhakupalvelut ja kirjastonkäytön opetus. (emt. , 35)

Jokaisessa vankilakirjastossa tulisi olla vastuu- tai yhdyshenkilö. Työryhmän mielestä opinto-ohjaaja on sopivin ottamaan vastuun vankilakirjastojen hoidosta ja kehittämisestä. Hänellä olisi ensisijaisesti ns. suunnitteluvastuu ja apunaan voisi toimia kirjastovartija tai ylivartija. Päivittäisiä rutiineja voisi hoitaa kirjastotehtäviin motivoitunut pitkäaikaisvanki.

Vankilakirjaston tulisi laatia kirjallisuuden hankintaohjelma yhteistyössä kunnan kirjastolaitoksen kanssa. Hankintaohjelma välittää tietoa kirjaston kokoelmista ja niiden muodostamisesta sekä antaa pohjan määrärahojen budjetoimiseen. Myös IFLA antaa ohjekokoelmassaan suosituksen vankilakirjastojen hankintaohjelmasta sekä yksityiskohtaisia toimintamalleja ja normeja kirja-, lehti-, ja av-valikoiman vähimmäismääristä. (emt. ,37)

Koska vankilakirjastojen hankintamäärärahat ovat rajalliset, tulisi ensisijaisesti kehittää opiskelua ja itsenäistä tiedonhankintaa tukevaa käsikirjastokokoelmaa. Tällöin hankinnoissa korostuvat tietosanakirjat, hakuteokset sekä aikakausi- ja sanomalehdet. Nuorille vangeille pitäisi tilata myös sarjakuvalehtiä ja musiikkikasetteja. Lukihäiriöiset tai lukemiseen tottumattomat vangit tulisi huomioida hankkimalla selkokirjoja ja –lehtiä.

Jo 1940-luvun tunnettu vasemmistointellektuelli Raoul Palmgren ei olisi ollut oma itsensä, ellei hän olisi laatinut itselleen turvasäilöajan selviytymisstrategiaa oman ajan tietoyhteiskunnassa. Kirjoittamisen ohella siihen vankilassa kuului systemaattinen opiskelu: englannin ja venäjän kieliopinnot, tieto- ja kaunokirjallisuuden luenta täsmällisine muistiinpanoineen sekä fyysisen kunnon ylläpitämiseksi voimistelu ja kävelyt. Pohjois-Pohjanmaalla Pelson varavankilassa hän aloitti väitöskirja-aiheen järjestelmällisen käsittelyn, aineiston ja havaintojen kokoamisen sekä tarkat muistiinpanot lukemistaan kirjoista. Vankilassa luenta sisälsi myös monipuolista tieto- ja kaunokirjallisuuden aukkojen paikkaamista. Järjestelmällinen työ ja päiväjärjestys pitivät hänet koossa. Sillä hän loi pohjan sekä väitöskirjalle (Työläiskirjallisuus, 1965 ja siihen liittyvät Joukkosydän 1-2, 1966) että niille ensyklopedisille tiedoille, mitkä vuosikymmeninen mittaan muistiin tallentuivat. Raskas ulkotyö Pelsossa ja uudelleen Sukevalla oli koitua hänen kohtalokseen. Pääsy sisätöihin putsariksi, kirjuriksi, kirjastoapulaiseksi ja johtajan sihteeriksi olivat ratkaiseva helpotus. Raoul Palmgren viihtyi kirjastotyössä, olihan se hänen erikoisalaansa. Pelsossa hän laati ja toteutti mm. ehdotuksensa sen kirjaston (noin 7000 nidettä) luokitusjärjestelmän korjaamiseksi. (Palmgren 1997, 18-19)

Kesäkuussa 1942 hän pääsi työskentelemään kuusihenkiseen ”sihteeristöön”, josta kaksi kirjuria hoiti kirjastoa ja kirjeasioita. Vankien joukkoon kuului myös entinen valistusupseeri, joka esitti iltaisin kokonaisia radio-ohjelmia uutisineen, reportaaseineen, esitelmineen ja perusti johtajan myötävaikutuksella tiedoituslehden, joka vankien keskuudessa tuotti hänelle ”Goebbelsin”lempinimen. Sotatilannetta Raoul Palmgren pystyi vankilassa seuraamaan Suomen Kuvalehden, Hakkapeliitan ja johtajan antamien selostusten perusteella. Pelson vankilassa hän laati suunnitelman väitöskirjan jatkamiseksi, vaikka vankilan kirjastossa oli huonosti varsinaista

työväenkirjallisuutta; oli kuitenkin paljon tutkimustyötä taustoittavaa kirjallisuutta.

Kirjeenvaihto toi hänen elämäänsä vankilassa vaihtelua; sai itse kirjoittaa vain kerran kuussa, mutta vastaanottaa joka viikko pari kirjettä. (emt., s.74-82).

Vankien tiedontarve ja –hankinta vankilakirjastojen historian kautta tarkasteltuna

1600-luvulla alkoi vankeinhoidon rangaistuslaitosmentaliteetti muuttua kasvatuksellisempaan suuntaan tekemällä vangeista ammattitaitoisia yhteiskunnan jäseniä; jopa kirjojen hankkiminen vangeille kävi mielessä. Kuitenkin vasta 1740, Turun linnan pastori Samuel Wacklin heitti hiekkaa virkakoneiston rattaisiin. Kirjeessään Turun hovioikeudelle hän valitti kristillisyykskasvatuksen vaikeaksi sopivien kirjojen puutteessa. Vuosien 1746 ja 1748 päätöksillä hallitus velvoitti seurakuntia maksamaan tietyn summan Porvoon ja Turun hiippakunnissa kirjojen ostamiseksi vangeille. Hiippakuntien tuomiokapitulit saivat päättää hankittavasta kirjallisuudesta. (Lindgård, 1963, 5)

Suomen ensimmäinen vankilakirjasto perustettiin 1864 Korsholmaan kahden naisyksityisopettajan aloitteesta. Varat kokoelman keräämiseen hankittiin kirjallisilla esityksillä. Toisissa vankiloissa kirjastoja perustettiin yksityisten tai seurakuntien avustuksella; valtiokin alkoi antaa varoja vankilakirjastojen tarpeisiin.

Samanaikaisesti Korsholman kanssa perustettiin valtion ja yksityisten varoin Lappeenrannan kuritushuoneeseen, kokoelmaa hoiti pastori. 1870-luvulla saivat alkunsa Panssarjärven ja Viipurin linnan kokoelmat alkunsa. (emt.,6).

Ensimmäiset määräykset vankilakirjastoista ovat senaatin 1866 kuritushuoneille antamassa ohjesäännössä. Sen mukaan vankilapappi hoitaisi kirjastojen kokoelmaa ja opettajan kanssa tekisi hankintaehdotukset vankilanjohtajalle.(emt, 8). Vuonna 1885 vankilakirjastojen menot huomioitiin omana ryhmänään vankiloiden budjeteissa.

Esim. kuritushuoneen lähellä Helsinkiä l. nykyisen Sörnäisten keskusvankilan kirjaston osuus vankilan menoista oli 172 mk 90 p eli peräti 0,08 % (Vankeinhoitohallituksen vuosikertomus v. 1885, 51).

Kirjalainausrajoitukset vangeille

1866 rangaistusten täytäntöönpanoasetuksessa otettiin huomioon 1850- luvulla Englannissa ja Irlannissa kehitetty vankeinhoitojärjestelmä, progressiivisuusperiaate, jossa vangit oli jaettu neljään eri luokkaan rikostensa laadun ja turmeltuneisuutensa mukaan. 1875 luokkajako muuttui kolmeen: pakko-, opetus- ja koeluokkaan. Vangeilla oli eriaisteiset oikeudet myös kirjaston käytön suhteen (Kallinen1982, 21). Kaikki vangit saivat lainata kirjoja kerran kuukaudessa, tosin pakkoluokan vangin kirjat valitsi lainauksen suorittaja ja ne saivat olla laadultaan uskonnollisia, kasvattavia ja opettavia. Muut vangit saivat lainata kolme kirjaa kerrallaan; oppiluokan vangit puoliksi ajanvietekirjoja, mutta tämä riippui lainauksen toimittajan harkinnasta. Koeluokan vanki sai valita kirjat itse. Oppi- ja koeluokan vangit saivat lisäksi pitää hallussaan sana-, käsi- ja oppikirjoja yli tavallisen lainausajan. Pakkoluokan kuritushuonevanki ei tätä ennen ollut saanut lainata kirjoja ollenkaan, vaan hänen oli tyytyminen sellikalustukseen kuuluvaan Uuteen Testamenttiin, virsikirjaan ja Elämästä- lehteen sen alettua ilmestyä (Matinpuro 1981, 20). Vangit kiersivät lainausrajoituksia pyrkimällä lainaamaan kirjoja papilta, jolla oli kirjojen määrän ja laadun suhteen rajoittamaton lainaoikeus.

1951 annettiin vankien oikeuksista ja velvollisuuksista uudet määräykset.

Progressiivisuusperiaate pysyi muuttumattomana, paitsi että eri luokkien vankien oikeudet lisääntyivät. Kirjalainausoikeutta koskevat määräykset pysyivät suunnilleen

samoina kuin vuoden 1928 vankisäännöissä, kirjalainauskerrat lisääntyivät kahteen kuukaudessa. Lopullisesti progressiivisuusperiaate Suomen vankeinhoidossa poistettiin vuonna 1961.

Vankilakirjastojen kehittämissyntyä 1960- ja -70-lukujen taitteessa

Suomen vankilakirjastojen kehittämiseen kiinnitettiin paljon huomiota 1960-luvun lopussa ja -70-luvun alussa. Suomen kirjastoseura asetti 1968 vankilakirjastotoimikunnan, jonka mietintö valmistui 1969.

Toimikunta päätyi ehdottamaan, että vankilakirjastot saatettaisiin virallisesti maan yleisten kirjastojen hallinnon alaisiksi laitoskirjastoiksi. Maakuntakirjastot voisivat tukea vankilakirjastotoimintaa siirtokirjakokoelmilla,

Vankilakirjastojen hoitoon olisi lainmuutoksen astuttua voimaan sovellettavissa laitoskirjastojen yleiset periaatteet. Vankila luovuttaisi kirjaston käyttöön kirjastotilat, yleinen kirjasto huolehtisi kirjallisuuden hankinnasta ja muusta kirjastonhoidollisesta puolesta. (Kirjastolehti 1969,126-128). Myös Vankiopetustoimikunnan mietinnössä 1973 esitettiin vankilakirjastojen hoidon siirtämistä yleisille kirjastoille.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto asetti 1976 työryhmän tutkimaan vankien koulutuksen tavoitteita ja koulutusjärjestelmän kehittämistä. Työryhmän mietintö ”Vankien koulutuksen ja vankilakirjastojen kehittäminen valmistui 1977.

Yleisten kirjastojen tehtävät ” tyydyttää kirjastolaitokselle ominaisin toimintamuodoin yleistä sivistystarvetta ja lukuharrastusta” sopi työryhmänkin mielestä yleistavoitteeksi vankilakirjastojen toiminnalle. Tämä merkitsi sitä, että vankilakirjastojen tuli toiminnassaan pyrkiä vankien yleissivistyksen tason kohottamiseen. Vankilakirjastojen erityisiksi tehtäviksi työryhmä asetti:

- Herättää ja ylläpitää lukemisharrastusta
- edistää opiskelua ja muuta tiedonhankintaa
- välittää ajankohtaista informaatiota koulutus- työhönsijoittumis- yms. mahdollisuuksista sekä yhteiskunnan sosiaali- ja muista palveluista.
- välittää virike- yms. aineistoa vapaa-ajan harrastustoimintaan
- antaa kirjastonkäytön opetusta

Vankien tiedontarpeen tyydyttäminen kokoelmien kehityksen kautta; historiallinen katsaus

Lähtökohtana vankilakirjastojen kokoelmien synnylle oli vuoden 1816 päätös hankkia kaikkiin kruununvankiloihin katekismukset, Uudet Testamentit ja psalmikirjat.

Uskonnollista kirjallisuutta hankittiin vankilakirjastoihin runsaasti siksi, että haluttiin vangin suhtautuvan elämäänsä vakavasti ja vapautuksen jälkeen elävän parempana ihmisenä. Toivottavaa oli myös aikaansaada uskonnollinen herääminen.

Vuodesta 1883 lähtien on Vankeinhoitohallituksen kertomuksissa tietoja vankiloiden kirjakokoelmista. Esimerkiksi rangaistuslaitoksessa lähellä Helsinkiä oli 2 404 teosta, joista 83% uskonnollista. Hämeenlinnan rangaistus- ja työvankilan 639 kirjan joukkoon oli eksynyt jokunen tietokirja historiasta ja maantieteestä

(Vankeinhoitohallituksen kertomus 1883). Vuosisadan vaihteen jälkeen vankilakirjastojen kokoelmissa alkoi olla kaunokirjallisuuttakin, jota saatiin etenkin yksityisten lahjoituksina.

O.J.Caseliuksen huomioita vankilakirjastoista

1907 sai Turun lääninvankilan pastori O.J.Caselius vankeinhoitohallitukselta tehtäväkseen tarkastaa keskus- ja lääninvankiloiden kirjastot ja antaa ehdotuksia kokoelmien kehittämistä. Hänen mielestään useimmissa kirjastoissa oli määrällisesti riittävästi suomen- ja ruotsin- ja vieraskielistä kirjallisuutta; laadussa oli kuitenkin paljon kehittämisen varaa. Vankilakirjastojen kokoelmissa oli runsaasti vanhentunutta kirjallisuutta ja etenkin arkin, parin suuruisia pikkuvihkosia oli liian paljon.

Eräässäkin kirjastossa oli samaa kirjaa peräti 50 kpl, mikä hänen mielestään heikensi

kokoelman arvoa. Myöskään hän ei pitänyt tarpeellisena säilyttää vanhoja teoksia, lukuun ottamatta tietokirjoja ja vieraskielistä kirjallisuutta (Caselius 1982, 19-21)

Talous- ja ammattikirjallisuutta olisi saanut olla enemmän, etenkin sellaista, josta vangit saisivat tietoa yhteiskunnasta. ”Hyvin valittu kirjanen on tässäkin suhteessa paras valonheittäjä – saarnoissa sosialismin pohtiminen harvoin onnistuu”, totesi hän tämän kasvatustavoitteen toteuttamisesta. Terveys- ja raittiuskirjojen lisäksi olisi oltava nk. puritaskirjallisuutta, josta O.J.Caselius totesi, että ” Arkaluonteisissa kysymyksissä suorittaa se tehtävänsä sillä siveellisen puhtauden leimaamalla hienotunteisuudella, joka raaimmaltakin irstailijalta riistää puolustusaseet.

Tunnustettuna virheenä tähänastisessa sukupuolielämää käsittelevässä kirjallisuudessa on syystä pidetty mielikuvitusta ja kiihottavaa ja harvinaisia siveellisyyserikoksia luetteleva esitystapa. Tohtori Wretlandin ”Miesten siitinelo”, jota löytyy useassa kirjastossa on siitä kuvaavana esimerkkinä. Vankilakirjastojen varastoissa tulisi olla myös elämäkertoja ja luonteenkuvauksia, koska ” lukija huomaa, että ihminen kaiken kiusauksen luonteenheikkouden uhallakin on oman onnensa seppä.”(Caselius 1982, 21).

Rakkausromaanit olisi poistettava kokoelmista ja annettava tilaa esim. Topeliuksen historiallisille romaaneille. Niistä vanki oppisi tuntemaan ihmiselämää ja saisi hyviä vaikutteita. Jos kevyempää kirjallisuutta hankittaisiin, olisi sen tarkoituksena houkutella vanki lukemaan. Eläinsuojeluaiheista kirjallisuutta olisi saanut olla enemmän, jotta ”kansallispaheena oleva eläinten julma ja raaka kohteleva” saataisiin poistetuksi (emt, 24).

O.J.Caseliuksen mielestä kansantajuiset aikakauslehdet olisivat paras tapa hankkia tietoa ulkomaailmasta. Esimerkiksi Pellervo, Eläinsuojelus ja Luonnonystävä

sisältäisivät ajankohtaista tietoa eri aloilta. Samat huomiot, joita hän teki vankilakirjastojen suomenkielisestä kirjallisuudesta, pätivät myös ruotsinkieliseen – tosin ruotsinkielinen kaunokirjallisuus oli uudempaa.

Koska ruotsinkielinen kaunokirjallisuus oli enimmäkseen tukholmalaisen kustantajan lahjoituksia, oli vankilan tarkoituksiin soveltumattomat kirjat tarkasti sensuroitava.

Erikoistapauksissa olisi oltava myös saamenkielisiä kirjoja. Myös roomalaiskatolisille, juutalaisille ja islaminuskoisille tulisi olla hartauskirjoja (emt., 26).

Vankilakirjastojen kokoelmien kehittämisessä ei O.J.Caseliuksen mielestä tulisi hankkia kirjoja summakaupalla huutokaupoista tai alennusmyynneistä, joiden anti on monesti kehno. Kirjoja olisi hankittava pitkin vuotta, jotta syksyllä voitaisiin karsia vangeille sopimattomat pois; karsitut jäisivät virkailija- tai vartijakirjastoon. Jos lahjoitettujen kirjojen tarkastukseen ei ole aikaa, tulisi varmistua lahjoittajan luotettavuudesta. (emt.,27)

Vankilakirjastojen kokoelmatyön helpottamiseksi laadittiin vuonna 1910 suomen- ja ruotsinkieliset luettelot vangeille soveltuvasta kirjallisuudesta. Sen jälkeen uusien luetteloiden puuttuessa kokoelmiin ilmaantui vankeinhoidolle sopimatonta viihdekirjallisuutta ja kokoelmien kokoonpanossakin oli suuria eroja. Siksi vankeinhoitohallitus määräsi 1921, että kokoelmien yhdenmukaistamiseksi olisi kaikki ehdotukset uusista hankinnoista hyväksyttävä sillä (Vankeinhoito 1926, 179).

Ehdotukset tekisivät vankiloiden pastorit ja opettajat. Apunaan heillä oli

Kansanvalistusseuran julkaisema luettelo valiokirjallisuudesta, sekä valtion

Kirjastotoimiston toimittama arvosteleva kirjaluetelo. Lisäksi suurimmat kustantajat

lähettivät Vankeinhoitolehdelle luetteloita uusimmasta kirjallisuudestaan (Vankeinhoito 1926, 179).

Kokoelmien kehitys 1900- luvulla

1920-luvulle tultaessa oli uskonnollinen ja kasvatustieteellinen kirjallisuus menettänyt valta-asemansa vankilakirjastojen kokoelmissa. Esimerkiksi 1925 Helsingin keskusvankilassa oli tämän lajin osuus pudonnut 8%:iin vuoden 1907 40%:ista.

1940-luvulla haluttiin vankiloiden kirjastonhoitajien huolehtivan, että ammattikirjallisuutta hankittaisiin vuosittain, etteivät kokoelmat pääsisi vanhentumaan etenkin tältä osin. Esimerkiksi Ammattien Edistämislaitoksen kirjasarjaa suositeltiin. Riihimäen keskusvankilassa puolet vankien lainaamista kirjoista oli tieto- ja ammattikirjallisuutta, johtuen tämän lajin hyvästä ja ajantasaisesta valikoimasta (Vankeinhoito 1942, nro 4-5, 3-8).

Suomen kirjastoseuran 1968 asettama vankilakirjastotoimikunta totesi vankilakirjastojen määrärahat riittämättömiksi kokoelmien kunnollista hoitoa varten.

Kirjavalinnoissa vältettiin pornoa, erotiikkaa ja dekkareita. Vankien toivomukset huomioitiin mahdollisuuksien mukaan. Määrärahojen niukkuuden takia useimmista vankiloista puuttuivat tietosanakirjat ja muut käsikirjat. Kirjalahjoitukseen suhtauduttiin myönteisesti, vaikka käyttökelpoisia oli niissä vähän. Kelvollisempia olivat oikeusministeriön painovapaustoimiston luovuttamat kirjat. Vankilakirjastojen kokoelmien vanhentuneisuutta kuvasti mm. se, että Turun keskusvankilan lainakirjojen joukossa oli Ruotsin laki vuodelta 1909! (Kirjastolehti 1969,126-128). Vuonna 1974 Helsingin keskusvankilan kirjastossa oli 12 600 nidettä, joista kaunokirjallisuutta vajaa puolet. Runsailta poistoilla oli pyritty ajanmukaistamaan kokoelmia, vaikka kirjastolla ei ollut omaa määrärahaa, vaan momentti oli yhteinen koulun ja opetustoimen kanssa. Edelleen valtaosa uusista kirjoista oli lahjoituksia yksityisiltä henkilöiltä, järjestöiltä ja kustantajilta. Kirjavalintoja tekivät kirjastovangit

yhteistyössä opettajan kanssa. Valinnoissa oli oppikirjoilla etusija. Muissa valinnoissa ainoastaan painovapauslaki asetti rajat; dekkareillekin oli oma hyllynsä (Kirjastolehti 1974, 94).

Vuonna 1977 valmistuneessa komiteamietinnössä pidettiin tärkeänä vankilakirjastojen kehittämistä vankien opiskelua ja muuta tiedonhankintaa edistäväksi. Kokoelmissaan vankila voisi tukea opiskelua mm. välittämällä oppi- ja tietokirjallisuutta yleisistä ja tieteellisistä kirjastoista. Kaikissa kirjastoissa tulisi olla laitoksen työtoimintaan liittyvää ammattikirjallisuutta ja ammattilehtiä. Ammattikoulutusta antavien laitosten kirjastoihin tulisi hankkia tarvittavaa oppimateriaalia. Työryhmä ehdotti myös, että kirjoja hankittaisiin myös peruskoulu- ja lukio-opintoja varten. (Vankien koulutuksen ja vankilakirjastojen kehittäminen. 1977, 94-98).

Vuonna 1993 Vankeinhoidon koulutuskeskus julkaisi IFLA:n vankilakirjastopalvelujen työryhmän laatiman ohjekokoelman vankilakirjastoille. Lähtökohtana oli sääntö 40 Yhdistyneiden Kansakuntien Vankeinhoidon vähimmäissäännöissä: ”Jokaisessa laitoksessa tulee olla kaikkien vankiryhmien käytettävissä oleva kirjasto, jossa on tarjolla riittävästi sekä ajanviete- että tietokirjallisuutta. Vankeja tulee kannustaa käyttämään kirjastoa mahdollisimman tehokkaasti.”

Kirjavalikoimasta täytyy löytyä mm. hakuteoksia, ajanvietekirjoja sekä aineistoa opiskelua ja jatkokoulutusta varten. Aineiston valintaperusteet tulee kirjata. Seuraavia perusteita on käytettävä suuntaviivana kirjojen, aikakausjulkaisujen ja av-aineiston valinnassa:

- kysyntä
- kirjaston käyttäjien määrä
- suhde olemassa olevaan kirjavalikoimaan
- laatu
- koulutusaineiston ylläpito

- kustannukset
- henkilökunnan toivomukset

Valikoiman kehittämisessä tulee ottaa huomioon vankilan erilaisten ryhmien tai yksilöiden erityistarpeet ja mielenkiinnon kohteet (esim. nuoret, ulkomaalaiset, vaihteleva lukutaito). Kirjavalikoiman valintaa eivät saa rajoittaa muut perusteet kuin ne, jotka ovat käytössä yleisessä kirjastossa tai jotka vaaditaan järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi. Minkäänlaista sensuuria ei saa käyttää. Koska useimmissa vankiloissa on monia kulttuureita ja monia kieliä, täytyy vieraskielistä valikoimaa kehittää erityisesti. Lahjoitukset voivat täydentää valikoimaa, mutta niitä ei voida laskea osaksi sen kehittämiseen tarkoitettua talousarviota. (emt. 18-19).

Jokaista vankia kohden täytyy olla vähintään 20 nidosta ja laitoksessa täytyy olla vähintään 2000 nidosta riippumatta laitoksen koosta. Tähän ei lasketa sarjakuvia, ristisanatehtäviä, pelejä, musiikkia eikä asiakirjoja. Aikakausjulkaisuja tulee olla vähintään 10 tilausta riippumatta laitoksen koosta ja av-aineistoa vähintään 200 nimikettä tai 2 per vanki. (emt., 18-21).

Vankilaelämän käytännöt

Suomalaisessa rangaistuskäytännössä käytetään lähinnä ehdollisia ja ehdottomia vankeusrangaistuksia sekä sakkoa. Vankeusvangit muodostavat pääryhmän vankiloiden asukkaista. Heidän oleminen vankiloissa perustuu tuomioistuimen heille tuomitsemaan rangaistukseen. Vapausrangaistus on yksi tehokkaimmista yhteiskunnan keinoista puuttua yksityisen ihmisen elämään; vapausrangaistus koskee ihmisen henkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen vapauteen. Vapausrangaistuksen lisäksi seurauksena on elintason laskeminen, työ- tai opiskelupaikan menetys ja asunnottomuus, ihmissuhteiden kärsiminen, harrastusmahdollisuuksien väheneminen. (Autio & Hautamäki, 27)

Eniten vangit ovat vuorovaikutuksessa juuri vartijoiden kanssa. Vangin ja vartijan välinen kanssakäymisen liittyy enimmäkseen käytännön asioihin, sillä vangin pitää pyytää vartijaa avaamaan sellin ovi, päästämään hänet vessaan tai käymään virkailijan luona. Vartija valvoo, että vanki osallistuu vankilan rutiineihin ja tottelee sääntöjä. Vankien ja vartijoiden välinen vastakkainasettelu aiheuttaa varovaisuutta osapuolten välisissä sosiaalisissa kontakteissa.

Ensikertalaisen tiedontarpeet ovat Pelson vankilan ylivartijan mukaan seuraavanlaiset: Ensikertalaiselle annetaan tulo-opas, johon on koottu vankilan toimintatavat, vankeja koskevat lakipykälät, vankilan päiväjärjestys ja lisäksi annetaan ensikertalaiselle vangille suullinen perehdytys. Ensikertalaisen vangin tyypillisiä kysymyksiä ovat mm. mistä saa tupakkaa, miten kotiin soittaminen hoituu, miten kirjeenvaihto hoituu, milloin on tapaamiset vieraiden kanssa sekä lomiin liittyvät kysymykset. Pelson vankilassa puhelinyhteydet hoituvat seuraavasti: vanki hankkii kustannuksellaan puhelinkortin ja ilmoittaa nimen ja numeron, jonne haluaa soittaa. Kirjallinen anomus puhelimen käytöstä täytyy jättää tiettyyn kellonaikaan mennessä. Puhelinta kuunnellaan vain, jos epäillään väärinkäyttöä; mahdollinen kuuntelu ilmoitetaan vangille sekä puhelun vastaanottajalle. Vangin kaikki tapaamiset täytyy etukäteen anoa; perhetapaamiset kestävät viisi tuntia. Tarpeen tullen vartija voi kuunnella tapaamisia. Tavallisesti vangin kysymykset liittyvät päivärutiineihin kuten; pääseekö ostosten tekoon, ovatko rahat tulleet tilille, onko poistumislupa-anomusta puollettu tai siirtoa avo-osastolle.

Pelson vankilassa vankien luettavana ovat sanomalehdistä Kaleva, Kainuun Sanomat, Ilkka ja Lapin Kansa. Lehtikierrosta koetetaan tehdä päivittäinen. Lehtikierron hoitaa kirjastovanki, joka myös vastaa kirjastolainauksista.

Pelson vankilan puolesta vangeille on oma televisio ja oma radio saa vangeilla olla.

Kuusi kuukautta ennen vangin vapautumista Kriminaalihuoltoyhdistys ”ottaa vangin huostaansa” eli antaa vapautuvalle vangille tämän tarvitsemaa tietoa mm. mahdollisen asunnon tarpeesta. Vankilan johtaja päättää vangin vapautumispäivän kolme kuukautta ennen.

Opinto-ohjaaja ottaa vastaan vankien opintohakemukset ja huolehtii niiden eteenpäin menosta. Opinto-ohjaajan kautta vangit hakeutuvat myös erilaisille kursseille; hakijoista opinto-ohjaaja tekee lausunnon. Opinto-ohjaaja myös opettaa vankeja, antaa tukiopetusta ja huolehtii yhteydenpidosta oppilaitoksiin. Vangeille painotetaan sitä, että kysyvät tarvitsemaansa tietoa henkilökunnalta, jotta saavat asiasta oikean tiedon. Käytännössä vangit ovat ”rankanneet” henkilökunnan sen mukaan, keneltä kannattaa haluamaansa tietoa kysyä. Saatua tietoa pidetään saavutettuna etuna, jolloin toinenkin vanki tulee kysymään samalta henkilökunnan edustajalta. Vankilan sisäisten kuulutusten kautta tulee vangeille välitön tieto heitä koskevista mahdollisista muutoksista ja ilmoitustaululla on tieto erilaisista kursseista. Jos vanki on eristysosastolla, niin sinne ei tieto välttämättä kulje. Vankilan sosiaalityöntekijä huolehtii vankien asunto- ja toimeentuloasioista. Hän huolehtii asioihin liittyvästä neuvonnasta, jotka koskevat mm. vankien eläkevakuutusta, raha-asioita sekä erilaisten lomakkeiden täyttämistä. Sosiaalityöntekijä antaa myös vangille tietoa siitä, missä vaiheessa vangin asuntihakemus tai muu vastaava on sosiaalitoimistossa. Sosiaalityöntekijä antaa vangeille tietoa myös päihdehuoltolaitoksista; vankien keskuudessa on paljon päihdeongelmaisia. Tietoa päihhteistä ja päihdehuoltolaitoksista sekä tarjotaan että sitä vangit hakevat. Vankeja pyritään opastamaan ja neuvomaan ko. asioissa. Päihdehuoltolaitokset pitävät vangeille informaatiotilaisuuksia.

Vankilat tietoyhteiskunnan osana

Internet ja vankilat

Suurimmassa osassa ns. länsimaisista vankiloista on valvottu Internet-yhteys, jota voi käyttää esimerkiksi kirjastovuorojen yhteydessä. Fyysinen vapauden menetys ei saisi tarkoittaa eristämistä tietoyhteiskunnasta. Monet virastot, oppilaitokset ja muut yhteisöt ovat leikanneet rajusti painetun informaation tuottamista ja yhä useammin erilaisissa kaavakkeissa ja oppaissa on vain viittaus internetsivuille, mistä voi saada lisätietoa.

Suomalaisessa vankeinhoidossa vallitsee edelleen varsin vainoharhainen asennemaailma, mikä ilmenee erityisesti yhteydenpidon vaikeutena ulkomaailmaan. Esimerkiksi Helsingin vankilassa on mahdollisuus kahteen puhelimen käyttökertaan vuorokaudessa. Aikaa osastoittain on puheluille varattu noin puoli tuntia, mutta soittajien lukumäärästä johtuen aikaa yhdelle vangille jää noin 5 minuuttia. Yhteydenpito omaisiin on hankalaa, eikä muuhun tiedonhankintaan esimerkiksi puhelimen välityksellä jää aikaa. Puhelimen käyttö vankilassa on myös erittäin kallista. Useimmilla vangeilla menee yli puolet vankipalkasta puhelinkortteihin, vaikkei päivässä käytetä kuin muutamia minuutteja paikallispuheluihin. Suomi on sähköisen viestinnän eturivin maita. On nurinkurista ja vankeinhoidon tavoitteiden kannalta vahingollista, että vankeja ei päästetä mukaan tiedon valtavirtaan. Siviiliin sopeutumisen kannalta tietokoneen käyttötaito ja Internetin ymmärtäminen ovat välttämättömiä perustaitoja. Niiden merkitys tulee lisääntymään entistä enemmän tulevaisuudessa.

Nykyteknologialla on erittäin helppo järjestää valvottu Internet- yhteys vankilaan. Se antaisi tasavertaisen mahdollisuuden vangeille hankkia itsenäisesti tietoa heille

tärkeistä asioista, liittyvät ne sitten työhön, opiskeluun tai viranomaisiin. Sähköposti on nykyaikainen tapa kommunikoida ystävien, omaisten tai vaikkapa viranomaisten kanssa. Onko perusteltua evätä tämä nykyaikainen viestintä suomalaisilta vangeilta? Mikä tekee meistä niin erilaisen muihin eurooppalaisiin yhteiskuntiin verrattuna, ettei tämä Suomessa ole mahdollista?

Syrjäyttämällä ja eristämällä vanki myös tietoyhteiskunnasta ja sähköisestä viestinnästä on omiaan luomaan pohjan laitostumiselle ja sellaiselle ”avuttomuudelle” siviilissä, mikä varmimmin johtaa uusintarikollisuuteen. Vankiloiden tulisi pyrkiä kehittämään ja ohjaamaan asukkaitaan itsenäisempään ja aloitekykyiseen toimintaan, jotta he vapauduttuaan omaisivat mahdollisuudet selvitä tuottavana osana yhteiskuntaa. Eristäminen ja alistaminen eivät varmuudella auta tässä asiassa sen enempää vankeja, heidän omaisiaan kuin yhteiskuntaakaan, joka viime kädessä maksaa näiden virheiden aiheuttaman huikean laskun.

Vapausrangaistus Suomessa merkitsee lain mukaan fyysisen vapauden menettämistä. Muita seuraamuksia siitä ei saisi aiheutua. Henkisen vapauden riisto eväämällä mahdollisuus tiedon saantiin ja riittävään kommunikointiin ulkomaailman kanssa ei kuulu lain henkeen.

5. Empiirisen tutkimuksen asetelma

Tutkimukseni haastattelut tein kesinä 2001 ja 2002. Haastattelut tein Helsingin vankilassa, Hämeenlinnan vankilassa, Pyhäselän vankilassa ja Turun vankilassa.

Haastatteluluvat hain anomalla tutkimusluvan oikeusministeriön vankeinhoito-osastolta (nyk. Rikosseuraamusvirasto). Haastattelut toteutin seuraavasti:

tutkimusluvan saatuani otin yhteyttä kyseisten vankiloiden johtajiin ja esitin asiani.

He antoivat luvan oman vankilansa puolesta tutkimuksen tekemiseen ja pyysivät

minua ottamaan yhteyttä ko. vankilan sosiaalityöntekijään tai psykologiin. Näiden

kanssa sovin, että lähettäisin vankilaan ilmoitustaululle pantavaksi vankien nähtäväksi

haastattelupyynnön. Haastattelusta kiinnostuneet vapaaehtoiset vangit ilmoittautuivat

sosiaalityöntekijälle tai psykologille. Parin viikon kuluttua kävin vankilassa tekemässä

yhden päivän aikana haastattelut; vankila kerrallaan. Nauhoitin haastattelut.

Haastattelurunko oli aika väljä; vangit saivat aika vapaasti kertoa tiedontarpeistaan ja

hankinnastaan. Haastattelujen pituus vaihteli puolesta tunnista kolmeen varttiin.

Haastattelin yhteensä 31 vankia, joista naisia oli kuusi henkeä. Haastateltujen

ikäjakauma oli 20- 45 vuotta, koulutus yleensä peruskoulu tai ammattikoulu; oli

joukossa pari ylioppilastakin. Haastattelut onnistuivat mielestäni kohtalaisesti, vaikka

en ollut juuri tehnyt mielestäni kovin kummoista haastattelurunkoa; siitä mitä

haastatellut kertoivat sain keksittyä uusia kysymyksiä ja haastattelutilanne eli koko

ajan. Välillä muutama haastateltu lipsi vähän aiheesta, mutta sain kuitenkin pidettyä

haastattelut riittävästi aiheessa. Haastatteluaineiston olen purkanut sanasta

sanaan, jotta kaikki yksityiskohdat saataisiin mukaan.

Säilyttääkseni haastateltujen anonymiteetin tutkimuksessa ei erotu eri vankilat

toisistaan kuin korkeintaan ne kaikki kiertäneelle ja suorat lainauksetkin ovat vain

aineistoa elävöittämissä.

Kvalitatiivinen tutkimusote

Kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä ymmärretään tavallisimmin ei-tilastollisia kenttätutkimusmenetelmiä. Ero kvalitatiivisten ja tilastollisten menetelmien välillä on lähinnä tavoissa, joilla niiden tieteellinen selitysvoima osoitetaan. Kvalitatiivisten menetelmien käyttäjä ei osoita tutkimuksensa validiteettia tilastollisesti, vaan keskittää huomionsa aineiston hankintaan ja pyrkii osoittamaan, ettei ainakaan tutkimuksen aikana vallinneissa olosuhteissa aineiston hankkimistavan tieteellisyyttä voida asettaa kyseenalaiseksi. (Grönfors 1982, 11)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan oma osuus aineiston keruussa on tärkeä. Tutkijan taito on koetuksella silloin, kun hän on henkilökohtaisessa kosketuksessa tutkittaviin. Kvalitatiivinen tutkimus painottuu pikemminkin teorianmuodostukseen kuin hypoteesien todentamiseen, joka korostuu tilastollisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivisten menetelmien käyttäjän työskentely rakentuu induktiivisen logiikan varaan. (Grönfors 1982, 13)

Koska kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä käyttävä tutkija on itse tavallaan tutkimuksensa tärkein tutkimusväline, hän voi tuskin sanoa tutkimuksensa olevan objektiivista. Objektiivisuus nähdään kvalitatiivisissa tutkimuksissa ongelmallisena ja saavuttamattomana asiana. Tutkijan antaessa oman viitekehysten tarkasteltavaksi, on tutkimusta hyödyntävillä mahdollisuus saada selville ainakin jotain niistä puitteista, joissa tietoa on kerätty. (Grönfors 1982, 14)

Teemahaastattelu empiirisen tiedon keruun metodina

Tutkimusaineiston keruumenetelmänä käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelu

luetaan kuuluvaksi kvalitatiivisiin kenttämenetelmiin. Se on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, jolle on ominaista, että vain haastattelun aihepiirit, teemat, ovat tiedossa. Menetelmään ei sisälly esitettyjen kysymysten tarkan muodon ja järjestyksen vaatimusta. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35-36)

Teemahaastattelussa haastateltavan annetaan puhua asiasta vapaasti ja tutkija pyrkii ainoastaan pitämään huolta siitä, että häntä kiinnostavat teema-alueet tulevat kartoitetuksi. Tutkija hyödyntää nimenomaan vakioinnin, kysymysten ja vastausvaihtoehtojen esivalmistelun, puuttumista ja pyrkii näin minimoimaan oman vaikutuksensa haastattelussa annettuihin vastauksiin. (Grönfors 1982, 106)

Teemahaastattelu on sopiva menetelmä esim. kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja seikkoja tai kun tutkitaan ilmiöitä, joista haastateltavat eivät ole päivittäin tottuneet keskustelemaan. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35)

Olen seuraavassa luvussa esittänyt lainauksia vankien haastattelupuheista, jolloin mukana saattaa olla toistoa, mutta kyse on vankien kokemuksista ja tämä puoltaa näkemysten esittelyn sellaisenaan. Liiteosastossa on tiivistelmät vankien haastatteluista, jolloin lukija voi katsoa tarkemmin yksittäisen informantin tiedonhankintakäytäntöjen kokonaiskuvaa. Olen raportoinut teemahaastatteluaineiston hieman poikkeavalla tavalla; ts. pääteemojen alla informantit kertovat kokemuksistaan vankilamaailmassa. Annan heidän olla äänessä aiheesta, josta he eivät ole tottuneita kertomaan.

6. Empiirisen tutkimuksen keskeiset havainnot

Tiedontarpeista

Erilaisia vankien arkeen ja vapaa-aikaan liittyviä tiedontarpeita tuli haastatteluissa esille 75 kappaletta. Rajoitin tarkoituksellisesti tiedontarvetilanteet kolmeen haastateltavan mielestä olennaisimpaan ongelmaan tai asiaan, jotta saisin selville heidän mielestään merkityksellisimmät tilanteet, joihin liittyen he tunsivat tarvitsevansa tai olivat jo hankkineet informaatiota. Haastatteluja tehdessäni halusin rajata tiedontarpeet korkeintaan kolmeen tilanteeseen, koska ajattelin, että vankila poikkeuksellisena ympäristönä ja haastateltujen elämäntilanne vankina suuntaisivat keskittymisen vangin elämisen kannalta merkityksellisimpiin tiedontarvetilanteisiin. Lisäksi uskoin, että rajoittamalla tiedontarvetilanteiden määrää en vaikuttaisi liian uteliaalta, koska vanki jatkuvan tarkkailun ja kontrollin alaisena ei mielestäni avaudu samalla tavoin elämäänsä koskeville kysymyksille kuin vapaana oleva siviili.

Vankilan säännöt ja jokapäiväiset rutiinit asettavat huomattavia rajoituksia vangin mahdollisuuksille hankkia tarvitsemaansa informaatiota. Vankiloiden koko, vankilan johtajan linja mm. myönnettävien lomien suhteen, vankilan sisäinen jako avo- ja suljettuun osastoon, tuomion pituus ja jäljellä oleva osuus vaikuttavat tiedon hankkimisen mahdollisuuksiin.

Haastattelemieni vankien tiedontarpeet vaihtelivat hyvinkin paljon, koska haastateltujen tuomioiden pituudet vaihtelivat alle vuoden tuomiosta elinkautiseen ja haastateltuja oli ensikertalaisesta moninkertaiseen uusijaan. Ajallisesti tiedontarpeet keskittyivät viimeaikaisiin tai tuleviin, tosin joukkoon mahtui vuosienkin takaisia tilanteita.

Vankien tiedontarpeet (tiedontarve laajasti käsitettynä: sisältää myös virkistyksen) eivät sinänsä eroa muun väestön tiedontarpeista. Kyky hakea tietoa on kuitenkin parempi ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluville henkilöille. Vangeilla on yleensä heikko sosiaalinen ja koulutuksellinen tausta ja se heikentää elämänhallintaa.

Lukutottumukset ovat muuta väestöä heikommat ja lukihäiriöisten osuus on suhteellisen suuri. Siksi vankien lukemisharrastuksen kehittäminen, lukihäiriöiden hoitaminen ja tiedonhaun taitojen vahvistaminen voivat olla keskeinen osa heidän yhteiskuntaan sosiaalistamisessaan. (Vankilakirjastojen kehittämistyöryhmä 1995,1)

Vankilaan ensikertalaisena saapuvalla vangille ensimmäinen konkreettinen tiedontarvetilanne on tutustuminen laitoksen sääntöihin ja päiväohjelman arkirutiineihin. Aikaisemmin vangeille annettiin vankisäännöt luettavaksi, josta sai tietää omat oikeudet ja velvollisuudet vankina, mutta nykyään useimmissa tapauksissa vanki joutuu itse ottamaan selville nämä asiat. Usein talon säännöt ja tavat hyvin tuntevat moninkertaiset vangit opastavat ensikertalaista laitoksen arkirutiineissa. Monesti osaston ilmoitustaululla on päiväohjelma, josta selviää mm. ruokailu- ja ulkoiluajat. Usein ensikertalainen on niin pelokas ja arka, ettei uskalla kysyä laitoksen käytännöistä henkilökunnalta, vaan kääntyy muiden vankien puoleen.

Vangin tiedonhankintakanavia ovat muut vangit, televisio, radio, sanoma- ja aikakauslehdet, kirjasto, ystävät ja sukulaiset, vankilan ulkopuoliset viranomaiset, kunnan ja valtion virastot, yritykset ja liikkeet.

Lähes jokaisella vangilla on sellissään televisio ja radio. Useimmat haastattelemistani vangeista pitivät televisiota tärkeimpänä yksittäisenä tiedonhankintakanavana.

Televisiota käytettiin viihdykkeen lisäksi yleisten tapahtumien seurantaan ja monet

hyödynsivät tekstitelevisiota etsiessään tietoa harrastuksistaan kuten esim. raviurheilusta. Television avulla vangit säilyttävät tuntuman vankilan ulkopuoliseen maailmaan ja tapahtumiin, jotta tuomion loputtua olisi ajan tasalla. Tuomion pituus heijastuu vangin tiedonhankinnan intensiiviteettiin, kuten eräs vanki kertoi: ” Usein on niin, että keillä on pitkät tuomiot kuin minulla itselläkin, että aluksi ei tule luettua lehtiä ja televisiosta tulee ainoastaan katsottua komedioita sekä elokuvia. Sitä jotenkin pakenee, että yrittää sulkea ulkomaailman pois. On jotenkin helpompi olla tässä yhteisössä, kun ei tarvitse ajatella siviiliasioita. Myöhemmin sitten alkaa hankkia tietoa ulkomaailman tapahtumista. Sitten on tietysti niitäkin jotka jaksaa koko ajan opiskella. Mullakin kaksi ensimmäistä vuotta, kun opiskelin lukiossa, niin tosi paljon tuli luettua lehtiä. Ja sitten oli tuossa välissä sellainen pari vuotta, että en lukenut oikeastaan ollenkaan lehtiä. Viimeset kaksi ja puoli vuotta on ollut suuri tiedonjano, että katsoo kaikki ajankohtaisohjelmat ja politiikka kiinnostaa suunnattomasti. Ja lehdet tulee luettua tarkasti, että pääsisi jollain tavalla takaisin sinne elämään.”

Television uutislähetykset ja ajankohtaisohjelmat olivat useimmille haastattelemistani vangeista tärkeä keino säilyttää tuntuma ulkomaailmaan. Etenkin television rikosohjelmat ja ajankohtaisohjelmat, joissa käsiteltiin rikoksia, kiinnostivat, kun haluttiin tietoa mm. poliisin uusista oikeuksista tai siitä minkälaisia tuomioita oli saatu omaa tuomiota vastaavista rikoksista.

Toinen tärkeä tiedonlähde vangeille on sanoma- ja aikakauslehdet. Sanomalehdistä saadaan tietoa yleisistä Suomen ja maailman tapahtumista. Aikakausilehdistä saadaan tietoa mm. omista harrastuksista, kuten kehonrakennuksesta ja voimailusta, jotka ovat suosittuja vapaa-ajan harrastuksia vankilassa. Vankilan kirjastoon tulee yleensä valtakunnallinen lehti kuten Helsingin Sanomat sekä jokin alueellinen tai paikallinen

lehti. Paras sanomalehtivalikoima on Helsingin keskusvankilassa, jonne tulee lukuisia alueellisia lehtiä, koska vankeja on eri puolelta Suomea. Sanomalehtiä ei kuitenkaan yleensä lueta kirjastossa, koska ne ovat useimmiten vain kerran viikossa auki, eikä tällöin vanhat uutiset kiinnosta. Sanomalehtiä tulee myös vankilan eri osastoille, jossa ne ovat sekä henkilökunnan että vankien yhteisessä käytössä. Jotkut vangit tilaavat itselleen jonkin sanomalehden varmistaen näin itselleen ajantasaisen tiedonsaannin.

Suljetulla osastolla oleva vanki on sellissään 22 tuntia vuorokaudessa, jolloin ei ole mahdollisuutta lukea lehteä, vaan on tyydyttävä television antiin. Sanomalehdistä vangit seuraavat myös oman paikkakuntansa uutistapahtumia, jotta pysyvät tiedollisesti ajan tasalla asuinpaikkansa muutoksista. Osa vangeista piti sanomalehteä televisiota mieluisempana tiedonhankinnan muotona, koska sanomalehdestä sai heidän mielestään tarkemman kuvan tapahtumista kuin television uutislähetysten. Sanomalehtien annista kiinnostavimmiksi tietoaikoina mainittiin urheilu-uutiset sekä rikosuutiset. Etenkin rikosasiat kiinnostivat, koska haluttiin tietoa mitä rikoksia oli tehty, minkälaisia tuomioita niistä oli saatu, sekä kaikenlainen tieto rikoslainsäädännön muutoksista. Ammattiasioihin liittyvää tietoa seurattiin sanomalehdistä, kuten autojen hintoja. Vangit, joilla vapautuminen alkoi olla ajankohtainen, etsivät sanomalehdistä tietoa asunnoista ja työpaikoista. Vankiloiden kirjastoihin tuli eri alojen aikakauslehtiä, joista etenkin urheiluun ja tekniikkaan liittyvät aikakauslehdet olivat suosituimpia tiedonlähteitä. Monet vangit saivat tapaamisten yhteydessä vierailijoilta haluamiaan aikakauslehtiä. Jotkut vangit tilasivat itselleen aikakauslehtiä, mutta koska useimmilla vangeilla rahat tuntuivat kuluvan tupakkaan ja puhelinkortteihin, ei aikakauslehtiä liiemmästi tilattu.

*Tiedontarve**Orientalin tiedon tarpeet*

H-1 katsoi televisiosta uutisia ja ajankohtaisohjelmia: ”Katon jotain Punaista Lankaa tai ... riippuu aina mikä on aiheena näissä keskusteluohjelmissä, et mikä kiinnostaa, mikä ei. Kyllä se on aina yleensä jotain tällästä, mikä liittyy vähänkin rikoksiin ja tälläisiin, niin ne nyt enemmän kiinnostaa.

Sama haastateltu seurasi myös rikoksia käsitteleviä ohjelmia, joista hän

”katsoo huvittuneena, että kun joku vankeinhoidon henkilö kertoo vangeista tai vankien oloista, ja sitten kun mietin mikä tosiasia on taas ja mä niinku puntaroin kuinka paljon ne puhuu paskaa siellä ja kuinka paljon ne valehtelee. Antaa medialle ja kansalle ymmärtää valehtelemalla saadaasi asiat näyttämään paljon hienommilta ja kauniimmilta kuin mitä ne todellisuudessa on.”

H-1 haluaa vankilatapaamisten aikana tietoa kotikaupunkinsa kuulumisista: ”mitä on muuttunut, esimerkiksi kaupungilla, onks siellä jotain purettu rakennuksia, tullut jotain uusia tilalle. Yleensäkin sitä kokonaiskuvaa, että ku sit sinne joskus pääsee taas menemään niin... Ei järkyty, jos on muuttunutkin niin paljon. Sillee, että osaa hahmotella jotain tilanteita, että siellä on muuttunut ne tutut kulmat nyt sellasiks ja sellasiks. Ystävistä, mitä niille kuuluu, onks niitä näkynyt. Miten ne voi, kaikkea tämmöstä, ihan kaikkee...

H-4 seuraa televisiota ja tekstitelevisiota päivittäin ja lukee joka päivä osastolle tulevan Helsingin Sanomat. Vankilan sisällä on osastojen välisiä eroja: ”mä olin 13 kuukautta suljetulla, niin siellä saattoi mennä viikko tai kaksi, ettei nähnyt Hesaria, koska suljeltulla osastolla on muutama kymmenen vankia ja yksi Hesari tulee ja ovet on koko ajan kiinni, niin sen saa käsiinsä vain yksi tai kaksi”

H-7 katsoo päivittäin yhden uutislähetysten televisiosta ja Aamulehdestä lukee kaikki otsikot ja sitten jotain tarkemmin ” Kyllä siviilissä paljon enemmän ja tarkemmin lukee. Ei täällä niin välttämättä kiinnostakaan, mitä tuolla tapahtuu.”

H-9 lukee Helsingin Sanomat päivittäin: ”mulla on kirjastomiehenä aikaa lukea sitä, mutta hyvin valikoivasti: otsikot luen politiikasta ja mielipidesivuilta seuraan kasvatustieteen ja terveydenhuollon keskusteluja, korkeintaan tunti, kun täytyy opiskellakin.”

H-15 toteaa orientoivasta tiedon tarpeistaan: ” usein on niin, että keillä on pitkät tuomiot niin kuin minulla itselläkin, että aluksi ei tule luettua lehtiä ja televisiosta tulee ainoastaan katsottua komedioita sekä elokuvia. Sitä jotenkin pakenee, että yrittää sulkea ulkomaailman. On jotenkin tässä yhteisössä helpompi olla, kun ei tarvitse ajatella siviiliasioita. Myöhemmin sitten alkaa hankkia tietoa ulkomaailman tapahtumista. Sitten on tietysti niitäkin, jotka jaksaa koko ajan opiskella. Viimeset kaksi ja puoli vuotta on ollut suuri tiedonjano, että katsoo kaikki ajankohtaisohjelmat ja politiikka kiinnostaa suunnattomasti. Ja lehdet tulee luettua tarkasti, että pääsisi jollain tavalla takaisin sinne elämään.”

H-28 katsoo televisiosta uutisia ja ajankohtaisohjelmia, kuten A-studiota ja Rikosraporttia, jossa jotkut rikostapaukset herättävät mielenkiintoa. A-studiossa saa tietoa uusista lakimuutoksista, poliisin uusista valtuuksista ja miten niitä on sovellettu.

H-31 toteaa television katselustaan, että ” aamulla uutiset useamman kerran sekä ykköseltä että kolmoselta. Sitten uutiset koulun jälkeen ja illalla pääuutiset seitsemältä kolmoselta ja puoli yhdeksän ykköseltä. Poliisittevee ja Rikosraportti tulee katsottua joka kerta; vankeinhoito ja kriminaalipoliittiset uutiset kiinnostavat, kun on vankilassa niin se aihepiiri on läheinen.”

Praktisen tiedon tarpeet

H-1 tarvitsi opinto-ohjaajalta opiskelutietoa: ”Se voi antaa mulle informaatiota jatko-opinnoista, mahdollisuuksista, missä ois mahdollisuus suorittaa määrättyä tutkintoa näissä vankilan puitteissa ja...tietenkin on sitten mahdollisuus siviiliopiskelujen takia päästä siviilikoulussa käymään; mutta ne on sitten kun on tuomiota niin vähän jäljellä tai on siinä mallissa tää tuomio, että ois mahdollisuus...

Sama haastateltu totesi tiedonhankinnan helppoudesta vankilassa että ” Tietohan kulkee vankilasta vankilaan. Ei se oo ongelma. Kaikkihan se on hankalampaa saatana. Et pääse vaikuttamaan asioihin. Mut kyllähän sä saat sen tiedon selville, jos sä todella haluat saada sen selville. Kyllä sen saa selville, ei se vankila ole este siihen. Riippuu tietenkin suhteista, ketä sä tunnet ja muuta; kuinka nopeasti pystyt sen määrätyn tiedon saaamaan.”

Hänen mielestään vangit hyödyntävät toisiaan tiedollisissa tarpeissa sen mukaan mistä on kysymys: ”Jos niille itselleen on jotain hyötyä, ei niitä muuten kiinnosta vähempää, mitä tuolla siviilissä tapahtuu. Kuka teki, mitä teki. Niille riittää, jos ei vankitoveri tiedä jotain urheilutulosta tai jotain muut, niin ne antaa homman olla. Silloin, jos siitä on jonkinlaista hyötyä vangille itselleen, niin silloin se sen selvittää, ei muuten.

H-1 toteaa vankien yhteisestä tietopohjasta, että ” Joku on jonkun alan ammattilainen tai jonkun alan ekspertti, jonkun alan tietäjä tai tietää, että kuka tietää asian. Kyllä aina vastaus löytyy tavalliselle pulliaiselle. Ei se ole ongelma. Hankalaa se tietenkin voi olla, tai tuottaa hankaluuksia, mutta kyllä kaikki asiat saa selville kun haluaa.”

H-3 on viimeksi tarvinnut tietoa elinkautistuomiosta. Hän yritti löytää tiedon Helsingin Sanomista ja tekstitelevisiosta, mutta sai tarvitsemansa tiedon soittamalla asianajajalleen.

H-4 on itsenäisesti opiskellut kirjallisuuden avulla tietotekniikkaa. Hänellä on ”tarkoitus hyödyntää tämä aika ja mulla on pari mallisuoja ja tavaramerkkiä, mulla on muutama keksintö, jotka mä olen rekisteröinyt Patentti- ja rekisterihallituksessa ja mulla kun mä pääsen täältä pois, niin mulla on tarkoitus toteuttaa ne. Tietotekniikka tukee niitä.” Hän on vapautumista silmälläpitäen hankkinut tietoa työllisyys- ja raha-asioista: ”Mä luin vuosi sitten kesällä Hesarista, että Euroopan Unionin sosiaalirahasto rahoittaa tällästä projektia, jonka ideana on auttaa vapautuvaa vankia sijoittumaan työelämään ja parantamaan hänen elämänlaatuaan sekä ehkäistä syrjäytymistä ja vähentää uusimisriskiä. Mä luin tästä jutun ja menin opinto-ohjaajan puheille tuolla Helsingin tutkintavankilassa, niin se ei löytänyt mistään tietoa. Ja nyt kun mä puhuin hommasta opolle ja sosiaalityöntekijälle, niin ne ei tietäneet hommasta mitään. Mä sitten soitin Euroopan Komission neuvontanumeroon ja kysyin tällaisesta vapautuville vangeille kohdennetusta hankkeesta, ei sekään tienny, mutta otti selvää. tosin se hanke oli ja loppunut, mutta tällästä tämä tiedonkulku on, että kukaan ei tiedä. Opinto-ohjaajien ja psykologien pitäis just tälläsestä tietää ja ohjata. Tässäkään vankilassa ei tiedettäisi koko asiasta, ellen mä olisi sattunut lukemaan asiasta. Työvoimatoimiston Euroopan Sosiaalirahaston koordinaattori lupas lähettää mulle tietoa asiasta ja hakemishjeita. Nämä, ettei henkilökunta ole perillä alansa asioista on ääritapauksia, mutta tosiasioita kuitenkin.”

H-7 on ottanut selvää liikunta-alan koulutuksista: ” Ihan ajattelin, jos ammatin saisi liikunta-alasta. Mulle selkisi TYKO-kurssilla, että oppisopimuksella voi opiskella vaikka liikunnanohjaajaksi. Kun uudet kurssit alkaa, niin haen niille. Kyllä ainakin saatetun loman aisi johonkin pääsykokeisiin.”

H-9 on tuomioiden aikana käytännössä katsoen opiskellut lukion läpi ja aikoo aloittaa aikuiskasvatuksen appron suorittamisen: ”mun suunnitelmissa on opiskella fysioterapeutiksi, jossa mä pystyn hyödyntämään mun urheilutaustaa. Mä olen pennusta asti urheillut. Haen ammattikorkeakouluun. Sitä tukee toi aikuiskasvatuksen appro, mitä mä nyt aloitin lukee. Vaikka pääsis opiskelemaan, se ei ole sillä selvä, vaan Vahosta (vankeinhoitolaitos) täytyy anoa siviiliopiskelulupa, joka tarkoittaa pääsääntöisesti nuhteetonta palvelusta. Mulla on 3 vuotta nuhteetonta, lomat alkaa loppuvuodesta. Täällä on erikseen siviiliosasto, se ei ole missään yhteydessä linnan muihin toimintoihin. Asutaan siellä, tarkat reittisuunnitelmat ja aikataulut, käydään koululla ja siellä on yhteyshenkilö.”

Hän käyttää vapaa-aikaansa pääsääntöisesti opiskeluun ja muutaman tunnin kirjastonhoitoon: ”Olen saanut käyttää kirjaston tietokonetta opiskeluun. Työnteko on tukenut opiskelua. Mun elämäntapa on urheilu, fysioterapia on tukenut kestävyysurheilua. Mulla on tavoitteena juosta maratoni.

Hän hankkii tietoa harrastuksiinsa lukemalla: ”Juoksija-lehti tulee kirjastoon, siitä mä saan hyvin tietoa. Tyttöystävä lähettää mulle terveystieteen julkaisuja. Esim. Fysioterapia-lehti on tullut mulle vuoden verran. Olen opiskellut jonkin verran hierontaa. Kirjoista ja jos joku on joskus tehnyt jotain, niin haastattelen sitä, niin sitä kautta saan kokemuspäistä tietoa. Ja sitten ihan kokeilemalla teoriaa käytännössä.”

Hän kokee, että ns. kirjastovankina hänellä on siinä mielessä etuoikeus muihin vankeihin nähden, että ”mulla on tietokone käytössä ja sitä pidetään hyvänä työnä. Mä näen, että mulla on opiskelurauha siinä. Kun kirjasto on vain pari tuntia auki, jää paljon omaa aikaa. Jos tulee iso kirjalähetys, niin silloin menee muutama tunti niiden järjestämiseen ja luettelointiin. Se on silloin poissa opiskelusta. Muut vangit kadehtivat tätä hommaa. Mulla tiedonhankinta on opiskeluun liittyvää. ”

H-11 oli tarvinnut sosiaaliohjaajalta tietoa asuntoasioista, mutta se tiedon tarve oli pysähtynyt siihen, kun hovioikeudesta oli tullut lisää tuomiota. Sosiaaliohjaajalta ”mä sain tietää päihitteettömyyskursseista, joilla sopeutetaan vankeja, että olisi helpompi olla siviilissä ilman kamaa, kun mulla on tuomioiden takana amfetamiinitausta.”

H-14 kun oli lääninvankilassa, niin ”sosiaaliohjaaja puolsi ja auttoi mua anomuksissa ja hankki mulle paikan sellasesta alkoholi- ja huumevieroitus hoitokodista, jossa mä sain olla viimeiset viisi viikkoa ennen vapautumista siviiliin. Mä oli vissiin ensimmäinen vanki, joka oli siellä. On se ollut kai kauan olemassa, mutta siitä ei olla puhuttu, että tollanen mahdollisuus on olemassa. Ei siitä ollut mitään valmiita anomuksia, vaikka se oli ollut vuoden voimassa. ” Viime aikoina hän on hankkinut tietoa mm. metalli- ja rakennusalan kursseista, sekä keittiökursseista, että oppisi valmistamaan ruokaa.

H-15 on viimeaikoina hankkinut pian koittavaa vapautumista silmällä pitäen tietoa ” työmahdollisuuksista, millä tavoin sosiaalitoimi on muuttunut, minkä hintaisia asunnot ovat eri puolella Suomea. Hän kertoo myös hankkivansa tietoa opiskelumahdollisuuksista. Kun ei ole kertaakaan päässyt lomille, niin kauhulla odottaa siviiliin pääsyä. Pikkuhiljaa valmistautuu siviiliin pääsyä varten ja hankkia siihen tietoa. Totuttautua siihen, että on paljon tuntemattomia ihmisiä ympärillä. Yrittänyt hankkia tietoa, siitä miten toimia avun saamisessa ja tuen hakemisessa ja kaikenlaisessa elämän järjestämisessä. Ei enää halua tänne, kun on parhaat nuoruusvuodet täällä viettänyt. ”

H-18 on hankkinut tietoa terveysasioista, kun ”minulle tulee allergiareaktioita, niin lääkäri sanoi, että mene siviilipuolelle, ei suostunut tutkimaan minua, kun oli niin vähän tuomiota jäljellä. Asuntoasioista minun täytyy alkaa hankkia tietoa, kun minulla on vain kolme kuukautta jäljellä. Jos tulee sitten valvonta päälle, niin Krimin (kriminaalihuollon) kautta ehkä voi järjestyä asunto.”

H-19 on hankkinut tietoa ”vangin oikeuksista, terveysasioista olisi ollut kysyttävää, mutta koska olen Suomen kansalainen, mutta asuinpaikka Hollannissa, sanoivat, että hoida terveysasiat siellä. En toista kertaa mennyt vastaanotolle.”

H-23 vapautuu pian ja on sitä silmällä pitäen soittanut eri tahoille, jotka hoitavat vuokra-asuntojen välitystä. ja hän on ”ottanut yhteyttä Turun kaupungin sosiaalitoimistoon ja selvittänyt takuiden saamisen mahdollisuuden, sain tietää että jos saa vapailta markkinoilta vuokra-asunnon, niin silloin kaupunki maksaa takuuvuokran.”

H-26 harrastaa vankilassa bodausta, joka on aika suosittu vapaa-ajan viettomuoto vankilassa. Hän on kaupunginkirjaston kautta lainannut bodauskirjoja, joista hän on saanut tietoa bodausohjelmista ja ravinnosta sekä lisäravinteista. Viime aikaiset tiedontarpeet ovat hänellä olleet asuntoasiat, joista hän on ”kysellyt alustavasti sosiaalityöntekijältä asuntoasioista ja ollut hänen kauttaan yhteydessä Turun kriminaalihuoltoyhdistykseen, joka työntekijöiden pitäisi tulla tapaamaan mua, niin saisin tietoa asuntoasioista.”

H-27 on ”kysynyt sosiaalityöntekijältä SPR:n ystävöiminnasta ja selvittänyt miten pystyisin tapaamaan tytärtäni, kun minulta on otettu tapaamisoikeus pois.”

Lisäksi hän on hankkinut sairaanhoitajan kautta Internetistä tietoa psoriaksesta.”Sellasta perustietoa, niin nyt mä tunnen paremmin sen ja paremmin voin tulla toimeen sen kanssa.”

H-29 on tarvinnut tietoa lomille pääsystä: ”mun pitäisi saada tietää, pääsenkö mä lomille vai en, mutta mulla on rike taustalla, niin mä en ole päässyt lomille pitkään aikaan. Neljässä kuukaudessa on 6 päivää lomaa, ei sillä paljon juhlita.”

H-30 on tarvinnut tietoa auton ostosta ja raha-asioista; ”Hesarista olen katellut ja kavereilta kysellyt. Minkä hintasia ja minkä näkösiä. Vuokra-asioita olen yrittänyt selvittää, saada omaa sossua kiinni. Ja olen soitellut isännöitsijätoimistoihin, että onko vuokria rästissä. Kirjeitse olen lähestynyt sosiaalityöntekijää, kun en ole saanut puhelimella kiinni. Ei mulla muuten, kun mulla on vielä asunto, niin ei tarvitse järjestellä asioita. Mulla on työpaikka tiedossa. Mulla on kaikki silleen reilassa. Sitten kun vapaudun, niin täytyy kysyä sosiaalitoimistolta, että myöntääkö ne toimeentulotukea, kun alussa on melko pennitön.”

Orientalin tiedon hankinta

Sanomalehdet ja televisio ovat tavallisimmat orientalin tiedon hankinnan kanavat vangeille. Useimmilla vangeilla on sellissään televisio ja jotkut jopa tilaavat itselleen sanomalehtiä.

H-4 seuraa televisiota ja tekstitelevisiota päivittäin ja lukee joka päivä osastolle tulevan Helsingin Sanomat. Lisäksi hänellä on yöllä TV-1 päällä, josta kuuluu valtakunnallinen Radio Suomi. Musiikkia tulee ja tasatunnein uutiset.

Myös H-5 lukee Helsingin Sanomat päivittäin, kun hän oli pari vuotta vankilan kirjastossa töissä, niin siellä luki kaikenlaisia lehtiä.

H-7 toteaa tiedonlähteistään seuraavaa: ” Kirjastoauto käy meillä kerran viikossa, paitsi näin kesällä se ei käy ollenkaan. Se on hyvä, sieltä pystyy tilaamaan ja televisio on ihan ehdoton. Mulle tulee henkilökohtaisesti oma Aamulehti, tänne tulee Helsingin Sanomat ja Aamulehti, mutta sama lehti kiertää monta osastoa. Hirveän monet ei saa sitä, tai sitten sen saa seuraavana päivänä.”

Vankilassa selviytymistä varten vangit saavat orientoivaa tietoa myös muilta vangeilta.

H-3 toteaa, että ”vanki kysyy aina toinen toiseltaan, että miten tämä juttu on. Kun tulee uusia vankeja taloon, nehan kysyy aina pitempään luseilta.mm. ruokailuun ja ulkoiluun liittyvissä ja kaikesta arkirutiineista.”

Hänen mielestään näin on siksi, että ”kun vanki tulee, niin on ahdistunut mieli, kun on monesti ensimmäistä kertaa linnassa ja pelkää, niin on helpompi lähestyä toisia vankeja kuin kysyä henkilökunnalta.”

H-4 sai ensikertalaisena muilta vangeilta yleistä tietoa siitä, että ”miten käyttäytyään ja yleisistä asioista kuten päivittäisestä rytmistä. Elämästä täällä saa tietoa muilta vangeilta. Suurimmalla osalla se elämäkatsomus on erittäin suppea. Ei niitä edes kiinnosta, odottavat vain vapautumistaan ja suunnittelee seuraavaa keikkaa.”

H-8 toteaa muilta vangeilta tarvitsemastaan tiedosta, että ”onhan siellä viisaita kavereita joka paikassa, mutta ei ole tullut esille sellasta, mistä olisin tarvinnut tietoa. Minä olen ollut monta kertaa vankilassa, niin minä tiedän, miten toimitaan missäkin asiassa. Mulla ei ole mitään epäselvää. Vankilat toimivat samalla tavalla, olipa tässä tai suuressa keskusvankilassa.”

H-11 kertoo, että on saanut muilta vangeilta tietoa ennen siirtymistä toiseen vankilaan, että minkälainen paikka se on ja miten siellä kannattaa käyttäytyä.

H-14 toteaa vankien tarjoamasta tiedosta, että ”saa tietoa minkälaista on missäkin talossa ja minkälaiset mahdollisuudet mihinkin on niissä taloissa, siitä saa heiltä parempaa tietoa kuin mistään muualta. Ne kertoo, mikä on hyvää tai paskamaista missäkin talossa. Ja kun ne tulee siviilipuolelta, niin saa uusinta tietoa sieltä.”

H-17 mielestä vangeilta saatu tieto on ”periaatteessa paskapuhetta. Eihän täällä puhuta mitään. Täällä vaan puhutaan huumeista. Aika vähässä asialliset jutut. Jos haluaa varmaa tietoa, niin paras hankkia se itse televisiosta tai radiosta.”

Praktisen tiedon hankinta

Vangille tärkeä kanava praktisen tiedon hankinnassa on toinen vanki. H-1 toteaa, että ”sellasesa talossa niiku Helsingin Sörkassa on niinku paljon eri alan ihmisiä, että vangeissakin melkein joku tuntee jonkun, jos sä just vaikka haluat saada selville urheilun alalta jonkun asian, niin aina joku on tutun tutun tuttu, niin vaikka soittamalla saa sen selville tai kysymällä tai tälle...” ” Esimerkiksi Helsingissä kumminkin on niin laajalti vankeja tai niitten tietopohja. Jokainen tietää jotain ja kun niiden yhteinen tieto lyödään tohon pöytään, niin se on aika valmista. ” Joku on jonkun alan ammattilainen tai jonkun alan ekspertti, tai tietää, että kuka tietää sen asian. Kyllä aina vastaus löytyy, yhtä lailla niinku siviilissä löytyy tavalliselle pulliaiselle. Ei se ole ongelma. Hankalaa se tietenkin voi olla, tai tuottaa vaikeuksia, mutta kyllä niinku kaikki asiat saa selville kun haluaa.”

Praktisen tiedon hankinnassa vangit hyödynsivät myös sanomalehtiä ja televisiota sekä tekstitelevisiota. Heillä on aikaa odottaa, jos jokin hyödyllinen ajankohtaisohjelma tulee uusintana, niin silloin he saavat siitä tarvitsemansa tiedon. Urheilutuloksien seuranta on suosittua ja tekstitelevisiosta saa uusimmat tiedot niistä.

H-5 kertoo praktisen tiedon hankinnastaan, että ”mä olen sellainen, että mä etsin tietoa aika paljon. Koulun kautta sai aika paljon tietoa. Ja sitten täällä on hyvä kirjasto, missä on tietokoneet. Ja lukemalla saa. Kaupunginkirjastosta saa tilaamalla kirjoja, mutta se on vähän nihkeä systeemi, kun saa välillä monta viikkoa venata kirjoja.”

H-9 toteaa kirjaston käytöstään, että ” Paikallisen kirjaston kanssa yhteistyö sujuu siten ,että kirjoitetaan lista kirjoista ja kirjaston esimies eli pastori käy ne sitten hakemassa. Niitä kirjoja joko sitten on tai ei ole. Mä olen sen verran sitkeä sissi, että kun mä tiedän miten systeemi toimii, niin se kirja voidaan tilata kauempaakin. Mä olen ollut tosin töissä toista vuotta kirjastonhoitajana, ei ole kukaan tilannut pitemmältä. Useimmilla se halu ei ole niin vahva, että jos sitä ei saa helposti, niin annetaan sen olla.”

H-10 sanoo, että television tekstisivuilta on löytänyt siviiliä varten enemmän opiskelutietoa kuin vankilan sisällä. Ja työasioissakin on saanut sieltä vähintään yhtä paljon tietoa kuin käynnistä vankilan sosiaalityöntekijän luona.

Vankiloissa sosiaalityöntekijät ja opinto-ohjaajat järjestämässä vankien ongelmia vastuualueensa asioissa. H-4 kertoo opinto-ohjaajalta tarvitsemastaan tiedosta, että ” Opinto-ohjaaja on ollut järjestämässä minulle täällä itsenäiseen opiskeluun liittyvissä asioissa. Sen jälkeen kun mä olen päässyt sinne mä pystyn itse saamaan ja hankkimaan tietoa. Ja täällä on paljon kavereita, jotka eivät ole käyneet peruskouluakaan, niin se voi järjestää koulutusmahdollisuuksia ja oton kautta voi tilata koulukirjoja ja voi hakea työvoimatoimiston järjestämälle yrittäjäkurssille.”

Sosiaalityöntekijät huolehtivat vankien raha-asioista ja yrittävät järjestää vapautuville vangeille asuntoa, koska monelta menee asunto tuomion kärsimisen aikana; myös työpaikka-ongelmat ovat vallitsevia. H-12 kertoo, että ”mä olen soitellut työvoimatoimistoihin, mutta mä en ole saanut riittävästi tietoa, kun ne sanoo, että tule käymään. Sosiaalityöntekijä on mua siinä auttanut, kun mä en saa soittaa kuin 4 kertaa viikossa. Sosiaalityöntekijä on mulle hankkinut tietoa vapaista työpaikoista.”

Vangin arkeen kuuluu praktisen tiedon hankinnan kananvana myös ns. rutinalappu eli asiansa esittämislomake. Jos on vaikka asiaa sosiaalityöntekijälle tai jollekin muulle virkailijalle, niin se täytetään: laitetaan oma nimi ja asia lyhyesti ja kenelle on asiaa, laitetaan se postilaatikkoon. Vastaanottava virkailija katsoo sen, laittaa lapun tärkeysjärjestykseen ja ottaa sitten vangin vastaan.

Tiedonhankinnan esteet ja ongelmat

H-1 toteaa tiedonhankinnan ongelmista, että ”harvan sen kerran vankilassa annetaan ymmärtää, mutta ei ymmärretä antaa. Henkilökunnalta jonkin tiedon varmistamiseksi tai saamiseksi tai korjaamiseksi on täytynt kirjoittaa vankeinhoito-osastolle saadakseen sieltä todellisen vastauksen. Että laiminlyökö vartijat työtehtäviä tai vankien etuuksia, ei halua antaa niitä.” Konkreettisenä ongelmantilanteena hän kertoo, että ” kun toverikunta on huolissaan ns. virkistysrahabudjetista, kun jokaiseen vankilaan tulee määrätty summa rahaa, joka pitäisi käyttää vankien vapaa-aikaan ja virkistystoimintaan, sijoittaa rahaa, vaikka 100 000 markkaa. Tässä talossa nää on hyvin yksinkertaiset. On ollut kerran jotain makkaranpaistoa ja pienet palkinnot. Minne ne rahat tungetaan. Siihen mä koen, ettei ole saatu vastausta. Toverikunnan pitäis saada tietää missä mennään, mitä taloon on hankittu, mitä vangit on hyötynyt sillä budjetilla. Tuntuu, että vartijat käyttää ne tonne omiin huviloihinsa ja muihin kesänviettohommiinsa ne rahat. Täällä ei sellasta näkyvää löydy, mihin olisi voitu niin paljon rahaa tunkea, että siihen mä en ole saanut vastausta, Se pitää hankkia vankeinhoidosta. Minkä takia meille toverikunnalle ei selviä, sitä, vaikka muissa vankiloissa kuuluu toverikunnan tietää, koska toverikunta tiedottaa muille vangeille, missä mennään.”

H-1 sanoo, että vangille ei anneta koko tietoa, vaan osatoituksia...” Suuremmat ja vaikuttavimmat asiat, ne jätetään kertomatta, vähän niin kuin pyöristetään vähän toisenlaiseksi kuin totuus on. Jätetään kertomatta.” Vankeinhoito-osaston roolista hän kertoo, että ” Jos kysyy jotain asiaa vankilan henkilökunnalta tai johtoportaalta, joko siihen ei suoranaista vastausta saa, tai saa, mutta epäilyttää, että näin se ei voi olla. Sitten saman asian kysely menee vankeinhoito-osastolle, sieltä tulee aina vastaus. Vankeinhoito-osaston on periaatteessa pakko puuttua, silloin kun vanki kokee tullessa väärin huomioiduksi tai kohdelluksi. Niin Vahon on otettava kantaa. On se mikä tahansa....Tulee noottia henkilökunnalle, tänne johtoportaalle on tullut. Toivoisi, että tulis vähän kovempaa, kuin että ketkä soittaa,, että so so kattokaas nyt vähän.”

H-1 toteaa vastauksen saamisesta henkilökunnalta, että ” sekin on niin vartijasta kiinni. Se on seitsemäs kerta, kun mä oon tässä talossa pyörähtämässä. Mä tunnen tämän talon henkilökunnan todella hyvin. Mä tiedän melkein kenen kanssa kannattaa keskustella asiasta, keneltä yleensä edes kysyä asioita. Kuka hoitaa sen saman tien, välittömästi. Ottaa puhelimen käteensä, soittaa ja selvittää asian. Toiset sanoo, että ne hoitaa sitten kun kerkee. Sitä on niinku oppinut tuntemaan kaikki vartijat, miten ne käyttäytyy, minkälaisia ne on.”

H-1 mielestä pahin puute tiedontarjonnassa on rajoitettu puhelimen käyttö, joka on rajoitettua: ” kahden päivän välein saa soittaa. Kymmenen minuuttia aikaa, kun tietoa tarttis. Tässä talossa oli ensinnäkin, ennen kuin johtaja vaihtui muutama vuosi sitten, niin että kaikilla oli puhelinkortit taskussa, että aina kun tuli asiaa, niin senku vaan meni ja soitti, kun ovet oli auki. Nyt on tiukennettu niin, että jokaiseen mihin soitat täytyy sun anoa kaks päivää ennen ja sä joudut laittamaan kyseiset puhelinnumerot, mihinkä sä soitat. Muualle et saa soittaa, kuin niihin numeroihin, mitkä sä ilmoitat. Sit lappu menee ylivartijalle. Se myöntää sulle soittoluvan tai ei, miten se sen tulkitsee, että kuinka tarpeellinen se soitto on. Jos sulle

tulee jokin kiire, niin ei tässä sitä tietoa pääse kovin nopeesti hankkimaan. Puhelin rajoittaa todella paljon.”

H-3 mielestä suurin puute vankilassa tiedonsaannille on, ettei esim. jätettyä soittopyyntöä omaisen sairaalassa olostaa saa ennen kuin seuraavana päivänä.

H-4 näkemys tiedonsaannin helpottamisesta vankilassa on.” motivoida henkilökuntaa, kysynnän ja tarjonnan laki, että jos vanki ja henkilökunta on passiivinen, niin silloin ei sitä tietoa saa eikä se kulje, mitään muuta kuin kerrotaan ruokailu- ja ulkoiluajat. Vanki on henkilökunnan armoilla, eli henkilökuntaa motivoidaan siihen työtehtävään, tietoa on mutta nähtävästi henkilökunta ei aina saa itsekään tietoa. Kun vankeinhoito-osasto ei huolehdi asioista. Vahossa pitäisi olla enemmän yhteydessä opinto-ohjaajiin ja sosiaalityöntekijöihin päin ja siellä pitäisi olla EU-asioihin perehtynyt koordinaattori. Sosiaalityöntekijät ja vartijat ovat vain antureita vankeihin päin. Eihän henkilökunta pysty neuvomaan, jos he eivät saa tietoa mistään.”

H-5 toteaa ns. rutinalapulla hankittavat tiedon ongelmista, että ” jos kysyy jotain asiaa lapulla postilaatikkoon ja tulee vastaus, niin sen voi tulkita miten vaan. Toverikunta on huomauttanut monta kertaa tiedon kulun puutteesta, mutta mitään ei tapahdu. Eli vastausta ei joko saa, tai se kestää pitkään sen saaminen ja sen voi tulkita monella tapaa.”

H-7 mielestä suurin este tiedon saannille on tiedon saannin hitaus ja vaikeus. ” täytät monta lappua ja kestää todella kauan. Hirveästi saa vanhentunutta tietoa. Opettajakin toi kurssille tietoa koulutuksista, mutta sanoi, että tämä on vähän ristiriitaista, että kun joku vapautuu vasta kolmen vuoden kuluttua, niin eihän tämä välttämättä enää sitten pidä paikkaansa.

Vankeinhoitolaitos puhuu yksilöllisistä vangeista, mutta ei se ole totta, me ollaan yhtä samaa massaa. Henkilökuntapulahan täällä on suuri. Mikäs siinä olisi ollessa, jos täällä olisi 4-5 sossua. Kyllä ne sitten ehtisi hoitaa asiat. Eihän ne voi revetä joka suuntaan.”

H-9 mielipide tiedonhankinnasta on, että ” ei nää muurit estä sen tiedon hankkimista, mitä yleisesti kansalaisilla on hankittavissa. Kirjastosta saa kaukolainata kirjoja. Tulee pienellä viiveellä. Myös on omasta aktiivisuudesta kiinni. Mulla ei ole kynnystä kysyä vartijoilta tai henkilökunnalta jotain asiaa, kun mä en näe itseäni vangin roolissa, mutta joillakin se kynnys voi olla korkea. Toki onhan siviilissäkin kaikenlaisia rooleja päällä.”

H-15 toteaa tiedonhankinnan helppoudesta vankilassa, että ” ei se itse asiassa ole vaikeata, mikäli itsellä on halua. Siitä se on kiinni. Vankiloiden välillä on sillä tavoin eroja, että toisissa vankiloissa panostetaan siihen, että jos vanki haluaa opiskella tai jollain tavoin parantaa elämänsä laatua, kun taas toisissa vankiloissa suhtautuminen on sellasta, että vangille tulee sellanen olo, että henkilökunta ajattelee, että se on samantekevää, mitä vanki tekee. Tulee sellanen olo, että henkilökunta ajattelee, että vangilla on taas jokin vedätys mielessään, että se ei ole tosissaan.”

H-16 mielestä esteitä vangin tiedonhankinnalle on hyvin vähän: ” Kaiken tiedon saa, jos sitä vain itse haluaa. Vapautumista silmällä pitäen on ainakin tässä vankilassa hyvin järjestetty, että yritetään sopeuttaa vankia siviilielämää varten hankkimalla sille asuntoa, jopa työpaikkaa. Valmistetaan vankia siihen erityisellä kurssilla.” Kuitenkin ongelmiakin on: ”loma-anomuksiin ei aina vastata tai sitten lomat evätään ihmeellisillä perusteilla, kuten että tuomiota on liian vähän jäljellä. Aikaisemmin kyllä tiedotettiin ja pidettiin vankilan kirkossa tiedoitustilaisuuksia, jos jokin asia muuttui, mutta ei enää. Jos lähettää kirjeen Vahoon (vankeinhoito-osasto), jossa tiedustelee loman peruuntumisen syytä, niin se ei mene koskaan perille.”

H-17 kertoo, että suurin tiedonhankinnan este on, että ”tieto pysähtyy tohon muuriin. Kaikki on vanhaa täällä Turun lääninvankilassa kirjoista lähtien. Ajattelutapa on vanhaa. Jos vanki haluaa opiskella, niin luullaan, että se haluaa vedättää. Niin kuin espanjan opiskelu, sanottiin, että on se ”työkieli”, kun olet jo seitsemäs joka haluaa opiskella sitä. Tai tietokoneiden käyttö evätään sillä, että voidaan tehdä tietokoneerikoksia.”

H-18 mielestä henkilökunta on välinpitämätön antamaan tietoa. Kaikki mitä ”olen saanut tietää lomista ja niiden hakemisista olen saanut tietää vangeilta. Kun täytin ensimmäistä kertaa loma-anomusta, niin toisen vangin kanssa täytin sen; ei olisi tullut mieleenkään pyytää vartijalta apua sen täyttämiseksi. Monesti kun kysyy jotain asiaa rutinalapulla, niin saa ympäröivään vastauksen, niin täytyy kysyä asiaa uudestaan. Kun kysyy asiaa sitten vaikka vartiopäälliköltä, niin saa ymmärrettävämmän vastauksen.”

H-25 mielestä pitäisi ”olla enemmän mielekästä tekemistä, koulutusta ja kursseja; pitäisi saada rikollinen ajattelu käännettyä. Täällä ei anneta ihmisen muuttua, esimerkiksi avolaitokseen pääsemiselle on liian kovat vaatimukset mm. tuomion pituuden suhteen.”

H-28 toteaa tiedonhankinnan vaikeuksista, että ”tiedonhankinta ei ole vaikeata vankilassa, kun sä tiedät mistä sä haluat tietoa. Korkeintaan tiedon saanti tapahtuu hitaammin.

Vankilakoneisto henkilökunnalta vangeille voi olla tehokas, kun rutiinit on vahvat.

Toisinpäin voi olla vaikeata, kun pyytäjiä on niin paljon. Asiat täällä perustuu luottamukseen ja sitä kautta syntyy eri mahdollisuuksia hoitaa asioita. Kun on ollut täällä jonkin aikaa ja tuntee jonkun, niin se virkailija voi puhua sun puolesta. Mutta ne on arkoja tekemään sitä, koska jos ne tavallaan takaa sut ja sä petät sen luottamuksen niin se vaikuttaa sut taanneen virkailijan henkilökuvaan.”

H-30 mielestä epäkohtia vankilan tiedonsaannissa on mm. että ” suljetulla osastolla pitäisi jakaa viikko-ohjelma, missä olisi ruokailuajat, sauna-ajat ja kanttiinipäivät. Kukaan mulle eis ole kertonut mitään, muilta vangeilta olen saanut kaiken tietää. Suljetulla osastolla pitää puhelimeenkin pääsy anoa rutinalapulla, kun taas avo-osastolla sen kun vaan jonottaa puhelimeen.”

H-31 sanoo, että ” välillä vanki ei saa itseään koskevaa tietoa riittävän ajoissa esim siirtoasiassa, jotta voisi ilmoittaa sukulaisilleen siirrosta, eikä jää aikaa valittaa päätöksestä. Ja loma-asioissa, jos tulee hylkäys epämääräisin syin mm. ”rikoksen laatu” ; tässä asiassa vanki ei saa riittävästi tietoa päätöksestä. Vanki on jatkuvassa epävarmuudessa, kun ei saa varmaa tietoa. Kielteisissä vastauksissa pitäisi olla perustelu syyllle.”

7. Johtopäätöksiä

Ensikertalainen vanki saa vaihtelevasti informaatiota vankilan toimintatavoista ja oikeuksistaan riippuen siitä missä vankilassa tuomionsa kärsii. Joissakin vankiloissa kuten Pelson vankilassa uudelle vangille annetaan vankilan toimintaesite. Toimintaesitteessä on mm. vankeusaikaa koskevia yleisiä ohjeita, vankien omaisuuden hallussapidosta, toimintoihin osallistumisesta, päihdekuntoutuksesta, yhteyksistä vankilan ulkopuolelle, lomista ja ehdonalaiseen vapautumisesta. Toisissa vankiloissa annetaan kopio vankisäännöistä ja joskus uusi vanki on muilta vangeilta saamansa tiedon varassa.

Monikertalaisella vangilla on helpompaa, koska kaikki vankilat toimivat periaatteessa samalla tavoin. Monikertalainen usein neuvoo uutta vankia käytännön ongelmissa ja vankielämään sopeutumisessa, kuten loma-anomusten täyttämässä ja selvittää miten ns. rutinalappusysteemi toimii.

Orientoivan tiedon lähteinä ovat televisio ja sanomalehdet. Lähes jokaisella vangilla on oma televisio ja vankiloiden osastoilla tulevat alueen valtaledet. Jotkut vangit myös tilaavat itselleen kotipaikkakuntansa lehteä. Radio on sellissä lähinnä musiikin kuuntelua varten.

Praktista tietoa vanki saa soittamalla puhelimella, rutinalapulla, lomiansa aikana tai kysymällä vankitoverilta omasta vankilasta tai kirjeitse toisesta vankilasta. Puhelimen käyttöoikeus vaihtelee vankiloittain. Monissa vankiloissa se on kymmenen minuuttia pari kertaa viikossa, numero otetaan muistiin ja vartija seisoo vieressä puhelun aikana.

Vankilakirjasto ei ole merkityksellinen tiedon hankinnan lähteenä, koska se on auki yleensä vain ruokatuntien aikana ja kokoelma on useinmiten vanhentunutta ja lahjoituksina saatua.

Vangille tiedonhankinta on hidas prosessi, koska vankilan säännöt rajoittavat mahdollisuuksia hankkia tietoa kovinkaan nopeasti. Toisaalta vanki jaksaa odottaa haluamansa tiedon saantia, koska on tottunut siihen, että haluamansa tiedon saa, kunhan jaksaa odottaa.

Vangille tiedonsaannin ja –hankinnan ongelmia aiheuttavat vankilan byrokratia ja vankisäännöt, jotka hidastavat halutun tiedon saantia. Joissakin tapauksissa ne estävät sen, kuten vedottaessa jäljellä olevan tuomion lyhyteen. Vangille ainoa keino praktisen tiedon hankkimiseen on usein asiansaesittämiskaavake, eli ns.rutinalappusysteemi. Se on kuitenkin hidas keino ja vastaus esitettyyn kysymykseen saattaa jäädä epäselväksi.

Sheffieldin yliopiston tutkimuksen mukaan vankilan muodolliset informaation hankinnan kanavat olivat vankien mielestä tehottomia; sen sijaan vangit hyödynsivät vankien keskenäisiä verkostoja tiedonlähteinä (Stevens 1994). Näin myös minä havaitsin omassa tutkimuksessani. Samoin havaitsin yhtäläisyytenä, että jotkut vangit eivät tarvitse informaatiota tuomionsa suorittamiseen, koska vankilatuomio on tuttu ja rutiininomainen osa heidän elämäänsä.

Marjorie LeDonnen tutkimuksessa (1975) vankien tärkein tiedon tarve oli saada tietoa vankilan institutionaalisista käytännöistä, säännöistä ja ajankohtaisista tapahtumista. Omassa tutkimuksessani jotkut vangit valittivat, etteivät he vankilaan tullessaan saaneet mitään muuta kuin ”puhtaat vaatteet”; kaiken tiedon he saivat muilta vangeilta.

Elfreda A. Chatmanin ”small world”-käsite sovellettuna vankilaelämään merkitsee sitä, että ollessaan kyvyttömiä vaikuttamaan vankilaympäristöönsä vangit haluavat silti pysyä selvillä ajankohtaisista tapahtumista. Myös haastatteleman vankit halusivat seurata ulkomaailman tapahtumia, etteivät he sitten vapauduttuaan järkyttyisi muutoksista.

Lain mukaan rangaistuksen tulee mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan ja vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on

mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä. Rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa muuten vallitsevia elinoloja ja vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Silti vankien tiedonsaannissa ja – hankinnassa on vielä tiilen mentävä reikä.

Lähdeluettelo:

- Autio, S. ja Hautamäki, T. 1991. Opiskelija vankilassa. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Caselius. O. 1982 Vankilakirjastoista. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 10/1982. Helsinki.
- Chatman, E. 1999. A theory of life in the round. Journal of the American Society for Information Science 50 (3), 207-217.
- Dervin, B. 1983. An overview of sense-making research: concepts, methods and results to date. A paper presented at the International Communication Association Annual Meeting, Dallas.
- Dervin, B. 1992. From the mind's eye of the user: the sense-making qualitative-Quantitative methodology. Teoksessa: Qualitative research in information Management. Ed. By Jack D. Glazier & Ronald R. Powell. Englewood, Colorado, s.61-84
- Dervin, B. & Clark, K. 1987. ASQ: Alternative Tools for Information Need and Accountability Assessments by Libraries. A Publication of the Peninsula Library System for California State Library. Belmont.
- Dervin, B. & Nilan, M. 1986. Information needs and uses. Teoksessa: Annual review of information science and technology. Vol. 21. Ed. by Martha Williams. White Plains: Knowledge Industry Publications, Inc. s.3-33.
- Foucault, M. 1980. Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava.
- Frohmann, B. 1991. Knowledge and power in library and information science: Toward a discourse analysis of the cognitive viewpoint. Paper presented at the International Conference on Conceptions of Library and Information Science: Historical, Empirical and Theoretical Perspectives. August 26-28, 1991. The University of Tampere.
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Helsinki: WSOY.
- Haasio & Savolainen. 2004. Tiedonhankintatutkimuksen perusteet. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Kallinen, R. 1982. Kasvatusta ja keskitystä. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 10/1982. Helsinki.

Kirjastolehti 1969, s.126-128

Kirjastolehti 1974, s. 94

Kriminaalihuoltolaitos & vankeinhoitolaitos vuosikertomus 2003. Vammala 2004.

LeDonne, M. 1977. Survey of library and informational problems in correctional facilities: a retrospective review, *Library Trends* 26,(1), 58

Lindgård, B. 1963. Fängelsebiblioteket i Finland. Svenska social- och Kommunalhögskolan. Kirjasto-opin tutkielma.

Line, M.B., 1974. Draft Definitions. *Aslib Proceedings* 26 (2), 87.

Matinpuro, R.: Vankien oikeudet ja vankilajärjestys 1918-1975. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu. VAHO 100-sarja 4/1981

Palmgren, Marja-Leena. (toim.) 1997. Vankilapäiväkirja. Raoul Palmgrenin epitafi 1940-luvulle. Jyväskylä: Pohjoinen.

Pelson vankilan toimintaesite vangeille. Päivitetty 22.11.2004

RTL, Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu laki (39/89)

Ruokanen, M. 1981. Ihmiskäsitys vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä Suomessa 1889- 1980. Vaho 100. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 7. Helsinki.

Savolainen, R. 1989. Kirjastotieteen ja informatiikan intressit: 1980-luvun keskustelun arviointia. Teoksessa: Viljakainen- Tiittanen, M. (toim.), *Kirjastotiedettä ja informatiikkaa tekemässä*. s. 27-59. Vammala.

Savolainen, R. 1990. Kirjaston ja tiedon hankkijan rationaalisuusperustat: ”Kahden kulttuurin” tarkastelua. Tampereen yliopisto: Kirjastotieteen ja informatiikan laitos.

Savolainen, R. 1991. Yleisten kirjastojen tuloksellisuuden arviointi ja mittaaminen käytäntöjä ja ongelmia. Tampereen yliopisto: Kirjastotieteen ja informatiikan laitos.

Savolainen, R. 1993. Elämäntapa, elämänhallinta ja tiedonhankinta. Arkielämän ei-ammattillisen tiedonhankinnan tutkimuksen viitekehyksen hahmottelua. Tampereen yliopisto. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos.

Savolainen, R. 1994. Tiedon käytön tutkimus informaatiotutkimuksessa. Kirjastotiede ja informatiikka 13(4), 101-119.

Stevens, T. 1994. Library and Information Research News. Vol. 18 n:o 60, 29-33.

Taylor, R. S. 1968. Question-negotiation and information seeking in libraries. College & Research Libraries 29(3), 178-194.

Vankeinhoitohallituksen vuosikertomus 1883

Vankeinhoitohallituksen vuosikertomus 1885

Vankeinhoidon vuosikertomus 2000, Helsinki 2001

Vankeinhoito 1926, s.179

Vankeinhoito 1942, n:o 4-5, 3-8

VHA Vankeinhoitoasetus (875/1995)

Vankien koulutuksen ja vankilakirjastojen kehittäminen. 1977. Helsinki: Oikeusministeriö. (Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 3/1977)

Vankien koulutus.1992. Euroopan neuvoston suositukset. Helsinki: Hakapaino.

Vankilakirjastojen kehittämistyöryhmän mietintö. 1995. Helsinki: Hakapaino.

Vankisäännöt. 1996. Helsinki: Vammalan kirjapaino oy.

Vähimmäissääntöjen soveltaminen: Hyvän vankeinhoidon käsikirja. 1998. Helsinki: Tietosanoma.

Wilson, P.1977, Public knowledge, private ignorance. Westport & London: Greenwood Press.

Wilson, T.D., 1981. On user studies and information needs. Journal of Documentation 37(1), 3-15.

Liitteet: vankien haastatteluiden tiivistelmät

Haastattelu 1

Haastateltava oli hankkinut vankilassa LVI-alan koulutuksen ja sen hetkiset tiedontarpeet liittyivät alan jatko-opintoihin. Yleistä tietoa saa lehdistä ja televisiosta. Kuuntelee sellissään myös radiosta uutisia sekä lukee tilaamaansa kotipaikkakuntansa päälehteä. Kotipaikkakunnan tapahtumat kiinnostavat erityisesti ja etenkin rikos- ja urheilu-uutiset. Televisiosta katsoo kaikenlaisia ohjelmia Tangomarkkinoista Salaisiin Kansioihin. Myös ajankohtaisohjelmat, kuten Punainen Lanka kiinnostavat; etenkin, jos aihe liittyy rikoksiin. Katsoo myös Rikosraporttia ja Poliisiteeveetä, joista hän seuraa huvittuneena, miten joku vankeinhoidon henkilö kertoo vankien oloista, niin haastateltu puntaroi, minkälainen kuva annetaan vankeinhoidosta. Hän käyttää vankilan kirjastoa harvoin, koska ei hänellä ei mielestään ole aikaa keskittyä lukemiseen. Saa tietoa vankilan ulkopuolisista asioista ystäviltään ja sukulaisiltaan arkipäiväisistä asioista, kuten, että miten on asiat muuttuneet kotipaikkakunnalle, ettei järkyty päästessään siviiliin. Vaikeutena tiedonhankinnassa on lomille pääsyn vaikeus. Toisaalta on eristäytynyt vankilan omaan maailmaan, eikä vielä ajattele liikojä siviilipuolen asioista. Mitä tulee henkilökuntaan tiedon tarjoajina, niin saa opinto-ohjaajalta tietoa jatko-opinnoista ja mahdollisuuksista suorittaa tutkintoja vankilassa. Viimeisin tiedontarve liittyi naimisiin menoon ja avioliittotodistuksen hankkimiseen. Tarvittavan tiedon sai vankilan pastorilta. Haastateltu pelaa vapaa-aikanaan jalkapalloa ja nostelee puntteja, joka tuntuu olevan yleinen vapaa-ajan vieton muoto vankilassa. On punttien nostoon liittyen katsellut joskus puntinnoston kuvastoja, jotta tietää miten liikkeitä tehdään. Ei kuitenkaan lue mitään bodaus- tai voimailulehteä. Mitä tulee tiedonhankinnan helpouteen vankilassa, niin hänen mielestään se ei ole ongelma. Tieto kulkee vankilasta toiseen ja mielestään halutun tiedon saa, jos sen todella haluaa. Tiedonhankintaan vankiloiden välisissä eroissa vaikuttaa, ketä tuntee, laitoksen koko ja talon omat säännöt. Isoissa laitoksissa, joissa on paljon vankeja, on myös runsaasti eri alan tietämystä. Ison vankilan vankien yhteinen tietopohja on laaja. Jokaisessa vankilassa on toverikunta, joka ajaa kyseisen vankilan vankien asioita, etuuksia ja valittaa vankien puolesta. Toverikunta tiedottaa muille vangeille vankilan asioista vankien näkökulmasta. Toverikuntakaan ei aina saa tietoonsa kaikkea esim. mihin kaikkeen vankien virkistykseen ja vapaa-aikaan varattu osa vankilan budjetista on käytetty. Eräs epäkohta haastatellun mielestä on, että jos joku vanki valittaa ja haluaa muuttaa jotain ja ajaa vankien etuuksia, niin sellainen vanki siirretään helposti toiseen vankilaan. Hänen mielestään vangeille ei anneta kaikkea tarpeellista tietoa, vaan tietoa ripotellaan ja annetaan kaunisteltuja osatotuuksia. Tietoa on hankalaa saada henkilökunnalta tai johtoportaalta. Jos vastauksen saa, niin asian laita epäilyttää, jolloin vangin on kysyttävä asiaa vankeinhoito-osastolta. Vankeinhoito-osaston on pakko puuttua, jos vanki kokee tulleen väärin huomioduksi tai kohdelluksi. Vankeinhoito-osasto ottaa kantaa vankilan päätökseen. Haastateltu on ollut samassa vankilassa useamman kerran, joten hän tuntee henkilökunnan hyvin. Tietää kuka henkilökunnasta hoitaa vangin asian välittömästi. Yleensä tiedontarpeet hoidetaan ns. rutinalapulla, joka osoitetaan sille henkilökunnan edustajalle, jolle on asiaa. Hänen mielestään hyvä vartija selvittää vangin tarvitseman tiedon välittömästi, mutta ymmärtää, ettei se ole aina mahdollista vankien suuren määrän takia. Pitää vankilan ympyröitä niin pieninä, että todelliset tiedontarpeet ovat pieniä. Kaikki menee omalla painollaan, kun ei ota paineita. Vankilassa on aikaa hankkia haluttu tieto. Pahin puute tiedonhankinnassa on rajoitettu puhelimen käyttö. Kahden päivän välein saa soittaa kymmenen minuutin ajan. Aikaisemman johtajan aikana kaikilla oli puhelinkortit

taskussa ja puhelimella soittaminen oli vapaata, kun ovet oli auki. Nyt pitää ilmoittaa lisäksi puhelinnumerot, joihin soittaa. Soittopyyntö menee ylivartijalle, joka antaa soittoluvan, jos katsoo asian tarpeelliseksi. Haastateltu pitää vankien tiedonhankinnan pahimpana puutteena, ettei ole internetin käyttömahdollisuutta. Konkreettinen tiedontarvetilanne oli auton ostaminen ja kun ei itse päässyt, niin pyysi ystäväänsä katsomaan puolestaan auton kuntoa ja kävi itse myöhemmin testaamassa. Mielestään halutun tiedon vankilassa kyllä saa, jos viitsii nähdä vaivaa ja haluaa tehdä sen eteen töitä; kuten kysyä muilta vangeilta, että tietääkö kukaan. Vähemmän akuuteissa tiedontarpeissa hankkii tiedon kirjeitse muissa vankiloissa olevilta vankitovereilta, että hankkisivat halutun tiedon sieltä. Haastateltu käyttäisi vankilan kirjastoa, jos valikoima olisi laajempi ja etenkin tietokirjallisuus ajantasaisempi. Hyviä kokemuksia muiden vankiloiden, kuten Helsingin vankilan kirjastosta.

Haastattelu 2

Haastateltava opiskellut vankilassa kirjoitusta ja lukemista. Paperit vetämässä, että pääsisi opiskelemaan peruskouluun. Sellissä on televisio ja hyödyntää myös tekstiteleviä. Katsoo televisiosta ajankohtaisohjelmia ja uutisia. Erityisesti sellaiset ajankohtaisohjelmat kiinnostavat, joissa on jotain vangeista, kuten Poliisiteevee ja Rikosraportti. Osastolle tulee Hämeen Sanomat, Helsingin Sanomat ja Aamulehti, mutta lukee niitä harvoin. Ei lainaa vankilaan tulevasta kirjastoautosta aikakauslehtiä, koska ne ovat vanhoja. Viikonloppuisin lukee vankitoveriensä Iltasanomia. On ammatiltaan hevostietoutta ja seuraa ravitietoutta tekstiteleviä ja television peliuutisista ja V5-ohjelmasta. Kuulumiset ja tiedonvaihdon hoitaa ystäviin ja sukulaisiin puhelimitse. Saa tietoa myös viikonloppuisin tapaamisten aikana. Sosiaalityöntekijältä saanut tietoa perhetapaamisista ja sosiaalityöntekijä hoitanut hänen virastoasiat. Vartijoissa on monenlaisia; joskus on sattunut vartija, jonka mielestä rutinalapulla ei ole merkitystä. Rutinalappusysteemi toimii melko hyvin, tosin välillä voi mennä viikkokin ennen kuin saa vastauksen. Viime aikoina etsinyt tietoa elinkautustuomiosta. Yritti löytää tietoa lehdistä ja tekstiteleviä; sai tarvitsemansa tiedon, kun soitti asianajajalle. Eräs puute vankien tiedonsaannissa on mm. se, että jos omainen on sairaalassa ja vangille jätetään soittopyyntö, niin vanki saattaa saada sen vasta seuraavana päivänä. Parhaiten vanki saa tietoa liittyen vankilassa elämiseen ja vankilan rutiineihin. Nämä tiedot saa parhaiten toiselta vangilta. Haastatellun mielestä uusi vanki pelkää ja on ahdistunut, eikä siksi uskalla kysyä asioista henkilökunnalta; on helpompi lähestyä toista vankia. Hänen mielestään tiedonhankinta vangille on tänä päivänä helppoa, kun monilla on televisiot ja lehtiä tulee vankiloihin. Pitäisi olla enemmän kursseja itsensä kehittämiseen, jotta vapauduttua olisi paremmat mahdollisuudet sopeutua yhteiskuntaan. Hänen mielestään vanki ei saa riittävästi tietoa asunto- ja työllisyysasioista ennen vapautumistaan, mikä lisää takaisin joutumisen riskiä.

Haastattelu 3

Haastateltu on tuomionsa aikana opiskellut itsenäisesti tietotekniikkaa ja tiedontarpeet liittyneet siihen. Vankilassa on hänen mielestään huippuhyvät tietokoneet. Tiedonhankkiminen tietotekniikasta tukee hänen rekisteröimiään keksintöjä ja mallisuoja. Vapautumista silmälläpitäen hankkinut tietoa ATK:sta. Saanut tietoa kaupunginkirjaston kirjoista ja ostanut itse kirjoja. Seuraa televisiota ja tekstiteleviä päivittäin. Lukee päivittäin myös osastolle tulevan Helsingin Sanomat; pysyy hyvällä tasolla yleistiedot. Yöllä on TV1 päällä, josta tulee Radio Suomen kautta musiikkia ja tasatunnein uutiset.

Henkilökunnalta saa tietoa jos pääsee henkilökunnan kanssa väleihin, muuten henkilökunnan aloitteellisuus on haastatellun mielestä nollassa. Täytyy olla oma-aloitteinen. Hänen mielestään riippuu myös siitä, miten motivoitunut opinto-ohjaaja tai sosiaalityöntekijä on tekemään työtään. Pitää sosiaalityöntekijää vangin käden jatkeena, joka ei kuitenkaan aktiivisesti tarjoa tietoa eri vaihtoehdoista. Sosiaalityöntekijän kautta hän on hoitanut pankkiasioita ja lapsen tapaamiseen liittyviä asioita. Soittanut opinto-ohjaajan ajalla eläkevakuutusyhtiöön, vaikka asia kuuluisi sosiaalityöntekijälle. Opinto-ohjaaja on järjestänyt haastatellulle itsenäiseen opiskeluun liittyviä asioita. Käyttää lehtien lukuun puoli tuntia päivässä ja television katseluun 4-6 tuntia; suhteessa enemmän kuin siviilissä. Televisio on hänen mielestään tiedon valtavyöly. Esimerkkinä tiedonsaannin vaikeudesta hän esittää, että oli pyytänyt neljän kuukauden ajan kirjallisesti vankisairaalaan omaa hoitoaan koskevaa epikriisiä, mutta sai sen vasta kun oli ottanut yhteyttä oikeusministeriön vankeinhoito-osastoon. On soittanut tai kirjoittanut sukulaisilleen ja pyytänyt heitä toimittamaan lehtiä tai kirjoja. Puhelimen käytön helppous riippuu osastosta. Esim. suljetulla osastolla saanut soittaa kaksi viiden minuutin puhelua viikossa. Viime aikoina hankkinut tietoa tietotekniikasta erilaisista ammattilehdistä ja tekniikan lehdistä. Haastatellulla on aivokasvain, Tiede 2000- lehdestä saanut tietää, että amfetamiini parantaa aivojen välittämiskykyä ja saanut lääkäriltä tietoa amfetamiinipohjaisista lääkkeistä. Ensikertalaisena ollessaan haastateltu sai muilta vangeilta tietoa siitä, miten vankilassa käyttäytyään ja yleisistä asioista, kuten päivittäisestä rytmistä. Lakiasioihin liittyvää tietoa hän on saanut lukemalla oikeuden päätöksiä ja lakikirjojen pykäliä. Myös asianajajaltaan saanut tietoa tuomioonsa liittyvistä lakiasioista. Osaston ilmoitustaululla on aikataulu ja lukujärjestys päivän rytmeistä ja tietoa vankisäännöistä. Hämeenlinnan vankisairaalaan oli lisäksi vangitsemiseen ja vangin oikeuksiin sekä velvollisuuksiin liittyvää kirjallisuutta. Lakikirjasta oli tehty erillispainos. Siitä kirjasta hän sai tietää, että hänellä oli oikeus saada omat terveydenhoitoon liittyvät tiedot. On kokenut, että aina ei saa kysymykseen vastausta, vastauksen saaminen riippuu viranomaisesta. Hankkinut tietoa lakimiehen kautta malli- ja tarvaramerkkisuojasta, saanut sieltä tietoa mm. täydelliset hakuohjeet. Ollut myös keksintösäätiöön yhteydessä. Asuntoasioihin liittyvää tietoa ei ole tarvinnut, kun on oma asunto. Kriminaalihuollon tiedoitustilaisuudessa sai tietää, että sitä kautta ei järjesty työpaikkavälitystä, opiskelupaikkoja tai asuntoja. Järjestävät vain vapautumisen jälkeisen valvonnan. Vankilan tiedonsaannin ja – kulun kannalta hänen mielestään pitäisi motivoida henkilökuntaa tiedottamaan. Jos vanki on itse aktiivinen, niin silloin saa tietoa. Hänen mielestään Vahon pitäisi olla enemmän yhteydessä opinto-ohjaajiin ja sosiaalityöntekijöihin.

Haastattelu 4

Haastateltu käynyt tuomioidensa aikana koulut ylioppilaaksi asti ja oli keväällä valmistunut. Sanoo etsivänsä tietoa melko paljon. Vankilassa on hänen mielestään hyvä kirjasto. Tilaa kaupunginkirjaston kautta kirjoja, mutta pitää sitä vähän nihkeänä systeeminä, kun välillä saa kirjoja odottaa monta viikkoa. Kirjat saa kuitenkin, kun vain odottaa. Lukee historiaa ja elämäkertoja. Ylioppilaskirjoitusten aikana tarvitsi opettajalta historiaan liittyvää tietoa. Lukee Helsingin Sanomat päivittäin; kun oli töissä vankilan kirjastossa, niin luki kaikenlaisia lehtiä. Ei ole seurannut kotipaikkakuntansa tapahtumia sen jälkeen, kun suhteet sinne päin katkesivat. Televisio on sellissä koko ajan auki, katsoo aamulla Aamutelevisiota ja kaikki dokumentit. Rutinalapulla saa tarvittavan tiedon henkilökunnalta, mutta vastaukset olleet tulkinnanvaraisia. Vankilan toverikunta on huomauttanut tiedon kulun puutteesta. Vankitovereidensä kanssa tulee päivittäin kinaa jostakin asiasta ja vastaus on täytynyt tarkistaa

tietosanakirjasta. Hänen mielestään tiedon kyllä saa, jos sitä haluaa. Pitää Sörkkää parhaimpana vankilana tiedonsaannin kannalta.

Haastattelu 5

Haastateltu oli Keravan nuorisovankilassa aloittanut kesken jääneet lukio-opinnot ja tässä vankilassa jatkanut niitä. Päivälehdistä lukee Helsingin Sanomia ja Hyvinkään Sanomia. Katsoo päivittäin televisiosta uutiset. Ajankohtaisohjelmista Ajankohtaista kakkosta ja Punaista Lankaa, riippuen miten mielenkiintoinen vieras on. Henkilökunnalta saatava tieto on joskus vanhentunutta, mutta yleensä tiedot kursseista ja paikan tapahtumista tulevat ajallaan. Hän pyrkii neuvomaan ensikertalaisia, kun häntäkin oli neuvottu talon tavoille ollessaan ensikertalainen. Radion käyttö on enimmäkseen musiikin kuuntelua, mainoskanavilta saa jotain pikkutietoa. Tiedonhankinta vankilassa on hänen mielestään byrokraattista ja riippuu vartijasta. Tiedonsaanti riippuu hänestä osittain siitä, onko vangilla varaa tilata jokin lehti. Nostelee vapaa-aikanaan painoja ja on saanut tietoa ja ohjekirjoja muilta painoja nostelevilta vangeilta. Viimeaikaisin tiedontarve on ollut lapsen yhteishuoltajuuteen liittyvän tiedon hankinta.

Haastattelu 6

Haastateltu ollut aikaisemmin selliopiskelijana ja oli nyt kuukauden mittaisella työelämä ja koulutus- kurssilla. Tilaa oman Aamulehden ja osastoille tulee sen lisäksi Helsingin Sanomat. Katsellut Aamulehdestä asuntoja ja koulutusilmoituksia. Hän on pääsemässä avolaitokseen, jossa kurssikeskuksen tietopajalla opiskelisi tietotekniikkaa. Hän katsoo päivittäin televisiosta uutiset, jotta pysyisi ajan tasalla maailman tapahtumista. Syksyllä arvelee opiskelun takia hyödyntävänsä enemmän kirjastoa. Puhelinta saa käyttää 10 minuuttia joka toinen päivä, mikä on hänen mielestään hankalaa asioiden hoitamisen kannalta. Luki siviilissä enemmän ja tarkemmin sanomalehtiä; arvelee, ettei vankilassa ollessa niin paljon kiinnostusta ulkopuoliset tapahtumat. Kun vapautuminen on lähellä, niin on lukenut lehdestä asuntoilmoituksia. Vankilassa ei hänen mielestään tieto kulje hyvin; ensikertalaiselle ei kerrota talon tavoista ja päiväjärjestyksestä. Ilmoitustaulu on sekava, siellä saattaa olla vanhoja lappuja tai joku vanki on vienyt ilmoitukset. Soittoluvatkin joutuu anomaan rutinalapulla, joihin tarvitsee laittaa kenelle soittaa ja mihin numeroon. Ylivartija päättää soittoluvasta. Aikaisemmin oli soittaminen helpompaa, mutta se hankaloitui, kun puhelinkorteilla käytiin kauppaa. Tiedonsaanti on hänestä hidasta ja vaikeata. Henkilökuntaa pitäisi olla enemmän kuten vaikkapa sosiaalityöntekijöitä.

Haastattelu 7

Haastateltu oli aiemmalla tuomiolla käynyt Riihimäen keskusvankilassa autokoulun. Lukee paljon ja katsoo jonkin verran televisiota. Katsoo televisiosta uutiset ja ajankohtaisohjelmia. Ajankohtaista Kakkosta, riippuen vähän aiheesta. Lukee sanomalehdet melko tarkkaan. Sanomalehdistä lukee Karjalaista ja Helsingin Sanomia. Uutisten katsominen on yleistä ajankohtaisten asioiden seuranta, että suurin piirtein tietää, mitä tapahtuu. Haastatellulle mieluisin tiedonhankinnan tapa on sanomalehti, koska siitä saa tarkemman kuvan asioista kuin television uutispätkästä. Lehtien lukuun menee päivittäin tunti, samoin television katseluun. Hänen mielestään tiedonhankinta vankilassa on helppoa; jokaiseen vankilaan tulee

sanomalehtiä ja lähes jokaisella vangilla on televisio. Tiedonhankinta on hänestä itsestä kiinni ja siitä minkä verran on kiinnostunut vankilan ulkopuolisista tapahtumista. Hänellä on asuntoasiat kunnossa, joten siitä ei tarvitse tietoa ja lomat pyörii; lomilla saa hankittua tarvitsemansa tietoa. Muuten useampikertalaisena tietää, miten toimia vankilassa. Kaikki vankilat toimivat samalla tavalla. Siviiliin verrattuna hänestä tiedonsaanti on hidasta, kun joutuu käyttämään välikäsiä. Viimeaikaiset tiedontarpeet liittyneet vankilan metallipajalla hitsauskoneen säätöihin, josta sai tarvittavan tiedon työnjohtajalta.

Haastattelu 8

Haastateltu oli käytännössä suorittanut lukion vankilassa ja oli kirjoittanut ylioppilaaksi keväällä. Suunnitelmissa on aloittaa aikuiskasvatuksen appron suorittaminen, tavoitteena opiskella fysioterapeutiksi; jossa mahdollisuus hyödyntää hänen urheilutaustaansa. Opiskelua varten täytyy anoa siviiliopiskelulupaa, joka vaatii pääsääntöisesti nuhteetonta palvelusta. Käyttää vapaa-aikansa lähinnä opiskeluun, muutama tunti menee kirjastonhoitoon. Saanut käyttää kirjaston tietokonetta opiskeluun. Hankkii tietoa lukemalla vankilan kirjastoon tulevaa Juoksija- lehteä ja saa ystävät lähettävät erilaisia terveysalan julkaisuja. Hänelle on tullut vuoden verran Fysioterapia-lehti. Saanut tietoa myös tietokirjoista ja haastatteleamalla jotakuta, jolla on kokemuseräistä tietoa. Katsoo televisiosta dokumentteja ja uutisia; motivaatio muuttunut ei katso enää viihdettä ja elokuvia. Menee aikaisin nukkumaan, mikä karsii television katselua. Saattaa kuitenkin valvoa myöhään, jos televisiosta tulee jokin mielenkiintoinen ohjelma. Työskentelee vankilan kirjastossa, joten on hyvää aikaa lukea päivän lehtiä. Lukee lehtiä kuitenkin valikoidusti; seuraa etenkin mielipidesivuilta kasvatustieteen ja terveydenhuoltoalan keskusteluja. Käyttää lehden lukuun korkeintaan tunnin, kun täytyy opiskellakin. Opinto-ohjaaja hoitaa kaiken oppimateriaalin hankinnan ja käy tarvittaessa kirjastossa lainaamassa kirjoja. Haastatellun mielestä vankilassa saa tietoa, samat mahdollisuudet kuin muillakin kansalaisilla; halutun tiedon saa pienellä viiveellä. Tiedon saanti on kiinni omasta aktiivisuudesta. Hänellä itsellään ei ole kynnystä kysyä vartijoilta tai muulta henkilökunnalta; mutta joillakin kynnys kysyä voi olla liian korkea. Mielestään kirjastonhoito on etuoikeus, kun on mahdollisuus käyttää tietokonetta ja on aikaa ja rauhaa opiskella. Opiskelu tukee hänellä harrastusta ja viimeksi hankkinut tietoa nivelsidevammasta, kun aikaisemmin oli vain tyytynyt potemaan sitä. Haastateltu oli opinto-ohjaajan kautta päässyt etsimään opiskeluun liittyvää tietoa internetistä. Paikallisen kirjaston kanssa yhteistyö sujuu siten, että kirjoitetaan lista kirjoista ja kirjaston esimies eli pastori hakee ne. Kirja voidaan tilata kauempaakin, mutta kukaan ei ole tilannut. Hänen mielestään useimmilla vangeilla halu ei ole niin vahva, että jos kirjaa ei saa helposti, niin asian annetaan olla. Haastateltu on rikoskierteensä aikana saanut tietää hyvin rikosoikeudesta ja asianajajaltaan muuta tietoa. Hänen mielestään vangit elävät liikaa tässä ja nyt, eivätkä ole tiedollisesti valmistautuneita vapauteen, josta seuraa mahdollisesti pikainen paluu vankilaan. Hänestä mielialalääkkeet ja huumeet osaltaan luovat passiivisuutta ja tietämättömyyden kierrettä.

Haastattelu 9

Haastateltu lukee Helsingin Sanomia ja katsoo televisiosta uutis- ja ajankohtaisohjelmia. Televisiosta näkyy satelliittikanavia, jolloin katsoo puolet ajasta saksankielisiä ohjelmia. Seuraa televisiosta kaikkea ajankohtaista ja mikä tuntuu kiinnostavalta. Haastatellun mielestä luotettavan tiedon saaminen vankilassa on vaikeata. Pseudoinformaatiota riittää.

”Älä kysy mitään vaikeata”-kommentti on henkilökunnan ensi reaktio. Hänen mielestään henkilökunta ei salaa tietoa, heillä ei välttämättä ole sitä. ”En tiedä”- vastauksen saa heti. On myös vartijoita, jotka ottavat asiasta selvää. Television tekstisivuilta mielestään löytänyt enemmän tietoa kuin talon sisältä. Käyttää uutislähetys ja sanomalehteen 1-1,5 tuntia päivässä, eli yhtä paljon kuin siviilissäkin. Vankilan byrokratia hankaloittaa hänen mielestään tiedon etsimistä, kun monesti saa vastauksen : ”en tiedä”, ”ei ole tietoa”. Haastateltu mielestään oppinut vankilassa periaatteen: kun ei kysy mitään, ei turhaudu. Hänen mielestään vankia lyödään monesti henkisesti päähän, että sinähän olet vain vanki, älä kysy turhia.

Haastattelu 10

Haastateltu käynyt aikaisemmalla tuomiolla rakennusten peruskorjauskurssin ja päihitteetömyskursseja. Mieluisin tiedonlähde lehdet, koska ne saa luettua tarkimmin. Sanomalehti antaa enemmän kuin television uutislähetys. Lukee Turun Sanomia ja Helsingin Sanomia. Lukee lehdistä lähinnä maailmanpolitiikan sotauutiset ja kotimaan rikosuutiset. Televisio on lähinnä viihdykkeen roolissa. Vankien kesken tiedontarjonta on lähinnä keskustelua kiinnostavista asioista, kuten urheilusta. Lähtiessään toiseen vankilaan sai haastateltu tietää muilta vangeilta, että minkälainen paikka se on ja miten siellä kannattaa käyttäytyä. Kirjasto hyödyntää lainaamalla ajanvietteekseen rikosromaaneja. Tärkeä tiedonhankinnan muoto on kanssakäyminen muiden vankien kanssa. Kokenut, että on saanut tarvitsemansa tiedon. Aina voi tarvittaessa kääntyä pastorin, opinto-ohjaajan tai sosiaalityöntekijän puoleen, jos on omissa tiedoissa puutteita. Saanut sosiaalityöntekijältä tietää päihitteetömyskursseista, joilla sopeutetaan vankeja olemaan ilman aineita siviilissä, koska haastatellulla itsellään tuomio huumausaineista. Hänen mielestään tiedottaminen vankilassa toimii, kurseista tai päiväohjelman muutoksista.

Haastattelu 11

Haastatteluhetkellä haastateltu pyrkii Kalterit taakse- kurssille, joka valmentaa siviilielämää varten. Aikaisemmalla tuomiolla suorittanut ATK-ajokorttikurssin. Television katselu rajoittuu urheiluohjelmiin, ei katso tieto-ohjelmia. Lukee lehdistä Turun Sanomia, josta erityisesti lukee Turun uutisia ja urheilutuloksia. Toisilta vangeilta saanut tietoa muiden vankiloiden oloista ja tavoista, sekä että kannattako käydä jokin tietty kurssi. Viimeksi etsinyt tietoa autokouluista, koska vapauduttuaan aikoo käydä autokoulun. Saanut siitä tietoa opinto-ohjaajalta ja soitellut lisäksi autokouluihin. Asuntoasiat ovat hänellä kunnossa, joten ei tarvitse siitä tietoa. Sosiaalityöntekijä auttanut asunnon pitämisessä. Saanut mielestään vankilassa tarvitsemansa tiedon, tosin samaa asiaa on joskus joutunut kysymään useamman kerran. Hankkinut työllisyysasioista tietoa soittamalla työvoimatoimistoon, mutta ei ole mielestään saanut riittävästi tietoa, kun on sanottu, että pitäisi itse tulla käymään. Sosiaalityöntekijä on hankkinut hänelle tietoa vapaista työpaikoista. Opinto-ohjaajalta saanut tietoa eri vankiloissa olevista kurseista. Haastatellun mielestä tiedonsaanti on itsestä kiinni, haluttua tietoa ei heti kerralla saa, vaan on täytynyt sitkeästi kysyä haluamansa tiedon perään.

Haastattelu 12

Haastateltu on opiskellut jokaisella tuomiolla. Tällä hetkellä on Kalterit taakse-kurssilla. Aikaisemmin käynyt ATK-kurssin, rakennuskurssin ja Mig-hitsauskurssin. Hän hankkii tietoa lehdistä ja televisiosta. Lukee Turun Sanomia ja Helsingin Sanomia. Katsoo televisiosta toimintaelokuvia, poliisiteleviointia ja myös uutisia sekä ajankohtaisohjelmia pysyäkseen ajan tasalla. Ei lue mitään aikakauslehtiä. Lueskellut teknisen alan lehtiä, kun kävi hitsauskurssin, niin luki kaikkea metallipuoleen liittyviä asioita. Käyttää päivittäin tunnin lehtien lukuun. Television katseluun viisi tuntia. Hän kokee, että tiedonsaanti vankilassa vaikeata; esimerkiksi toiseen vankilan osaan tulee Satakunnan Sanomat, kun taas toiseen ei tule. Henkilökunta ei tiedota päiväohjelman muutoksista, vaan muuttuneen tiedon täytyy itse katsoa ilmoitustaululta. Lomista ja niiden epäämisistä ei saa tietoa, jos vaikka haluaa viikon päästä lomalle, niin kahden kuukauden päästä saa tiedon, ettei päässyt. Toiset vangit neuvovat toisiaan erilaisissa asioissa. Haastatellulle mieluisin tiedonhankinnan tapa on lehtien luku. Pahin puute tiedonsaannissa on se, että vangin kysymyksiin ei aina tule vastausta.

Haastattelu 13

Haastateltu opiskellut tuomioiden aikana. Käynyt rakennusalan kursseja. Osastolle tulee Turun Sanomat ja Helsingin Sanomat, mutta hän lukee niitä harvoin. Katsoo televisiota paljon. Uutisia ja ajankohtaisohjelmia, kuten Ajankohtainen Kakkonen ja 60 minuuttia. Lukee kuitenkin Satakunnan Sanomia, jotta ei jäisi jälkeen maailman tapahtumista. Ei tarvitse tietoa henkilökunnalta, koska on paljon omissa oloissaan. Sosiaalihojaajalta saanut soittaa virkapuheluita ja opinto-ohjaajalta saanut tietoa erilaisista kursseista. Ollessaan lääninvankilassa haastatellulle opinto-ohjaaja puolsi paikan saamista alkoholi- ja huumevieroitus hoitokodista, jossa oli viisi viikkoa ennen vapautumista. Kokee tiedonhankinnan vankilassa vaikeaksi, esimerkiksi jos haluaa opiskella kieliä, niin se rajoittuu sanakirjan saantiin. Haastatellun mielestä vankilan johtajalla on tiukka linja mm. myönnettävien lomien suhteen. Viimeksi hankkinut tietoa rakennusalan kursseista sekä keittiökursseista, jotta oppisi valmistamaan ruokaa. Terveystään koskevista asioista hankkinut tietoa käymällä maksakokeissa ja testauttanut mahdolliset tulehdusarvot. Tuomioonsa liittyvää tietoa saanut asianajajaltaan. Muilta vangeilta saanut tietää, että minkälaista on missäkin vankilassa ja minkälaiset mahdollisuudet niissä on; kunkin talon hyvät ja huonot puolet.

Haastattelu 14

Haastateltu on tämän ja aikaisempien tuomioiden aikana opiskellut lukiokursseja, mutta se on jäänyt kesken, koska ainoastaan kielet kiinnostavat. Parantanut mm. englannin kielen taitoa. Lukee paljon sanomalehtiä ja katsoo runsaasti televisiosta ajankohtaisohjelmia. Lukee jonkin verran tietokirjallisuutta. Sanomalehdet ja televisio pääasialliset tiedonhankinnan kanavat. Hänellä on pitkä tuomio ja tuomion alussa hän luki vähän lehtiä ja katsoi televisiosta komedioita ja elokuvia, jotta pakenisi ulkomaailmaa. Helpompi olla vankiyhteisössä, kun ei ajatellut ulkomaailmaa. Kun haastateltu suoritti lukiokursseja, niin luki paljon lehtiä. Välissä oli pari vuotta, ettei lukenut ollenkaan lehtiä. Viimeiset kaksi ja puoli vuotta ollut suuri tiedonjano, katsoo televisiosta kaikki ajankohtaisohjelmat. Lukee lehdet tarkasti, jotta pääsisi jollain tavoilla kiinni elämään. Hänen mielestään on mukava

keskustella muiden vankien kanssa, mutta keskustelu kääntyy aina vankila-asioihin, kun ei jakseta käsitellä siviiliasioita. Vankien keskustelu kääntyy aina lakeihin ja asetuksiin; minkälaisia oikeuksia kullakin vangilla on. Tässä vankilassa opinto-ohjaaja tukee hänen mielestään opiskelua ja antaa tietoa erilaisista kursseista, kun taas toisissa taloissa opinto-ohjaajalle riittää, että osallistuu jollekin kurssille. Hänestä vankien ja vartijoiden välillä on kuilu, joka hankaloittaa tiedonhankkimista. Tällä hetkellä haastateltu opiskelee avoimessa yliopistossa psykologiaa, niin kaikki siihen liittyvä kiinnostaa. Opinto-ohjaaja on auttanut tentteihin tarvittavien kirjojen hankkimisessa. Tilaa ne kaupungin- tai yliopiston kirjastosta. Haastatellun mielestä toisissa vankiloissa panostetaan vankien opiskeluun ja pyrkimykseen parantaa elämäänsä. Toisissa vankiloissa taas henkilökunnalle tuntuu olevan samantekevää, mitä vanki tekee. Kenties henkilökunta ajattelee, että vanki vedättää, ei ole tosissaan. Pyhäselän vankilan kirjasto on suppea, paikallinen vankila on parempi. Vankilan kirjastoon tulee mm. Tekniikan maailma ja Soundi. Haastatellun mielestä vankilassa on panostettu siihen, että vanki voi pysyä ajan tasalla. Haastateltu vapautuu pian ja on hankkinut tietoa työmahdollisuuksista ja miten sosiaalityö on muuttunut sekä asuntojen hinnoista eri puolilla Suomea.

Haastattelu 15

Haastateltu ollut Kalteri taakse-kurssilla. Sitä ennen mustalaisopetuksessa, jossa häntä opetettiin laskemaan, lukemaan ja kirjoittamaan. Lukee Turun Sanomia, Seuraa ja Apua. Lukee niistä urheilua, politiikkaa, autojen hinnat kiinnostavat; kun haastateltu on siviilissä autokauppias. Lukee myös Tekniikan Maailmaa ja Keltaista Pörssiä, jotta saa tietoa autojen hinnoista ja niiden tekniikasta. Television katsominen on yleisten asioiden seuranta. Seuraa erityisesti keskusteluohjelmia, ettei jää ajastaan jälkeen. Kuten hänellekin kerrottiin, niin uusille vangeille muut vangit kertovat talon tavoista. Hänestä tiedonhankinta on vankilassa melko helppoa ja tarjotaan erilaisia opiskelumahdollisuuksia. Vankia sopeutetaan siviiliä varten yrittämällä hankkia asunto ja työpaikka. Valmennetaan siviiliä varten erityisellä kurssilla. Puutteita tiedonsaannissa on mm. loma-anomusten epääminen epämääräisillä syillä kuten vetoaminen jäljellä olevan tuomion lyhyteen tai loma-anomuksiin ei aina vastata.

Haastattelu 16

Haastateltu opiskelee kieliä, kuten espanjaa. Televisio on hänelle pääasiallinen tiedonhankinnan lähde, erityisesti uutiset. Lukee jonkin verran lehtiä. Katsoo televisiosta kaikki uutiset, kulttuuriohjelmat ja dokumentit. Erityisesti kaikki kieliohjelmat kiinnostavat. Yrittänyt pysyä mukana, mitä siviilissä tapahtuu. Kiinnostuksen paino on kulttuuriasioissa. Radiosta kuuntelee asiaohjelmia, mitä ihmisten arkielämään kuuluu. Hänen mielestään vangin ja vartijan roolit ovat selvät: keskustelu aika vähäistä. Haastatellun mielestä vangit keskenään puhuvat vain huumeista; aika vähässä asialliset jutut. Käyttää päivässä kymmenen tuntia television katseluun. Pitää vankilan kirjaston valikoimaa kohtuullisena, mutta opiskelun kannalta vanhentuneena. Tiedonhankintaan vaikuttaa se, miten hyvissä väleissä on henkilökunnan kanssa. Yrittänyt hankkia tietoa oppisopimuskoulutuksesta, mutta se evättiin vedoten tuomion pituuteen. Hänestä tiedotus vankilan kursseista on huono, ilmoitustaulun laput ovat vanhoja tai asioista tiedotetaan monimutkaisesti. Viikko-ohjelman muutoksista, kuten ulkoiluajan muutoksen huomaa siitä, että ovi on auki eri aikaan.

Haastattelu 17

Haastateltu on tällä tuomiolla suorittanut ATK-ajokorttikurssin. Hänen mielestään muilta vangeilta saa uusi vanki tarvitsemansa tiedon. Vanki on vangille ensisijainen tiedon lähde. Ilmoitustaululta saa tiedon koulutuksista, perheleiristä ja kanttiinipäivän muutoksista. Ollut kaksi viime kuukautta pähteettömällä osastolla, jossa oli enimmäkseen omissa oloissaan ja vähän tekemisissä muiden vankien kanssa. Viimeksi tarvinnut tietoa sosiaalityöntekijältä avioerokaavakkeen täyttämässä; saanut häneltä tietoa myös perhetapaamisista. Lukee aika vähän lehtiä, televisiosta katsoo lähinnä sarjoja; uutiset aika harvoin. Haastatellusta tuntuu, että henkilökunta on välinpitämätöntä antamaan tietoa. Tiedot lomista ja niiden hakemisista saanut tietää muilta vangeilta. Monesti kun kysyy jotain asiaa rutinalapulla, niin täytyy kysyä asiaa uudestaan saadakseen vastauksen. Vartiopäälliköltä kysyessään on saanut ymmärrettävän vastauksen. Hänellä on vapautuminen lähellä, niin on hankkinut asuntoasioista tietoa ja terveysasioissa allergiatietoa vankilan lääkäriltä.

Haastattelu 18

Haastateltu hyödyntää tiedonhankinnassaan televisiota eniten, sitten kirjastoautoa ja lehtiä. Hän katsoo televisiosta uutiset ja ajankohtaisohjelmat. Tekstitelevisiosta katsoo, jos on tapahtunut jotain erityistä. Lehdistä mieluisin on Helsingin Sanomat. Kirjastoautosta on lainannut kielikasetteja. Käyttää television katseluun 2-3 tuntia päivässä ja lehtiin tunnin. Vartijoilta on saanut apua loma-anomusten täyttämässä. Hänen mielestään vanki saa tietoa jos on sitkeä ja jaksaa muistuttaa. Usein saatu tieto on vajaata ja saadakseen täydellisen tiedon on kysyttävä useamman kerran.

Haastattelu 19

Haastateltu on aloittanut vankilassa lukion suorittamisen. Katsoo televisiosta ajankohtaisohjelmia ja uutisia. Sanomalehdistä lukee Karjalaista ja Helsingin Sanomia. Tarvitsemansa tiedon lukio-opiskelusta saa paikallisen lukion opettajilta. Tiedonhankinnassa pitää olla aktiivinen ja seurata, että virkailija hoitaa asian.

Haastattelu 20

Haastateltu katsoo televisiosta uutisia ja ajankohtaisohjelmia; ne eivät sinänsä kiinnosta, mutta kuuntelee mitä muut ihmiset puhuvat. Voi katsoa televisiota jopa 12 tuntia päivässä. Kun vanki tarvitsee haluamaansa tietoa, pitää olla aktiivinen. Joissakin tapauksissa haluttua tietoa ei saa, kun katsotaan että ”ettei vanki tee tiedolla mitään”. Hän lukee Tekniikan maailmaa ja erilaisia autolehtiä. Kirjastosta lainaa teknisen alan lehtiä ja kirjoja.

Haastattelu 21

Haastatellun tiedontarpeet liittyneet valmistautumiseen vapautumista varten ja opiskeluun päihdepuolen lähihoitajaksi. Televisio tärkein tiedonlähde, sitten Turun Sanomat ja Helsingin Sanomat. Katsoo televisiota viisi tuntia päivässä. Hän katsoo uutiset joka kanavalta ja myös sarjoja. Ajankohtaisohjelmien katsominen riippuu aiheesta. Seuraa

televisiosta tarkasti sekä maailman että Suomen politiikkaa; haluaa pysyä ajan tasalla. Kotimaan uutisista lehdissä kiinnostavat etenkin rikosuutiset, koska on itsekin rikollinen. Katsoo televisiosta Rikosraportin ja Poliisitelevision. Vankilan kirjastosta on lainannut luontokirjoja; vaihtelee kausittain, mitkä kirjat kiinnostavat. Harvoin hänen täytyy kysyä vartijoilta mitään, koska on ollut niin monta kertaa vankilassa, että toimintatavat ovat tuttuja. Arvelee, että ensikertalaiselle opastetaan talon tavoissa. Kaikki asiat täytyy hoitaa rutinalapuilla. Vapaa-ajan puheluita varten voi kanttiinista ostaa puhelinkortteja. Puhelimen käyttöoikeus vaihtelee osastoittain. Toisella osastolla soitto-oikeus on rajoitettu yhteen kertaan viikossa, toisella osastolla voi soittaa vaikka joka päivä. Haastateltu on katkaissut yhteytensä sukulaisiinsa huume- ja vankilakierteen alettua. Käyttää lehtien lukuun päivässä kymmenen minuuttia. Hyödyntää tekstitelevisiota uutisten, urheilutulosten ja veikkausasioiden lukemiseen. Tekstitelevisiosta saa etukäteen tietää päivän tapahtumat, niin tietää mitä odottaa television uutislähetyksistä. Hänen mielestään elämä vankilassa on aika tasapaksua, sen odottamista, että pääsee jatkamaan siviilissä sitä, mihin on jäänyt. Vapautumista silmälläpitäen on hankkinut yhteishakuoppaan ja katsonut tietoa eri oppilaitoksien pääsykokeista. Aikaisemmin vankisäännöt annettiin jokaiselle uudelle vangille, mutta ei nykyään. Ensikertalaisen täytyy itse ottaa selvä oikeuksistaan.

Haastattelu 22

Haastateltu on ollut kolmen kuukauden mittaisella Kalterit Taakse- kurssilla, jonka tarkoituksena on laittaa miettimään päihteiden käytön ja rikollisuuden yhteyksiä. Katsoo televisiota neljä tuntia päivässä, lähinnä uutisia ja ajankohtaisohjelmia. Lehdistä lukee Turun Sanomia. Kirjastosta lainaa vain romaaneja, koska tietokirjat ovat vanhentuneita. Hän ei hyödynnä kaupunginkirjastoa, koska ei tiedä, mitä on tarjolla. Saanut opinto-ohjaajalta tietoa aikuiskoulutuskursseista, koska omaa vain kahdeksan kuukauden tuomion. Asianajajaltaan saanut tietoa tuomioonsa liittyvistä asioista. Rutinalapulla kysyttäessä jotain asiaa vastaus kestää kahdesta päivästä viikkoon. Kolme kertaa viikossa pääsee soittamaan puhelimella; numero laitetaan muistiin ja vartija on vieressä. Viimeaikaisin tiedontarve on ollut selvittää mahdollisuuksista saada vuokra-asunto. On soitellut vuokra-asuntoja välittävillä tahoilla ja saanut heiltä materiaalia. Hänestä tiedonsaanti vankilassa on helppoa, tietoa saa, jos sitä haluaa. Rutinalapulla kysyttäessä vastauksen ymmärrettävyys riippuu kysytystä asiasta. Käyttää lehtien lukuun tunnin päivässä ja television katseluun kolmesta neljään tuntia. Pahimmaksi puutteeksi tiedonsaannissa on hänestä se, että puhelimeen pitäisi päästä paremmin ja rutinalappusysteemi pitäisi toimia paremmin. Hänen viimeisin tiedontarpeensa on ollut ottaa yhteys kaupungin sosiaalitoimistoon ja selvittää takuiden saamisen mahdollisuus. Hän sai tiedon, että jos vapailta markkinoilta saa vuokra-asunnon, niin silloin kaupunki maksaa takuuvuokran.

Haastattelu 23

Haastateltu valmentautuu siihen, että pääsee vapautumisen jälkeen jatkamaan keskeytyneitä opintoja. Katsoo uutiset joka kanavalta ja seuraa myös tekstitelevisiota. Katsoo televisiosta luonto-ohjelmia, asiaohjelmia ja elokuvia. Käyttää television katseluun kuusi tuntia päivässä. Lukee joka päivä osastolle tulevat Turun Sanomat ja Helsingin Sanomat. Television ohjelmista erityisesti Rikosraportti ja Poliisitelevision kiinnostavat, koska itsellä on rikollinen tausta. Tuomion alkuvaiheessa, kun ei hänellä ei ollut televisiota, niin lainasi vankilan kirjastosta sekalaista tietokirjallisuutta. Kalterit Taakse-kurssin ohjaajalta saanut tietää, että

millaisin edellytyksin pääsee avolaitokseen päihdekuntoutukseen. Paras tiedonhankinnan tapa on television uutiset ja lehdistä saa lisätietoja. Ensimmäisellä tuomiollaan hän sai lapun, jossa oli vangin oikeuksista ja mitä saa tehdä ja mistä seuraa kurinpidollisia rangaistuksia. Kirjeenvaihto ystäville ja sukulaisille lähinnä kuulumisten vaihtoa. Terveysasioissa selvittänyt laboratoriossa omaan terveyteen liittyviä asioita. Hänen mielestään vankilan kirjasto voi olla paremmin auki.

Haastattelu 24

Haastateltu on käynyt aikaisemmalla tuomiolla autokoulun. Harrastaa punttien nostelua; tapaajilta saa materiaalia kuvaamataiteista, bodauslehtiä ja tietoa tatuoinneista. Hän katsoo televisiosta luonto-ohjelmia, ajankohtaisohjelmia ja uutisia. Bodauslehdistä saa tietoa ruokavalioista ja liikesarjoista. Lukee lehdistä Turun Sanomia. Lukee siitä myös työpaikka- ja koulutusilmoitukset. Ei tilaa lehtiä, mutta avovaimolta saa tapaamisissa lehtiä. Kulttuuriuutiset kiinnostavat. On lainannut kaupunginkirjastosta bodauskirjoja. Sosiaalityöntekijältä on saanut tietoa perhetapaamisista. Hänellä mieluisimmat tiedonhankinnan tavat ovat kysyminen muilta ihmisiltä ja televisio sekä lehdet. Keskustelu vankien kesken pyöri talon asioissa, kuten siinä, että lomat eivät pyöri. Tatuointien teko on kielletty. Bodausohjelmien noudattaminen on helpompaa, kun ravinteita saa tilata. Hänen mielestään pitäisi olla enemmän mielekästä tekemistä, koulutusta ja kursseja, jotta rikollinen ajattelu saataisiin kääntymään. Avolaitokseen pääsemisessä on hänen mielestään liian kovat vaatimukset tuomion pituuden suhteen.

Haastattelu 25

Haastateltu lainaa kirjastosta kirjoja ja katsoo televisiota 6 tuntia päivässä. Katsoo sarjoja, uutiset ja kaikki dokumentit. Ajankohtaisohjelmista katsoo Poliisiteeveetä ja Rikosraporttia. Ihan vain mielenkiinnon vuoksi. Lukee Turun Sanomia, mutta ei joka päivä. Lainannut kaupunginkirjaston kautta bodauskirjoja. Saanut niistä tietoa ohjelmista ja ravinnosta sekä lisäravinteista. Vankilan kanttiinista saa ostaa lisäravinteita. Ei ole ollut yhteydessä sukulaisiin moneen vuoteen, ystävilta saanut tietää, mitä siviilissä tapahtuu. Sosiaalityöntekijältä on saanut tietoa asuntoasioista ja on ollut hänen kauttaan yhteydessä Turun kriminaalihuoltoyhdistykseen. Hänelle mieluisin tiedonhankinnan tapa on television katselu. Tiedonhankinnan helppous riippuu keneltä kysyy; vartijat ovat tässä suhteessa erilaisia. Tavallisin tapa on käyttää ns. rutinalappua, johon laitetaan vangin numero ja nimi ja asia sekä kenelle asia on.

Haastattelu 26

Haastateltu aloittaa tällä tuomiolla lukion. Opinto-ohjaajan mukaan siinä menee 2-3 vuotta. Harrastus siviilissä ollut kalastus, niin lukee Erä-lehteä. Hän lukee hyvin paljon. Tilaa kolmea lehteä: Tieteen kuvalehteä, Erä-lehteä ja National Geographic-lehteä. Niistä saa tämän hetken tietoa luonnosta ja kalastuksesta. Katsoo televisiota kolme tuntia päivässä; erityisesti luonto- ja tiedeohjelmat kiinnostavat. Ystävät lähettävät Internetistä tietoa kalastuksesta ja luonnonsuojelusta. Hyödyntää sekä vankilan kirjastoa että kaupunginkirjastoa. Vankilan kirjasto on auki vain kolme tuntia viikossa. Tilannut kaupunginkirjastosta kotimaisia kalastuskirjoja. Sosiaalityöntekijältä saanut tietoa SPR: in

ystävätoiminnasta ja mahdollisuuksista tavata tytärtään, koska häneltä on tapaamisoikeus otettu pois. Mieluisin tiedonhankinnan tapa hänellä on lehdet ja kirjasto, koska hän on innokas lukija. Hänestä vankilan byrokratia ei hankaloita tiedonhankintaa, se vain hidastaa sitä. Ensikertaa vankilassa ollessaan ei hän saanut vankisääntöjä luettavakseen, vaan vasta kun sai siitä muilta vangeilta tiedon, niin hän pyysi vankisäännöt ylivartijalta luettavakseen. Hänellä on aktiivisempi tiedonhankinta lähtenyt liikkeelle pikkuhiljaa, kun piti keksiä illaksi tekemistä ja ymmärsi, että tulee olemaan pitkän aikaa vankilassa. Hänestä tiedon vankilassa saa, jos sen vain haluaa; vankila ei ole este, korkeintaan hidaste.

Haastattelu 27

Haastateltu on käynyt vankilassa peruskoulun loppuun ja opiskellut myös ATK:ta. Syksyllä hänellä on tarkoitus parantaa peruskoulun numeroita. Hän katsoo televisiosta uutisia ja ajankohtaisohjelmia. Katsoo myös Rikosraporttia, koska jotkin rikostapaukset ovat hänestä mielenkiintoisia. A-studion lähetyksistä saanut tietoa mm. poliisin uusista valtuuksista ja miten niitä on sovellettu. Lukee lehdet aika valikoidusti, erityisesti rikosuutiset kiinnostavat, jos niissä olisi tuttuja. Lainasi vankilan kirjastosta lakikirjan, kun halusi tietoa tuomion purkupäätöksen edellytyksistä. Vaikka asia kuuluu lakimiehelle, niin hänestä kaksi ajattelee yhdessä paremmin ja saa eri näkökulman asiaan. Vartijoilta saa tietoa lähinnä ulkoiluaajan muutoksista. Sosiaalityöntekijältä saanut tietoa lapsen elatustukiasioista ja asuntoasioista. Opinto-ohjaajalta hän on saanut tiedon, että miten vähän tuomiota pitää olla jäljellä päästäkseen jollekin tietylle kurssille. Hänestä vankilakoneisto on henkilökunnalta vangeille tehokas, koska rutiinit ovat vahvat. Toisinpäin on vaikeata, koska pyytäjiä on niin paljon. Asioiden hoito perustuu luottamukseen: kun tuntee jonkun, niin virkailija voi puhua vangin puolesta. Virkailijat ovat kuitenkin arkoja tekemään niin, koska jos vanki pettää luottamuksen, niin se vaikuttaa vangin taanneen virkailijan henkilökuvaan.

Haastattelu 28

Haastateltu aikoo aloittaa lukio-opiskelut. Katsoo televisiosta uutisia ja ajankohtaisohjelmia sekä sarjoja. Katsoo uutiset, jotta tietää, mitä ulkomaailmassa tapahtuu. Katsoo Poliisiteeveetä ja Rikosraporttia, jotta näkee minkälaisia ”tyhmiä” rikoksia on tehty. Kiinnostaa, kun on itsekin rikollinen. Hän käyttää kirjastoa harvoin, lainaa lähinnä romaaneja. Keskittyy lähinnä vankilassa olemiseen, häntä ei hirveästi kiinnosta ulkomaailman tapahtumat. Sosiaalityöntekijän puhelimesta on saanut soittaa asuntoasioissa oman alueen sosiaalityöntekijälle. Televisio ja ilmaisjakelulehdet tyydyttävät tiedontarpeen. Vankilan kirjastoon tulee lehtiä, mutta kun rangaistusosastolta pääsee kerran viikossa kirjastoon, niin ei kiinnosta lukea vanhoja uutisia. Hänen mielestään televisio pitäisi olla talon puolesta ja rutinalappusysteemi saisi olla nopeampaa. Neljässä kuukaudessa on kuusi päivää lomaa. Viimeaikaiset tiedontarpeet ovat liittyneet lomalle pääsemisen mahdollisuuteen. Vankilassa ylhäältä alas tiedotus pelaa mutta toisinpäin asiat ruuhkautuvat. Opinto-ohjaajalle tai sosiaalityöntekijälle asian hoitaminen sujuu; johtajilta vastauksen saaminen kestää. Vankilassa henkilökemia vaikuttaa tiedonsaannin helppouteen.

Haastattelu 29

Haastateltu on opiskellut tuomion aikana vähän matematiikkaa. Seuraa lehtiä ja televisiota, koska haluaa pysyä ajan tasalla kaikesta. Katsoo televisiosta uutisia ja ajankohtaisohjelmia. Lukee Helsingin Sanomat tarkkaan, koska se on ollut hänellä aina tapana. Kyseisellä osastolla ei ole keskusradiota, muuten hän kuuntelisi sitä. Opinto-ohjaajalta on lainannut matematiikan kirjaa, koska on panostaja siviilissä ja panostajan työssä tarvitaan matematiikkaa. Vartijoiden kanssa hän haluaa olla mahdollisimman vähän tekemisissä. On sosiaalityöntekijän kanssa selvitelty asuntoasioita. Vankilan eri osastojen välillä on eroja siinä, miten helposti pääsee virkailijan puheille. Suljetulta osastolta on vaikea päästä. Haastatellun mielestä tiedonsaannin helppous riippuu paljolti omasta käyttäytymisestä. Tiedotus ylhäältä päin toimii, ainakin kieltotapauksissa. Viimeisin tiedontarve on liittynyt raha-asioihin, sen selvittämiseen miten siirtää tilin käyttöoikeus lähiomaiselle. Avo-osastolla on ns. virkailija-aika klo 11-12, jolloin pääsee asioimaan virkailijan luokse. Jos on jonoa, niin rutinalapulla pääsee seuraavana päivänä. Hänen mielestään suljetulla osastolla pitäisi jakaa viikko-ohjelma, jossa olisi ruokailuajat, sauna-ajat ja kanttiinipäivät. Kukaan ei henkilökunnasta ole kertonut hänelle mitään, muilta vangeilta saanut kaiken tiedon. Puhelimen käyttö täytyy suljetulla osastolla hoitaa rutinalapulla, kun taas avoimella osastolla voi jonottaa puhelimeen.

Haastattelu 30

Haastateltu on suljetulla osastolla 22 tuntia päivässä sellissä. Hän katsoo televisiota melkein koko ajan. Katsoo uutisia ja ajankohtaisohjelmia riippuen siitä, mitä on aiheena. Uutisista katsoo Kymmenen uutiset, kun oli siviilissä niihin tottunut. Lehdistä lukee Helsingin Sanomia ja Iltalehteä ja ilmaisjakelulehti Metroa. Helsingin Sanomissa erityisesti rikosuutiset kiinnostavat. Ystävät lähettävät hänelle lehtiä, mutta hän ei halua ajatella vankilan ulkopuolisia asioita sen jälkeen kun vaimo jätti hänet. Tuomio on helpompi kestää, kun ei ajattele siviiliasioita; ei tarvitse ottaa mielialalääkkeitä. Sosiaalityöntekijän kanssa hoitanut asunto- ja raha-asioita. Mieluisin tiedonhankinnan tapa on televisio. Tekstitelevisiosta katsoo ohjelmatiedot ja urheilu-uutiset. Hankalaa hoitaa asioita, kun ei aina tarvittaessa pääse puhelimella soittamaan esimerkiksi sosiaalitoimistoon. Viimeaikaiset tiedontarpeet liittyneet auton ostoon; lehdistä katsellut ja kavereilta kysellyt. Vuokra-asioissa yrittänyt saada omaa sosiaalityöntekijää kiinni. Työpaikka tiedossa ja asunto on, niin ei ole tarvinnut tietoa niistä asioista. Toimeentulotuesta täytyy ottaa selvää, kun on aluksi rahat vähissä. Hänestä henkilökuntaa saisi olla enemmän: on mm. pitkät jonot sosiaalityöntekijälle.

Haastattelu 31

Haastateltu suorittamassa lukiota ja aloittaa yo-kirjoitukset syksyllä. Lukee joka aamu osastolle tulevan Helsingin Sanomat. Televisiosta katsoo kaikki uutislähetykset; sellainen tapa oli hänellä jo siviilissä. Vankilan kirjastossa käy kerran viikossa, etsii lähinnä opiskeluun liittyvää kirjallisuutta. Aamulla katsoo televisiosta useammat uutiset sekä ykköseltä että kolmoselta. Katsoo ajankohtaisohjelmia, jos on jotain erityistä tapahtunut. Television ohjelmista kiinnostavat erityisesti vankeinhoito- ja kriminaalipoliittiset uutiset. Lehdissä kiinnostavat erityisesti huumausainerikosuutiset, kun on itse tuomittu niistä.

Sosiaalityöntekijää tarvinnut huoltajuuteen ja isyyden tunnustamiseen liittyvissä asioissa. Ja sosiaalityöntekijä hoitaa vankilan isä-lapsi- ryhmää. Opinto-ohjaajan kanssa hän on paljon tekemisissä lukio-opintojen tiimoilta. Opinto-ohjaajan kanssa hän on tehnyt rangaistusajan suunnitelman, jossa sitoutuu tiettyihin tavoitteisiin kuten opiskeluun; niin vankila tukee opiskelu ja auttaa loma-asioissa. Äidin ja siskon kanssa hän on kerran kuukaudessa yhteydessä. Päivittäin yhteydessä avovaimoon: heillä on pieni lapsi, jonka kehitys kiinnostaa. Hänelle mieluisin tiedonhankinnan tapa on sanomalehti. Tottunut lukemaan aina lehtiä ja siinä on uutiset riittävän laajasti. Hänestä tiedotus vangeille toimii enimmäkseen, vaikka välillä tapahtuu pahoja rimanalituksia. Esimerkiksi eräälle vangille kerrottiin tuntia aikaisemmin, että täytyy pakata tavarat toiseen vankilaan siirtoa varten. Haastateltu on tutustunut vankisääntöihin ja saanut tietää oikeuksistaan ja mihin vedota ongelmatapauksissa. Hänestä rutinalappusysteemi toimii hyvin, kun siihen tottuu. Eräänä puutekohtana haastateltu pitää sitä ,että loma-anomuksien hylkäysperusteet pitäisi perustella paremmin kuin vain vetoamalla ”rikoksen laatuun”. Hänen mielestään vangin on oman mielenterveyden kannalta hyvä pysyä kärryillä ulkomaailman tapahtumista; kun on eristettynä muusta maailmasta, niin ei viitsi omilla toimillaan sitä lisätä.